



FREDRIKSTAD KOMMUNE



Rådmannens forslag til Handlingsplan 2019-2022 og Budsjett 2019

24. oktober 2018

Innhold

Rådmannens kommentar	1
Utviklingstrekk	3
Kommuneplanen	5
Å leve i fredrikstad	6
Å skape i fredrikstad	7
Å møte framtiden i fredrikstad	8
Overordnet målekort med perspektiver	9
Innbyggere og samfunn	11
Økonomistyring	12
Interne prosesser	29
Medarbeidere og organisasjon	29
Helse og velferd	32
Satsinger og utfordringer	32
Økonomi	33
Utdanning og oppvekst	38
Satsinger og utfordringer	38
Økonomi	39
Kultur, miljø og byutvikling	47
Satsinger og utfordringer	47
Økonomi	48
Teknisk drift	55
Satsinger og utfordringer	55
Økonomi	56
Økonomi og organisasjonsutvikling	62
Satsinger og utfordringer	62
Økonomi	63
Fredrikstad kirkelige fellesråd	66
Satsinger og utfordringer	66
Økonomi	67

VEDLEGG

1. Detaljoversikt investeringer
2. Budsjettnotat selvkost
3. Lån
4. Budsjettskjema

Rådmannens kommentar

Rådmannen legger med dette fram forslag til handlingsplan for perioden 2019-2022 og budsjett 2019. Planen bygger på og viderefører økonomiplanen Bystyret vedtok i juni, med oppdaterte rammebetingelser for frie inntekter, pensjon, finansposter og etterspørsel etter tjenester.

Oppdatert status viser tydelig at Fredrikstad kommune står foran et endrings-/omstillingsbehov som øker relativt betydelig utover forutsetningene i sommerens økonomiplan. Underfinansierte statlige satsinger og krevende brukerutvikling er rammeforutsetninger som har forsterket seg gjennom 2018. Samtidig gir ikke de eksterne rammebetingelsene noe ekstra bidrag til å øke finansieringsevnen.

Etterhvert som veksten i økonomien har tatt seg opp, har regjeringen i de siste budsjettene lagt vekt på å normalisere finanspolitikken. Av hensyn til norsk økonomi og konkurranseutsatt sektor foreslår regjeringen at bruken av oljeinntekter holdes uendret som andel av fastlandsøkonomien. Det betyr at budsjettet virker nøytralt på aktiviteten i økonomien og støtter opp under videre vekst i privat sektor, samtidig som veksten i offentlig sektor dempes.

Framtidige forventede innstramninger av kommuneøkonomien, sett opp mot forventet behovspress på ulike tjenesteområder, betyr at vi må få mer ut av hver krone i kommunens egen tjenesteproduksjon og ved kommunens kjøp fra eksterne leverandører. Behovet er forsterket gjennom 2018. Regjeringen påpeker at vekst i tjenestene må finansieres ved effektivisering i tjenesteproduksjonen.

For å møte utfordringene, har rådmannen forsterket fokus på nødvendig omstilling, effektivisering, gevinstrealisering og omprioriteringer for å dempe de mest krevende tiltakene i tjenesteproduksjonen. Det synes også nødvendig å reversere enkelte prioriterte satsinger. Økt eiendomsskatt er ikke foreslått som et tiltak for bedring av finansieringsevnen i denne planen, selv om behovet og muligheten er til stede. Muligheten er drøftet.

For å dempe behovet for direkte kostnadsreducerende tiltak, har rådmannen tatt høyere risiko enn tidligere med hensyn til vurdering av finansposter, pensjonsforutsetninger og bruk av driftsfond. Handlingsplanen forutsetter full effekt av tiltak og at brukerutviklingen kan håndteres innenfor rammebetingelsene. Negativ utvikling må møtes med mottiltak.

Når vi nå står foran 2019, med stram kommuneøkonomi og betydelige omstillingsutfordringer foran oss, må vi samtidig huske på at kommunen yter – og fortsatt skal yte – gode tjenester innenfor et bruttobudsjett på over 6 milliarder kroner.

Vi må kunne snu oss raskt ved behov, skape løsninger sammen med mange aktører innenfor og utenfor egen organisasjon, digitalisere det som kan digitaliseres, gå foran som et godt eksempel i det grønne skiftet, og legge til rette for valg som fremmer helse i alt.

Rådmannen er fortsatt bekymret for utviklingen i gjeldsvolumet. I denne planen er finansieringsbehovet i fireårsperioden derfor dempet med 0,5 milliarder kroner. Både hensyn til totaløkonomien og forhold knyttet til framdrift, ligger bak de foreslåtte nedjusteringene og forskyvingene. Gjeldsvolumet er likevel høyt, samtidig som rentenivået er økende. Nye prioriteringer må gjøres gjennom våren 2019, vurdert opp mot samlet finansieringsevne.

Kommunens lederutviklingsprogram (LUP), der mange av kursene nå er blitt obligatoriske, videreføres i planperioden. Det vil for øvrig bli satset betydelig på opplæring i journalføring og arkivering, som har vært og er et kritisk punkt for administrasjonen.

Fredrikstad kommune skal implementere ulike strategiske planer de kommende årene, som vil innebære betydelig endring av tankegangen hos våre ledere og medarbeidere, i retning av å bli mer tolerante og robuste for endring. Selve fundamentet ligger i en vellykket implementering av arbeidsgiverstrategien, sett i sammenheng med ny innovasjonsstrategi, kompetanse- og rekrutteringsstrategi, *Smart Fredrikstad*-strategien og kommende strategi for digitalisering. Faglig sett bør kommunen i løpet av første halvår 2019

kunne ha et godt grunnlag for å innrette arbeidet på best mulig måte, sett opp mot de utfordringene vi står overfor. Dette arbeidet krever ressurser til kompetanseutvikling, tilgang til hensiktsmessige omstillingsverktøy og prosessveiledning, samt ledelsesmessig påtrykk og utholdenhet over tid.

I 2019 skal byen arrangere Tall Ships Races, som blir enda en mulighet til å profilere Fredrikstad nasjonalt og internasjonalt.

Kommunen har inngått et flerårig samarbeid med Fredrikstad næringsforening (FNF) i arbeidet med «Vekst i Fredrikstad». Sysselsettingsvekst og økt verdiskaping i eksisterende og nye bedrifter er en viktig faktor for å øke kommunens evne til tjenesteyting i årene framover. Smart Fredrikstad, med fokus på brukerbehov i tjenesteutviklingen, bærekraftig utvikling og økt verdiskaping i næringslivet, vil kunne bli et av kommunens sentrale bidrag til ytterligere å styrke byens konkurransefortrinn og synliggjøring, både nasjonalt og internasjonalt.

Når det gjelder utfordringer og satsinger innenfor de ulike tjenesteområdene vises det til de seksjonsvise kapitlene.

Utviklingstrekk

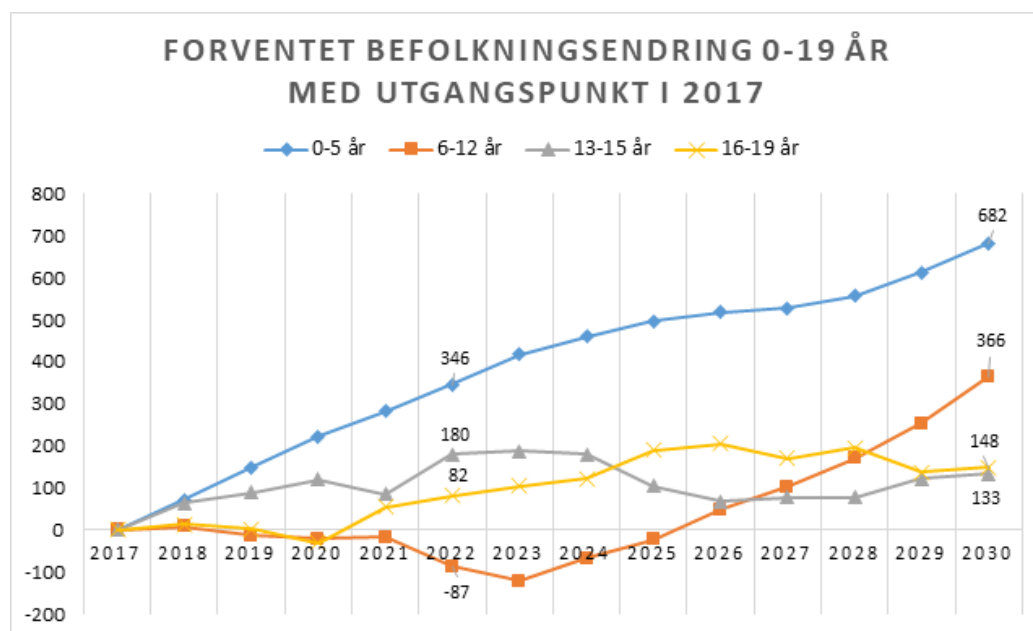
Per 2. kvartal 2018 var det registrert 81 278 innbyggere i Fredrikstad. Prognosen under viser en forventet utvikling av befolkningen fram mot 2028, innenfor elleve ulike aldersgrupper. Usikkerheten til prognosen øker jo lengre ut i perioden man kommer.

Alder	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028
0	838	852	861	868	874	878	881	886	888	888	890
1-5	4 250	4 313	4 376	4 430	4 487	4 555	4 595	4 627	4 646	4 655	4 681
6-12	6 713	6 691	6 683	6 689	6 618	6 583	6 638	6 682	6 753	6 807	6 876
13-15	2 998	3 025	3 056	3 020	3 116	3 122	3 116	3 039	3 003	3 014	3 013
16-19	4 084	4 071	4 039	4 125	4 152	4 175	4 191	4 260	4 275	4 241	4 265
20-29	10 389	10 388	10 466	10 419	10 463	10 398	10 456	10 522	10 538	10 519	10 583
30-44	14 950	15 071	15 272	15 463	15 681	15 836	16 021	16 241	16 432	16 569	16 739
45-66	24 636	24 892	25 032	25 096	25 237	25 257	25 369	25 396	25 444	25 515	25 627
67-79	9 629	9 888	10 140	10 514	10 749	11 054	11 194	11 360	11 399	11 421	11 582
80-89	3 102	3 151	3 248	3 254	3 351	3 491	3 703	3 930	4 239	4 511	4 685
90+	623	649	665	675	687	701	706	723	747	790	821
Total	82 213	82 991	83 838	84 553	85 416	86 049	86 870	87 665	88 364	88 929	89 763

Note: Prognosen er utarbeidet før SSBs oppdaterte befolkningsframskrivninger i juni 2018.

Framskrivningstallene for befolkningen 80 år og eldre i perioden viser en økning med 313 personer i 2022 og 1 781 personer i 2028. Fram mot 2040 antas det mer enn en fordobling av antallet i denne aldersgruppen.

Befolkningsprognosen viser en samlet økning i befolkningen 0-19 år på 364 personer i 2022 og 842 personer i 2028. Det er antall førskolebarn (0-5 år) som øker mest.



Nye befolkningsprognoser for Fredrikstad (april 2018) viser en samlet økning i befolkningen 0-19 år på 405 personer i 2022 og 1 329 personer i 2030. Det er antall førskolebarn (0-5 år) som øker mest. Befolkningsøkningen vil medføre økt behov for tjenester innenfor oppvekstområdet.

Fredrikstad kommune vil få behov for flere nye barnehageplasser de nærmeste årene, spesielt i sentrum, på Østsiden og i Onsøy. Antar vi samme dekningsgrad om i dag vil over 300 flere barn gå i barnehage i 2022.

Skolekapasiteten utfordres i enkelte områder av byen, og spesielt i Sentrum. Det forventes rundt 100 flere skolebarn innen 2022. Ungdomstrinnet (cirka 180) vil få en stor økning, mens barnetrinnet får en liten nedgang, før det øker igjen etter 2023.

Framskrivningstallene for befolkningen 80 år og eldre i perioden 2018-2040 viser at det vil bli mer enn en fordobling av antallet. Som følge av det vil også antall personer med demenssykdom øke. Beboerne i de tilrettelagte plassene for demens i sykehjem har et stadig høyere omsorgsbehov, samtidig som nye brukergrupper, for eksempel personer med rus- og psykisk lidelse, har tilsvarende behov for tilrettelagt tilbud.

Nye plasser på Østsiden sykehjem (48 plasser) er under utbygging og vil stå ferdig våren 2019. Nytt sykehjem i Onsøy, med inntil 120 plasser, er under prosjektering. Den planlagte økningen av sykehjemsplasser fram mot 2021 skal opprettholde en dekningsgrad på 16 prosent. Ny plan for heldøgns omsorg 2018-2040, der utkast til høring vil foreligge mot slutten av 2018, vil vurdere behov og innretning på kommunens framtidige omsorgstilbud.

Overfor alle aldersgrupper fokuseres det på tidlig innsats og tverrfaglig samarbeid. Kommunen må arbeide helhetlig med helsefremmende og forebyggende tiltak. Målet er at brukerne kan bo lengst mulig hjemme, og mestre sin hverdag og aktiviteter ut fra alder og de arenaer de oppholder seg på. Opprettholdelse og videreutvikling av kommunens systematiske folkehelsearbeid blir viktig også i årene framover, samtidig som flere velferdsteknologiske løsninger utnyttes.

For å sikre et bedre by- og bomiljø forventes det at Fredrikstad utvikles til en tettere by. Planlegging rundt kollektivknutepunkt legger til rette for at folk på en enkel og selvfølgelig måte kan velge gange, sykkel eller kollektivtransport framfor bil.

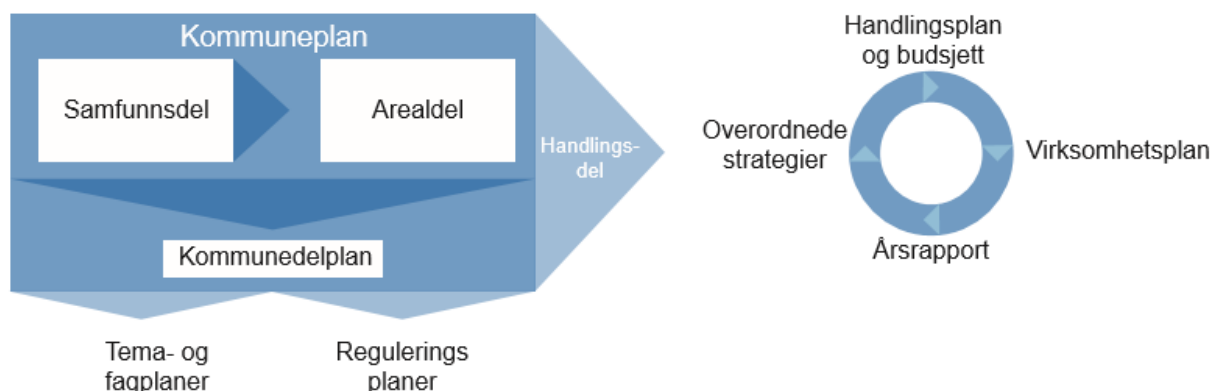
Antall reisende med fergene har en generell stigende tendens. I løpet av 2019 vil mer enn 1,4 millioner reisende benytte seg av fergetilbudet til kommunen. Det er forventet en ytterligere økning i antall reisende i årene som kommer.

For å sikre et attraktivt, variert og godt bomiljø for alle, må vi ha fokus på grønnstruktur og kvalitet i utforming av byen. Framtiden utfordrer oss på en god balanse mellom utvikling og bevaring, utbygging og grønne områder og landskaper. Ved riktig fortetting vil kommunen få en utforming som gir en rekke samfunnsmessige gevinster, blant annet økt kvalitet, lavere driftsutgifter, mer variert boligtilbud og mindre transport og arealbruk.

Kommunens befolkningsvekst gir naturlig nok pågang i kommunens førstelinje, spesielt når tjenestene endres. Tilgjengelighet og dialog med innbyggerne på en positiv måte blir avgjørende for at viktig og riktig informasjon når fram.

Den vedtatte strategien for *Smart Fredrikstad* angir ønsket retning for utviklingen av Fredrikstad som en smart-by og er et rammeverk for gjennomføring av arbeidet. *Smart Fredrikstad* er et program som skal legge til rette for forskning, utvikling og innovasjon for en bærekraftig samfunnsutvikling. Det overordnede målet er blant annet å styrke evne til omstilling og oppnå en mer bærekraftig kommunal drift. Innenfor flere av seksjonenes tjenesteområder vil det bli etablert smart-by prosjekter i den kommende planperioden.

Kommuneplanen



Kommuneplanens samfunnsdel er kommunens overordnede styringsdokument. Planen beskriver langsiktige utfordringer, mål og strategier for samfunnet som helhet og kommunen som organisasjon. Samfunnsdelen danner grunnlaget for alt annet planarbeid i kommunen. Gjennom kommende ny kommunelov får handlingsplanen status som kommuneplanens handlingsdel. Dette innebærer at det skal være en tydelig sammenheng mellom den langsiktige kommuneplanen og den mer kortsiktige handlingsplanen, som rulleres hvert år.

Fredrikstad kommunes visjon er «Den lille verdensbyen». Samfunnsdelen beskriver Fredrikstad som den lille byen i verden og den store byen i Østfold. Vi inngår i et globalt fellesskap, og må ta ansvar for og bidra til at utviklingen i Fredrikstad er bærekraftig, og i tråd med FNs bærekraftsmål.

Gjennom kommunens handlingsplan og budsjett skal kommuneplanen operasjonaliseres med målrettede tiltak. Dette betyr at handlingsplanen ikke bare skal tydeliggjøre kommuneplanens prioriteringer og innsatsområder, men omsette disse til konkrete tiltak.

Kommuneplanen er basert på FNs innsatsområder, som legges til grunn for planleggingen:

- Sosial bærekraft
- Økonomisk bærekraft
- Miljømessig bærekraft

Kommuneplanen er inndelt i tre innsatsområder for å svare på disse bærekraftselementene:

- Å LEVE I FREDRIKSTAD
- viser hvordan vi skal jobbe med den sosiale bærekraften
- Å SKAPE I FREDRIKSTAD
- viser hvordan vi skal jobbe med økonomisk bærekraft
- Å MØTE FRAMTIDEN I FREDRIKSTAD
- viser hvordan vi skal jobbe med miljømessig bærekraft

Å leve i Fredrikstad

SLIK VIL VI HA DET:

Alle opplever trygghet, mestrer hverdagen og har flere aktive leveår med god helse og trivsel

SLIK GJØR VI DET:

- Prioritere forebygging, helsefremming og reduksjon av sosial ulikhet i helse og levekår.
- Vektlegge innbyggernes egne ressurser og erfaringer.
- Legge til rette for at folk tar sunne valg.
- Gi alle innbyggere mulighet til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk.
- Jobbe for et inkluderende arbeidsliv og tilrettelagte arbeidsplasser.
- Utvikle likeverdige, trygge og effektive helse- og velferdstjenester.
- Forebygge skader, vold og ulykker i hjem, skole, fritid og i trafikken.

Alle har en oppvekst der de opplever mestring, tilhørighet og inkludering

- Sikre at barn og unge utvikler ferdigheter for å møte morgendagens samfunn.
- Styrke foreldrenes mulighet til å gi barna en trygg og god oppvekst.
- Sikre tidlig innsats på tvers av tjenestene.
- Gi tett og langsiktig oppfølging til de med særlige utfordringer.

Alle bor godt i rause og aktive lokalsamfunn

- Fremme frivillighet og deltakelse ved å mobilisere lokalsamfunnenes ressurser.
- Overløpstrafikk¹⁾ inn i bo-områdene skal reduseres.
- Sikre arealer og planlegge for gode grøntområder, frilufts- områder, møteplasser og infrastruktur, gjennom blant annet universell utforming, som er tilgjengelig for alle.
- Legge til rette for lek, aktivitet, kulturtilbud, naturopplevelser og fritidstilbud.
- Gi innbyggerne mulighet til å bo i eget hjem så lenge som mulig.
- Sikre bomiljø med god alderssammensetning, som inkluderer vanskeligstilte i boligmarkedet.
- Legge til rette for trygghet og deltakelse i sosiale fellesskap.

Et urbant sentrum som oppfordrer til økt byliv

- Skape gode byrom med møteplasser som gir økt utfoldelse, aktivitet og sosialt fellesskap.
- Sikre fortetting med kvalitet og vektlegge god arkitektur og byplanlegging.
- Bruke kunst og kultur i kulturhusene og i byrommene til å overraske, vekke undring og debatt.
- Sikre at langsiktige samfunnsinteresser knyttet til byens historiske verdier blir ivaretatt.
- Bruke kulturminner og kulturmiljøer som en ressurs i byutviklingen.
- Sikre at sentrum inneholder boliger og handel og variasjon i kulturtilbud og opplevelser.

Note: 1) Overløpstrafikk er når bilister velger å kjøre småveier gjennom bo-områder i stedet for hovedveier, for å unngå kø.

Å skape i Fredrikstad

SLIK VIL VI HA DET:

Bedrifter ønsker å etablere seg i Fredrikstad og Nedre Glomma

- Sikre arealer til nye bedrifter.
- Være en aktiv pådriver for næringsutvikling som en del av Osloregionen.
- Aktivt søke etablering av statlige arbeidsplasser.

Det er attraktivt å drive næringsvirksomhet, og eksisterende bedrifter finner rom for vekst

- Legge til rette for bedrifter som ønsker å vokse.
- Legge til rette for infrastruktur med god kapasitet som veg, havn, jernbanebane, tilgang til flyplass, vann og avløp og IoT¹⁾.
- Videreutvikle samarbeidet med Fredrikstad Næringsforening.
- Styrke samarbeidet om næringsutvikling i Nedre Glomma.

En kommune, et forsknings- og utviklingsmiljø og et næringsliv som sammen stimulerer til nyskaping, innovasjon og entreprenørskap

- Støtte opp om næringsklynger som er i positiv utvikling og miljøer som tiltrekker seg gründere.
- Utnytte samskapingspotensialet i utviklingen av «smart kommune».
- Fokus på det grønne skiftet og sirkulærøkonomi.
- Stimulere til digitalisering av produkter og tjenester.
- Styrke samarbeidet mellom besøksnæring og destinasjonsutvikling
- Styrke samhandlingen mellom kommunen, lokalt næringsliv, Høgskolen i Østfold og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet på Ås.

Næringslivet og offentlig sektor har tilgang til relevant kompetanse for morgendagens utfordringer

- Styrke samarbeidet mellom det offentlige og næringslivet for å etablere flere lærlingplasser.
- Motivere ungdom til å fullføre videregående skole og ta høyere utdanning.
- Utvikle et transportsystem som gjør det lett å komme til og fra arbeidsplasser i Nedre Glomma.
- Videreutvikle Fredrikstad som studentby.
- Styrke kunnskapen om, og formidlingen av, hva som finnes av kompetansemiljøer i Nedre Glomma.

Note: 1) Internet of things (tingenes internett). I praksis innebærer det å utstyre gjenstander med sendere og mottagere sånn at de kan kommunisere via internett eller radiosamband, uten at mennesker må ta initiativ.

Å møte framtiden i Fredrikstad

SLIK VIL VI HA DET:	SLIK GJØR VI DET:
Fredrikstad er en grønn by, hvor ansvarlig produksjon og forbruk prioriteres	• Styrke kunnskapen om, og hensynet til, naturmangfoldet. • Sikre at innbyggerne har frisk luft, rent vann, fredfylte og stille områder. • Ivareta markagrensen og definere nye områder. • Sikre og ivareta grønne korridorer fra elva til marka, et bynært friluftsliv, og sammenhengende turmuligheter langs elv og kyst. • Sikre dyrket og dyrkbar mark. • Skog- og havressursene brukes og forvaltes på en bærekraftig måte. • Redusere utslippene som oppstår andre steder som en konsekvens av vårt forbruk. • Forbruk dekkes gjennom lavest mulig bruk av ressurser.
Fredrikstad er en kompakt by der klimavennlig transport, og nye og eksisterende bygg bidrar til å løse klimautfordringene	• Prioritere høy arealutnyttelse i sentrumsområdet og nær knutepunkt for kollektivtransport. • Utvikle en by der de funksjoner innbyggerne trenger i hverdagen ligger i gang- og sykkelavstand. • Prioritere fossilfrie og effektive transportløsninger. • Basere utbygging på sirkulær tankegang¹, miljøvennlige materialer og energiløsninger og lave klimagassutslipp. • Det utvikles analysegrunnlag for transportsystemet slik at de beslutninger som tas sikrer god måloppnåelse. • Utvikle et transportsystem som er sikkert, fremmer verdiskaping og bidrar til omstilling til lavutslippssamfunnet.
Fredrikstad integrerer klimatilpasning i all fysisk planlegging	• Videreutvikle blågrønne løsninger og øke fokus på arealutvikling som håndterer intens nedbør. • Tilpasse og sikre byen mot konsekvensene av ekstrem- nedbør og kombinasjonen av havnivåstigning og stormflo.

Note: 1) Sirkulær tankegang innebærer å redusere råvarebruk, avfallsmengder, utslipp og energiforbruk til et minimum. Dette kan innebære alt fra biogassproduksjon til redesign av brukte klær.

Overordnet målekort med perspektiver

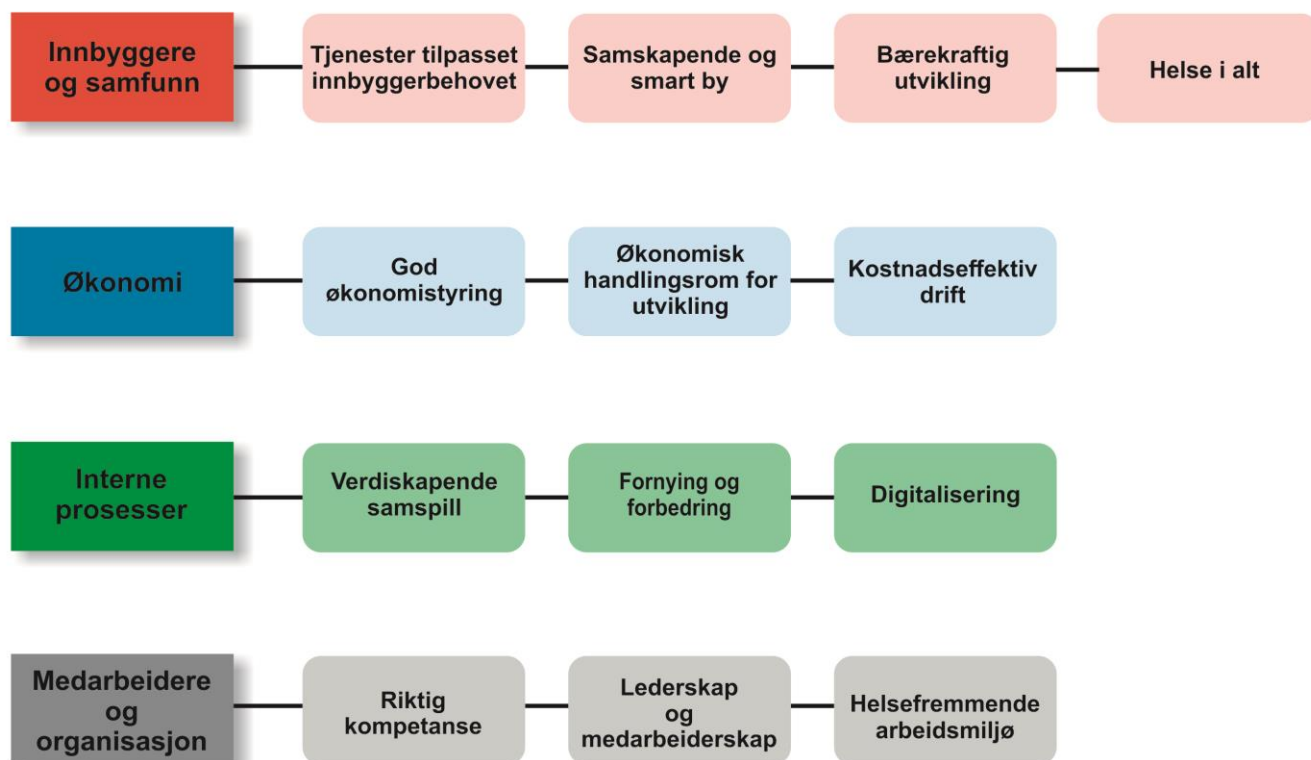
Fredrikstad kommunes virksomhetsstyring baserer seg på styringsmodellen balansert målstyring. Balansert målstyring handler om å tydeliggjøre visjon, strategier og mål, og omsette disse til konkrete handlinger og tiltak. Strategier og mål konkretiseres ned til målbare indikatorer, og gjennom året rapporteres det på status og måloppnåelse.

Fredrikstad kommune benytter fire ulike perspektiver, som alle er viktige med hensyn til styring, prioritering og ressursbruk; innbyggere og samfunn, økonomi, interne prosesser og medarbeidere og organisasjon.

Våren 2015 startet kommunen en omfattende prosess med å videreutvikle kommunens balanserte målstyring, fra å være et rapporteringssystem til å bli et helhetlig virksomhetsstyringssystem. Rådmannen har i den forbindelse utarbeidet et felles strategikart for Fredrikstad kommune. Strategikartet brukes for å visualisere og kommunisere kommunens strategi til hele organisasjonen. Dette skal bidra til at alle delene av organisasjonen trekker i samme retning, det vil si at det er samsvar mellom seksjonenes og kommunens mål og de ansattes handlinger.

Det nye strategikartet danner grunnlaget for arbeidet med å definere gode, målbare parametere innenfor hvert mål. En helhetlig oversikt over organisasjonens mål med tilhørende måleindikatorer presenteres som et målekort i Fredrikstad-kompasset. Hver indikator måler resultat opp mot et på forhånd tallfestet mål, og måloppnåelse skisseres ved hjelp av statuslys.

Strategikart Fredrikstad kommune



Målekort Fredrikstad kommune

Innbyggere og samfunn				
	Resultat	Mål	Status	Trend
Tjenester tilpasset innbyggerbehovet				
Samskapende og smart by				
Bærekraftig utvikling				
Helse i alt				
Interne prosesser				
	Resultat	Mål	Status	Trend
Verdiskapende samspill				
Fornyning og forbedring				
Avvik - Tjenestekvalitet hittil i år	2 028	3 427		
Forbedringsforslag hittil i år	93	167		
Digitalisering				
Økonomi				
	Resultat	Mål	Status	Trend
God økonomistyring				
Budsjettavvik (netto) hittil i år	-2,2%	0%		
Årsprognose	Kr. -	Kr. 0		
Økonomisk handlingsrom for utvikling				
Kostnadseffektiv drift				
Medarbeidere og organisasjon				
	Resultat	Mål	Status	Trend
Riktig kompetanse				
Lederskap og medarbeiderskap				
Helsefremmende arbeidsmiljø				
Sykefravær hittil i år	8,5%	7,8%		

Note: Resultater per 2. tertial 2018

Målekortet er under utvikling og arbeidet vil fortsette fram mot utarbeidelsen av neste års handlingsplan. Der tar vi sikte på å kunne presentere nye, oppdaterte målekort både for kommunen som helhet og for hver enkelt seksjon. Interne prosesser blir oppdatert inn mot Bystyrets behandling.

Innbyggere og samfunn

Utviklingstabell samfunn er ment å belyse samfunnets utviklingstrekk over en lengre tidshorisont. Dette omfatter indikatorer som ikke nødvendigvis er direkte påvirkbare av kommunens drift, men som sier noe om utviklingen i samfunnet. Kildene for data er Statistisk sentralbyrå (SSB), Folkehelseinstituttet (FHI), KOSTRA, egne uttak fra det offisielle eiendomsregisteret (Matrikkelen), og egen rapportering fra Seksjon for teknisk drift (TD). Tallene er korrigert for ulikheter i inntekt, i det hensikten er å vise hvor gode kommunene er i forhold til sine rammebetingelser.

Innsatsområder fra kommuneplan samfunn:	Indikator	Kilde	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1. Å leve i Fredrikstad	Utdanningsnivå, høyere utdanning 16 år+, forholdstall hele landet = 100	SSB	86,6	86,9	87,1	86,8	86,6	86,7	85,7	85,6	86,0	83,3
	Frafall i videregående skole (prosent)	FHI	27,1	30,0	31,0	29,0	29,0	29,0	29,0	28,0	27,0	25,0
	Dødelighet (0-74 år, forholdstall, hele landet =100) Menn	FHI	109,5	108,0	112,0	111,0	109,0	107,0	106,0	109,0	107,0	
	Dødelighet (0-74 år, forholdstall, hele landet =100) Kvinner	FHI	106,2	106,7	106,0	105,0	106,0	109,0	103,0	105,0	111,0	
	Andel innvandre i befolkningen per 1.1	SSB	10,0	10,9	11,6	12,5	13,5	14,3	14,9	15,4	16,2	17,1
	Befolkningsvekst, prosent per 1.1.	SSB	0,95	1,09	1,21	1,28	1,35	1,62	1,02	0,73	1,03	1,46
	Uføre i18-44 år, forholdstall (Norge = 100)	FHI	118,0	122,0	125,0	128,0	133,0	138,0	145,0	151,0	156,0	
	Valgdeltakelse, i forhold til landet, landet =100	SSB/KRD		97,0		96,0		98,0		89,0		95,0
	Bostedsattraktivitet	Telemarksf.	130	104	106	123	106	158	205	83	98	130
	Andel minoritetsspråklige barn i barnehage (prosent)	KOSTRA	:	65,5	57,6	55,8	61,7	66,0	63,8	71,0	66,4	70,1
	Andel barn 3-5 år i barnehage (prosent)	KOSTRA	93,5	96,1	95,2	94,7	95,8	96,0	96,3	97,1	96,8	96,3
	Leseferdigheter, 5.trinn (laveste mestringsnivå, landet =100)	FHI			102,0	107,0	105,0	108,0	107,0	109,0	106,0	102,0
	Vaksinasjonsdekning (andel 9-åringer)	FHI	94,8	95,4	96,0	96,0	96,2	96,5	96,4	97,1	96,9	96,6
2. Å skape i Fredrikstad	Skatteinngang	SSB	85,3	85,9	84,3	83,7	83,7	84,5	83,3	83,2	83,3	83,5
	Bruttoinntekt	SSB	90,5	91,4	90,0	89,9	90,2	90,8	89,6	89,7		
	Pendlingsbalanse (som andel av sysselsatte med arbeidssted i kommunen)	SSB	-1,6	-1,8	-3,0	-3,2	-2,2	-3,0	-3,7	-14,1	-15,4	-15,6
	Arbeidsledighet, totalt, bosatte i prosent av arbeidsstyrken	SSB	2,2	3,7	4,0	3,8	3,7	4,2	4,4	3,7	3,4	2,9
	Vekst, antall sysselsatte totalt (prosent)	SSB		-2,3	1,2	1,6	1,3	0,3	0,5	-1,9	-0,1	0,3
	Sysselsetting, totalt, andel av arbeidsstyrken 15-74 år	SSB	66,8	64,4	64,1	63,9	63,6	63,0	62,7	60,8	60,7	61,0
	Sysselsetting, innvandrere gruppe 1 ¹⁾	SSB	68,6	68,0	69,1	71,7	71,3	71,1	70,2	67,6	68,3	69,5
	Sysselsetting, innvandrere gruppe 2 ²⁾	SSB	48,5	43,0	44,0	44,4	45,2	44,2	45,8	44,4	44,6	46,4
3. Å møte framtiden i Fredrikstad	Klimafotavtrykk (kg CO ₂ -ekvivalenter fra kommunal tjenesteproduksjon per innbygger)	Asplan Viak						1 115	1 000	990	1 006	
	Spesifikt energiforbruk i kommunale bygg - temperaturkorrigert (kWh/m ²)	TD	186	190	198	203	203	199	198	166	179	179
	Andel innbyggere som bor i tettsteder (prosent)	KOSTRA	90,2	90,0	88,9	90,2	89,8	90,8	91,3	91,5	91,0	92,8
	Andel boligbygging i byområdet (prosent)	Matrikkelen	14,4	48,0	0,0	22,2	22,4	21,0	29,0	8,0	40,0	33,0
	Andel boligbygging i tettstedet jf Fylkesplanen (prosent)	Matrikkelen	76,1	43,9	75,1	67,7	63,4	66,0	60,0	76,0	42,0	49,0
	Andel boligbygging, omlandet (prosent)	Matrikkelen	9,5	8,1	24,9	10,1	14,2	13,0	11,0	16,0	18,0	18,0
	Antall reisende med byfergene (i hele tusen)	Egen telling		310	370	340	358	825	956	969	1 235	1 336
	Bruk av sykkel (antall turer)	Egen telling								213	223	193
	Gang- og sykkelvei i km som er kommunale	KOSTRA	56,0	58,0	58,0	59,0	61,0	61,0	61,0	62,0	65,0	42,0

Noter:

1) Innvandrere gruppe 1: EU/EØS, USA, Canada, Australia og New Zealand

2) Innvandrere gruppe 2: Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania unntatt Australia og New Zealand, og Europa utenom EU/EØS

Økonomistyring

Oppsummering

Handlingsplanen tar utgangspunkt i vedtatt *Økonomiplan 2019-2022* som er oppdatert med nye rammebetingelser:

- I økonomiplanen er det innarbeidet målrettede tiltak i henhold til analyser for å tilpasse driftsutgiftene til et lavere forventet inntektsnivå. I planperioden er driftsnivået redusert med 130 millioner kroner. Driftsutviklingen i 2018 – økt brukervekst, manglende finansiering av statlige satsinger, moderasjonsordninger og bemanningsnormer – øker tiltaksbehovet betydelig utover disse forutsetningene.
- Nivået på frie inntekter gjennom statsbudsjettet strammer ytterligere inn handlingsrommet.
- Forslag til handlingsplan legger til grunn følgende innfallsvinkel:
 - gevinstrealisering gjennom nye rammeavtaler og tettere oppfølging på anskaffelsesområdet.
 - omprioriteringer mellom seksjoner for å dempe de mest krevende tiltakene.
 - økt risiko i en del rammeforutsetninger, som pensjon og samlede finansposter.
 - økt SFO-pris utover økonomiplanens forutsetning.
 - utvikle gratis parkering i Cityterminalen i Torvbyen.
 - omprioritering/bruk av fond (engangsbevilgninger) til blant annet omstilling.
 - gjennomføring av kostnadsreduserende tiltak i alle seksjoner.
- Investeringsbudsjettet er redusert/forskjøvet med i størrelsesorden 0,5 milliarder kroner i planperioden, for å dempe veksten i kapitalutgifter og budsjettere i tråd med realistisk framdrift.
- Eiendomsskatten er kun prisjustert (bolig- og fritidseiendommer) med kommunal lønns- og prisvekst.

Sammenlikning med andre kommuner – ASSS-samarbeidet

Fredrikstad kommune er med i ASSS-samarbeidet – Aggregerte styringsdata for samarbeidende storkommuner. Dette er et samarbeid mellom de ti største kommunene i landet og KS; Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Bærum, Kristiansand, Fredrikstad, Drammen, Sandnes og Tromsø. Hovedfokuset er analyse av styringsdata på aggregert nivå, hvor det fokuseres på effektivisering gjennom kartlegging, analyse, læring og forbedringsarbeid. Det er omfattende nettverksarbeid gjennom året innenfor tjenesteområdene grunnskole, pleie og omsorg, sosialtjeneste, barnevern, barnehage, byggesak, kommunehelse og eiendomsforvaltning.

Det utarbeides årlig en hovedrapport med sammenlikninger mellom kommunene og detaljerte rapporter for hver kommune. Rapportene gir analyser på fire hovedområder:

- Regnskaps- og finansanalyser.
- Forskjeller i inntektsgrunnlag, utgiftsbehov og ressursbruk.
- Ressursbruk og kvalitet på tjenesteområdene.
- Tjenesteproduksjon og effektivitet.

På de forskjellige tjenesteområdene er det utarbeidet *tjenesteprofiler* som viser utvalgte indikatorer som synliggjør ressursbruk og målt kvalitet. Dette måles i forhold til snittet i ASSS-nettverket. I dette snittet er alle kommunene med og teller like mye. I analysene nedenfor er det brukt konserntall, og tallgrunnlaget er korrigert for å få mest mulig sammenliknbarhet. Konserntall innebærer at kommunale- og interkommunale foretak tas med i analysegrunnlaget slik at vi får en helhet i tjenesteproduksjonen og økt kvalitet i tallgrunnlaget som kan brukes til sammenlikninger mellom kommunene.

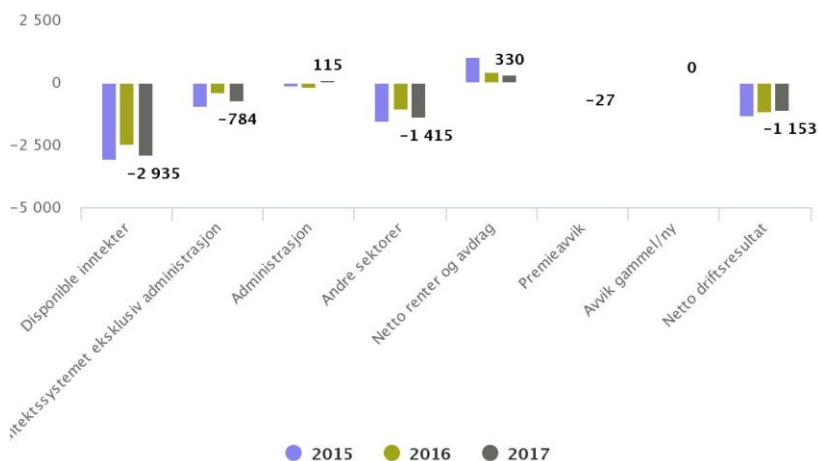
Fredrikstad kommune. Hovedtall for drift og investering. Prosent av driftsinntekt



Figuren over viser hovedtrekkene i Fredrikstad kommunes økonomiske utvikling i årene 2015-2017, og gir en oversikt over hovedtall knyttet til drift og investering sett opp mot driftsinntektene. Brutto driftsresultat gikk ned fra 2016 til 2017, et resultat av at driftsutgiftene har økt prosentvis mer enn driftsinntektene. Netto driftsresultat utgjorde 2,6 prosent av driftsinntektene i 2017, mens det utgjorde 2,7 prosent av driftsinntektene i 2016. Reduksjonen i netto driftsresultat fra 2016 til 2017 kom som resultat av redusert brutto driftsresultat og økte netto avdragsutgifter, mens økte renteinntekter og reduserte renteutgifter trakk i motsatt retning.

Over- eller underskudd før lån viser hvordan årets drifts- og investeringsregnskap påvirker netto fordringer. I 2017 hadde kommunen et overskudd før lån på 0,6 prosent av driftsinntektene. Året før var det et underskudd før lån på 0,4 prosent av driftsinntektene. Endringen fra 2016 til 2017 skyldes reduserte netto investeringsutgifter, økte renteinntekter og reduserte renteutgifter, mens redusert brutto driftsresultat trakk i motsatt retning.

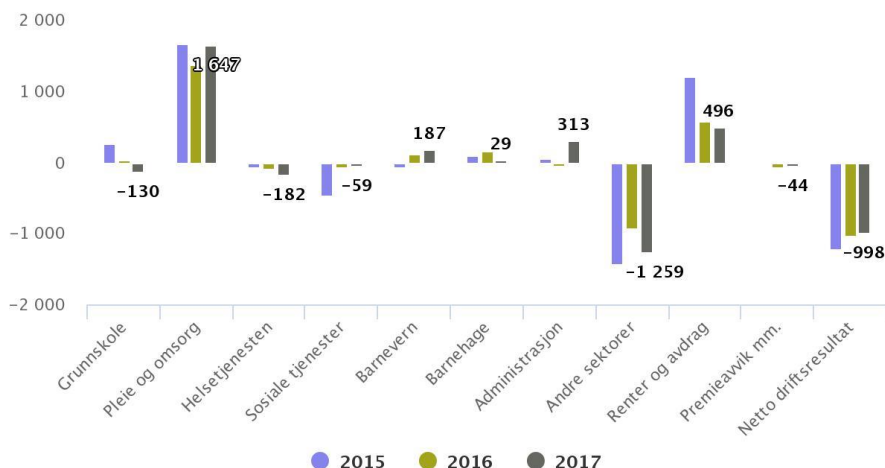
Forskjellene i inntekter og utgifter



I 2017 var disponibel inntekt per innbygger i Fredrikstad 2 935 kroner lavere enn landsgjennomsnittet. Det vil si at Fredrikstad hadde en mindreinntekt i forhold til landsgjennomsnittet på om lag 237 millioner kroner. Som det framgår av figuren bruker vi mindre enn landssnittet i kroner per innbygger på alle tjenesteområdene når disse er summert. *Sum IS* inkluderer tjenestene som inngår i utgiftsutjevningen i rammetilskuddet (grunnskole, pleie- og omsorg, kommunehelse, sosiale tjenester og barnevern med unntak av administrasjon som synliggjøres for seg selv). Andre sektorer inkluderer øvrige tjenester som kommunen yter innen kultur, teknisk, miljø og samfunnsutvikling. Figuren viser tydelig utfordringen som kommunen står foran – en relativ lav fri disponibel inntekt og høy lånegjeld med høyere netto renter og avdrag enn snittet. Dette fører til at det er mindre å anvende på tjenesteområdene i forhold til landsgjennomsnittet.

Figuren viser at kommunen bruker nesten 330 kroner mer til administrasjon i 2017 enn i 2016. Årsaken til denne økningen er i hovedsak knyttet til utgifter i forbindelse med varslersaken og stort volum på innsynsbegjæringer.

Avvik i netto driftsutgifter fordelt på ulike anvendelser sammenlignet med landsgjennomsnittet



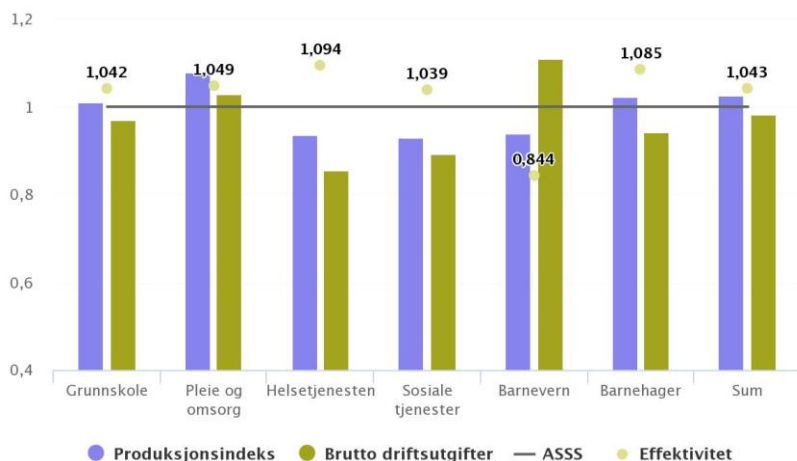
Figuren over viser hvordan vi prioriterer og disponerer inntektene. Avvik fra landsgjennomsnittet kan dermed tas som et uttrykk for hvordan kommunen har prioritert ressursbruken sammenliknet med landet for øvrig.

Vi bruker omtrent den samme andelen av disponible inntekter til sosiale tjenester og barnehage som landsgjennomsnittet. Vi prioriterer å bruke mer av de disponible inntektene enn landsgjennomsnittet på pleie og omsorg, netto renteutgifter og avdrag, administrasjon og barnevern. For å kunne bruke mer på disse områdene, må kommunen bruke tilsvarende mindre på andre områder. I figuren ser vi at tjenester i andre sektorer, grunnskole og helsetjenester er områder som vi bruker en mindre andel av inntekten til enn gjennomsnittet av landets kommuner.

I 2017 var andelen av disponibel inntekt vi anvendte til netto driftsresultat 998 kroner lavere per innbygger enn landsgjennomsnittet.

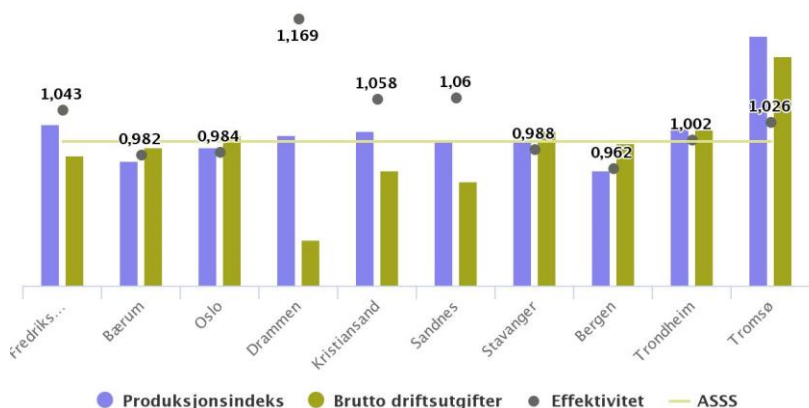
I de to neste figurene ser vi på produksjonen av tjenester sett i forhold til ressursinnsatsen. Dette uttrykker effektivitet. Det må tas høyde for at analysene i hovedsak beskriver en teknisk effektivitet, og at andre vel så viktige effektivitetshensyn i ulik grad ikke fanges opp i tilstrekkelig grad. Det er derfor viktig å se disse analyseresultatene i sammenheng med tjenesteprofiler for de forskjellige tjenestekområdene og eventuelle brukerundersøkelser.

Effektivitet, produksjon og brutto driftsutgifter



Figuren over viser at i 2017 var effektiviteten i Fredrikstad kommune 4,3 prosent høyere enn ASSS-snittet. Kommunen hadde mest effektiv produksjon av tjenester innen helse og barnehager, mens barnevernstjenesten hadde minst effektiv produksjon.

Effektivitet, produksjon og brutto driftsutgifter innenfor tjenestesektorene i inntektssystemet



Figuren over viser at Fredrikstad sammen med Drammen, Kristiansand og Tromsø hadde en effektivitet over ASSS-snittet. Felles for kommuner med høy effektivitet er at disse kommunene har høy produksjon av tjenester kombinert med lavere brutto driftsutgifter.

Økonomistyring, handlingsrom og utfordringer

Kort makroøkonomisk vurdering – utsiktene

Fredrikstad kommune er en organisasjon med en relativt stor driftsøkonomi, økende gjeld på over 6 milliarder kroner og en stor kapitalbase. Rammebetingelsene følger internasjonale og nasjonale endringer som oppsummeres i statsbudsjettet og legges til grunn for regjeringens politikk og prioriteringer. Renteutviklingen er en temperaturmåler for de økonomiske utsiktene, samtidig som dette har stor betydning for en lavinntektskommune med relativt stor gjeld som Fredrikstad kommune.

Veksten i norsk økonomi har vært god de siste årene. Det samme har utviklingen i arbeidsledigheten. Framtidsutsiktene er også gode. BNP-vekst for Fastlands-Norge ventes å ende rundt 2,5 prosent både i 2018 og 2019. Dette er sterkere enn foregående år, men det er utsikter til at de underliggende vekstdriverne vil endres noe. Boliginvesteringer har vært en sterk bidragsyter til norsk økonomisk vekst de siste årene. Som en konsekvens av fallet i nyboligsalget i fjor, ventes boliginvesteringene å falle rundt 10 prosent i 2018. Historisk har oljeinvesteringer vært en vel så viktig vekstdriver for norsk økonomi. I motsetning til boliginvesteringene vil oljeinvesteringene i 2018, godt hjulpet av en oljepris som har stabilisert seg på høyere nivå, øke for første gang på fire år og ta seg ytterligere opp neste år.

En potensiell fare for en liten, åpen økonomi som den norske, er økende proteksjonisme globalt og eventuell eskalering av handelskrig som kan ha konsekvenser for norsk eksport. Den økonomiske oppgangen fortsetter både ute og hjemme, på tross av økende proteksjonisme internasjonalt og uro i enkelte fremvoksende økonomier. Styringsrentene internasjonalt er på vei opp og ventes å øke videre i årene som kommer. Den globale oppturen som er bredt forankret kan imidlertid snu,

På rentemøtet i september hevet Norges Bank styringsrenten for første gang siden 2011. Det hersker liten tvil om at den framover skal videre opp for å hindre overoppheting av norsk økonomi. Usikkerhet knyttet til hvor skarpt rentevåpenet er, gjør at Norges Bank vil gå forsiktig fram. Norges Bank sine analyser innebærer en styringsrente som stiger fra 0,75 prosent til nær 2,00 prosent mot slutten av 2021, og det er lite sannsynlig at styringsrenten settes ned de kommende årene.

Historisk lave renter over en lengre periode har gjort at norske husholdningers gjeldsgrad har økt betraktelig de siste ti årene, og Norges Bank er bekymret for hvordan økte renter vil påvirke husholdningenes konsumvekst. Med utsikter til en årlig lønnsvekst på 3-4 prosent ligger forholdene til rette for at norske husholdninger kan absorbere de ventede rentehevingene uten nevneverdige kutt i konsum.

Etterhvert som veksten i økonomien har tatt seg opp, har regjeringen i de siste budsjettene lagt vekt på å normalisere finanspolitikken. Av hensyn til norsk økonomi og konkurranseutsatt sektor foreslår regjeringen at bruken av oljeinntekter holdes uendret som andel av fastlandsøkonomien. Det betyr at budsjettet virker nøytralt på aktiviteten i økonomien og støtter opp under videre vekst i privat sektor.

Statsbudsjettet

- Kommunesektorens inntekter i 2018

I Meld. St. 2 (2017–2018) *Revidert nasjonalbudsjett 2018* ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2018 anslått til 1,9 milliarder kroner. Det ble på samme tidspunkt anslått en reell nedgang i de frie inntektene på 2,6 milliarder kroner. Nedgangen i frie inntekter som ble anslått i revidert nasjonalbudsjett, må ses i sammenheng med at kommunesektoren fikk betydelige, ekstra skatteinntekter i 2017 som ikke ble videreført. Videre ble skatteanslaget for 2018 nedjustert med nesten 0,5 milliarder kroner i revidert nasjonalbudsjett.

Ny informasjon om skatteinngangen i 2018 tyder på at kommunesektorens skatteinntekter i 2018 blir 2,4 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett for 2018. Bakgrunnen er ekstraordinært store uttak av utbytter til personlige skattytere for inntektsåret 2017 som trolig skyldes tilpasninger til skattereformen.

- Kommunesektorens inntekter i 2019

I kommuneproposisjonen for 2019 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 1 og 2 milliarder kroner i 2019.

I statsbudsjettet for 2019 følges dette opp med en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på omtrent 1,9 milliarder kroner tilsvarende 0,4 prosent. Inntektsveksten er regnet fra inntektsnivået i 2018 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2018. Videre varslet regjeringen at kommunesektoren ville få en realvekst i frie inntekter på mellom 2,6 og 3,2 milliarder kroner. Av veksten var 200 millioner kroner begrunnet med opptappingsplanen for rusfeltet, 100 millioner kroner begrunnet med opptappingsplanen for habilitering og rehabilitering og 200 millioner kroner begrunnet med tidlig innsats i skolen. Dette tilsvarer en realvekst på 0,7 prosent.

Inntektsveksten er regnet fra inntektsnivået i 2018 slik det ble anslått etter stortingsbehandlingen av revidert nasjonalbudsjett. Det innebærer at den siste oppjusteringen av anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2018 med 2,4 milliarder kroner ikke påvirker nivået på sektorens inntekter i 2019. Ved beregning av realvekst i kommunesektorens inntekter er det lagt til grunn en pris- og kostnadsvekst i kommunal tjenesteyting på 2,8 prosent (deflator).

Regjeringen ønsker å synliggjøre effektiviseringspotensialet som ligger i kommunesektoren. Det påpekes at dersom kommunesektoren setter et effektiviseringskrav til egen virksomhet på 0,5 prosent, tilsvarer det 1,2 milliarder kroner i 2019 som kan brukes til styrking av tjenestene i tillegg til det som følger av inntektsveksten.

<i>Tall i milliarder kroner</i>	<i>2019</i>
Vekst i frie inntekter	2,6
- Merkostnader til demografi	-1,0
- Merkostnader til pensjon	-0,7
- Satsinger innenfor veksten i frie inntekter	-0,6
Økt handlingsrom uten effektiviseringskrav	0,3
+ Effektiviseringskrav	1,2
Økt handlingsrom med effektiviseringskrav	1,5

Etter at det er tatt hensyn til merutgifter for kommunesektoren som følge av den demografiske utviklingen og pensjonskostnader, innebærer regjeringens budsjettopplegg i alt 0,6 milliarder kroner til satsinger finansiert innenfor frie inntekter, og økt handlingsrom på omtrent 350 millioner kroner til styrking av tjenestene.

Det er fortsatt nødvendig å prioritere og sikre god ressursbruk. En bedre organisering av tjenestene kan frigjøre betydelige midler til bedre tjenester. Analyser fra Senter for økonomisk forskning (SØF) viser at den samlede effektiviteten økte med 0,5 prosent per år i perioden 2008-2016 innen sektorene barnehage, skole og pleie og omsorg. En effektivisering på 0,5 prosent i 2019 i hele kommunesektoren vil kunne frigjøre 1,2 milliarder kroner til ytterligere styrking av tjenestene ut over det som følger av inntektsveksten.

Andre momenter

- Inntektssystemet:
 - Vektingen i kostnadsnøkkelen er omtrent uendret.
 - Fredrikstad kommune har blitt en relativt dyrere kommune å drifte. Utgiftsbehovet har økt og nærmer seg landsgjennomsnittet. Fra 97,78 prosent av landsgjennomsnittet til 98,05 prosent av landsgjennomsnittet.
- FNs bærekraftsmål er tillagt mye vekt direkte inn i statsbudsjettet – vi er tidlig ute med vår kommuneplan.
- Regjeringen har fått gjennomført en områdegjennomgang av øremerkede tilskudd i kommunesektoren. Ekspertgruppen som gjennomførte områdegjennomgangen mener det er behov for en kraftig reduksjon i antall tilskuddsordninger. Det vil legges fram en helhetlig, flerårig innlemmingsplan i kommuneproposisjonen for 2020.
- Den maksimale eiendomsskattesatsen skal reduseres fra 7 til 5 promille.
- Elavgiften reduseres reelt med 1 øre per kilowatttime.
- Det settes av 102,8 millioner kroner til å bedre finansieringen av bemanningsnormen i barnehagene. Regjeringen mener at kommuner og private barnehager er kompensert for innføringen av normen uten dette øremerkede tilskuddet.

Det vises for øvrig til omtale på de enkelte tjenesteområdene.

Konsekvenser for Fredrikstad kommune

- Avvik mellom inntektsanslaget gitt gjennom «grønn bok» og forutsetningen i handlingsplanen fra juni på minus 12 millioner kroner.
- Lavere lønns- og prisvekst enn kompensert i rammene (budsjetttrundskriv) med drøye 8 millioner kroner. Rammene reduseres tilsvarende.
- Nytt innslagspunkt og beregningsforutsetning for ressurskrevende tjenester medfører økte utgifter i størrelsesorden 5-10 millioner kroner, med tilbakevirkende kraft fra 2018.
- Bindinger og satsinger innenfor veksten i rammetilskuddet på 8,7 millioner reduserer handlingsrommet ytterligere.

Forslag til endringer vedrørende eiendomsskatt gjelder fra 2020:

- Maksimal eiendomsskattesats for bolig- og fritidseiendommer reduseres fra 7 til 5 promille. Dette vil ikke bety noe særlig for Fredrikstad kommune så lenge vår sats ligger under 5 promille. Reduksjonen gjelder ikke for næringsseiendommer.
- Det foreslås å innføre et tak på skattegrunnlaget for bolig- og fritidseiendommer ved at det innføres en regel med obligatorisk bunnfradrag i markedsverdien. Reduksjonsfaktoren er foreslått til 30 prosent. Dette innebærer at Fredrikstad kommune bør foreta en kontortaksering (10 prosent økning av takstene) av alle takster fra skatteåret 2020, siden vi ligger langt under markedsverdi i våre takster.
- Det foreslås at Skatteetatens formuesgrunnlag gjøres obligatorisk ved utskrivning av eiendomsskatt på boligeiendommer. Dette vil medføre en del kostnader for Fredrikstad kommune, som på nåværende tidspunkt er vanskelig å estimere. Vi må takserer om våningshus og fritidseiendommer. Takstene vil da bli vesentlig høyere enn i dag. Da vil markedsverdien minus 30 prosent i reduksjonsfaktor bli iverksatt som skattetakst.
- For å ta i bruk Skatteetatens formuesgrunnlag for eiendomsskatt på boligeiendommer foreslås det en overgangsregel for skatteårene 2020 til 2023. Overgangsregelen gjelder for kommuner som har gjennomført alminnelig taksering i 2013 eller senere. Dette vil rådmannen komme tilbake til når det kommer nærmere føringer fra sentralt hold.

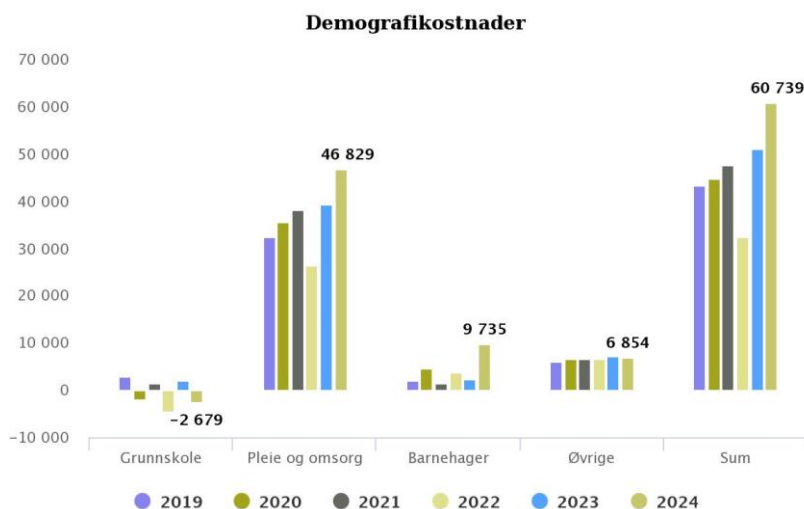
Demografiutvikling mot 2024

Følgende vurderinger og analyse er hentet fra ASSS-rapporten for Fredrikstad kommune og gir et anslag for den demografiske utviklingen fram mot 2024 som påvirker utgiftsbehovet. KS har utarbeidet analysen, som tar utgangspunkt i beregningsopplegg som Teknisk Beregningsutvalg (TBU) bruker for å analysere kostnadsutviklingen som følger av den demografiske utviklingen. Dette er en forenkling av kostnadsnøkklene med utgangspunkt i aldersfordelte innbyggertall for å få fram utviklingen i kommunesektorens utgifter. Beregningene omfatter sektorene grunnskole, pleie og omsorg, kommunehelsetjeneste, sosiale tjenester, barnevern og barnehager.

Demografikostnaden viser hvor mye brutto driftsutgifter innenfor disse sektorene må øke i årene framover gitt at kommunen vil videreføre standard og dekningsgrad på samme nivå som for landsgjennomsnittet i 2018, og forutsatt at produktiviteten er konstant.

Fram til 2024 tilsier SSBs befolkningsframskriving for Fredrikstad at brutto driftsutgifter må øke med om lag 6 prosent (1,0 prosent per år) for å kunne videreføre standarder og dekningsgrader fra 2018. Innenfor pleie og omsorg er det forventet en vekst på 12 prosent (1,9 prosent per år) og det er forventet en vekst innenfor barnehager på 3,5 prosent (0,6 prosent per år). Det er ikke forventet endringer innenfor grunnskole.

I figuren under har vi anslått hva dette vil utgjøre årlig i 2018-kroner, og samtidig fordelt demografikostnadene på ulike sektorer. «Øvrige» sektorer omfatter kommunehelsetjenesten, sosiale tjenester og barnevern.



Ifølge disse beregningene vil Fredrikstad de neste 6 årene i gjennomsnitt måtte øke brutto driftsutgifter med om lag 47 millioner kroner årlig for å kunne videreføre tjenestetilbudet på nivå med landsgjennomsnittets standard og dekningsgrader for 2018. Det er pleie og omsorg som bidrar mest til økningen i utgiftsbehov. Utgiftsbehovet til pleie og omsorg antas å øke med i gjennomsnitt 36 millioner kroner per år, øvrige sektorer antas å øke med 7 millioner kroner per år og barnehager med 4 millioner kroner per år. Demografikostnader til administrasjon og øvrige sektorer innen tekniske tjenester, kultur, samfunnsutvikling og lignende kommer i tillegg.

Handlingsplanens prioriteringer

- Drøfting av utfordringsbildet vi står foran

Foreliggende handlingsplan med årsbudsjett tar utgangspunkt i vedtatt Økonomiplan 2019-2022 fra juni. Økonomiplanen gir et overordnet strategivalg og prioriteringer for planperioden. Gjennom høstens prosess er planen oppdatert med sentrale styringssignaler og rammebetingelser.

Driftsutviklingen i 2018 er den største utfordringen som legges til grunn for nye prioriteringer og nødvendige tilpassinger av drifts- og investeringsnivå. Kort oppsummert tilsier situasjonen at netto kostnadsnivå må reduseres.

Rådmannen legger til grunn Bystyrets vedtatte målsetting for økonomistyringen:

Fredrikstad kommune skal ha en økonomisk handlefrihet som gjør det mulig med planmessig styring av tjenestetilbudet kombinert med økt egenkapitalevne og redusert gjeldsbelastning.

- Handlingsplanen legges fram med et positivt netto driftsresultat hvert år med avsetning til fond og egenkapitalfinansiering av investeringer.
- Det settes fokus på investeringsvolum og finansiering i henhold til utviklingen i kapitalkostnader og frie inntekter. Dette innebærer en bevisst og planmessig holdning til disponering av framtidige frie inntekter i forhold til økte renter og avdrag.
- Det gjennomføres en kritisk vurdering/dokumentasjon av alle investeringsbehov/-forslag med minimum følgende analyser/vurderinger før investeringen prioriteres og innarbeides som usikkert anslag i henhold til prosedyre:
 - kost/nytte
 - behov for investeringen blant annet med hensyn på demografi, levekår og kommuneplansatsinger/prioriteringer

- anvisning/dekning av driftskostnader (inkludert forvaltning, drift og vedlikehold)
- framtidig risiko i forhold til investeringsens påvirkning på kommunens driftsbalanse
- om formålet kan løses på annen måte
- om formålet bør finansieres over investeringsbudsjettet
- om formålet er en naturlig kommunal oppgave
- Investeringsbeslutninger gjennomføres i henhold til reglement for planlegging og gjennomføring av investeringer.
- Nye investeringsbehov utover gjeldende handlingsplan dekkes primært med omprioriteringer.
- Teknologi-investeringer finansieres primært med egenkapital (overføring fra driftsbudsjettet).
- Investeringer som gir effektiviseringsgevinster i den løpende driften prioriteres.
- Økt salg av kommunens realkapital inkludert bygg og grunneiendom for å styrke egenkapitalevnen.
- Budsjettet og handlingsplanen bygger på en realistisk vurdering av inntekter og utgifter.
- Økt prioritering av vedlikehold av kommunens realkapital.

Som et ledd i arbeidet med økonomiplanen, ble det gjennomført en omfattende analyse av driftsnivået i Fredrikstad kommune ved hjelp av eksternt bistand. Målsetting for økonomianalysen og oppfølgende tiltak, var at driftsnivået skulle reduseres med 150 millioner kroner per år innen utgangen av 2023. Seksjoner som har et høyere driftsnivå enn sammenliknbare kommuner (regnskap 2016) fikk et innsparingskrav. Bystyret fulgte i junimøtet opp forslagene til innsparing med noen justeringer. Målsettingen for redusert driftsnivå ble satt til 130 millioner kroner i 2023. Dette er innarbeidet i driftsforutsetningene for de enkelte seksjonene. Det har vært nødvendig med noen justeringer som må dekkes med alternative tiltak fra 2019. Bystyret har gitt rådmannen tilslutning til at strukturtiltakene bør starte opp så fort som mulig for å få full effekt i 2019. Enkelte tiltak har startet opp i 2018.

Utviklingen gjennom 2018 innen for de store tjenesteområdene innebærer at vi møter 2019 med et betydelig høyere driftsnivå enn forutsatt i økonomiplanen. Seksjon for helse og velferd har i utgangspunktet et kostnadsnivå som ligger omtrent 80 millioner kroner utover forutsetningene. Tilsvarende utfordring i Seksjon for utdanning og oppvekst er 66 millioner kroner og økende til over 90 millioner kroner utover i planperioden. I hovedsak skyldes dette krevende brukerutvikling med lovfestede krav til tjenester og manglende finansiering av statlige satsinger. Dette er en ikke en forbigående situasjon som vil løse seg av seg selv.

Fredrikstad kommune har i en årrekke lagt fram regnskaper med «overskudd». Analysene viser relativt tydelig at det er de eksterne rammebetingelsene som skatteinntekter, finansavkastning, pensjon og mottak av flyktninger sent på året som har bidratt til resultatene. Framtidig vekst og varig utvikling kan ikke baseres på forventninger om sterk vekst i inntektsposter som svinger fra år til år. Vi må ha kontroll på egen drift. Som nevnt ovenfor, ser vi utfordringen relativt tydelig gjennom utviklingen i 2018. Driftsutviklingen på de store tjenesteområdene vil ende opp med et relativt stort merforbruk, og driftsnivået videreføres ufinansiert inn i planperioden fra 2019. For å få kontroll over utviklingen, er det nødvendig med nye tiltak.

I tillegg vil det store lånefinansierte investeringsvolumet i økende grad begrense handlingsrommet, siden en større andel av de frie inntektene må betjene renter og avdrag. Vi møter også et økende rentenivå. Økonomiplanen forutsetter at investeringsvolumet vurderes på nytt i henhold til oppdaterte rammebetingelser.

Ny kommunelov med forskrifter vil tre i kraft med virkning for 2020 (neste års rullering). Det vil bli endringer som blant annet tydeligere skiller mellom drifts- og investeringsutgifter. Dette innebærer at et økende finansieringsbehov må dekkes over driftsbudsjettet. Rådmannen kommer nærmere tilbake til dette.

Utviklingen viser relativt klart at det er en økende ubalanse mellom finansieringsbehov og finansieringsevne. Rådmannen har drøftet denne utfordringen i tidligere handlingsplaner, og dette ble lagt til grunn i den eksterne analysen/gjennomgangen i vedtatt økonomiplan. Utviklingen og oppdaterte rammebetingelser viser høsten 2018 at dette ikke er tilstrekkelig. Det videre arbeidet må tilrettelegges for kortsiktige og langsiktige omfattende omstillingstiltak som utfordrer tidligere politiske vedtak og prioriteringer.

De sentrale frie inntektene gjennom skatt og rammetilskudd gir hovedrammen for finansieringsevnen. I tillegg kommer eiendomsskatt og brukerbetalinger som relativt raskt øker handlingsrommet eller legger grunnlaget for omprioriteringer. Drifts- og investeringsbudsjettet må i tillegg reduseres slik at finansieringsbehovet tilpasses en realistisk inntektsramme. Arbeidet forutsetter krevende prioriteringsbeslutninger, som vurderes å være en nødvendige for å få kontroll på utviklingen på kort og lang sikt. Rådmannens drøfting og anbefaling framkommer nedenfor.

Rådmannen forutsetter i utgangspunktet at gjennomgående forbedringsarbeid med bruk av nye teknologiske løsninger gjennom digitalisering, innovasjon, *Smart Fredrikstad*-programmet og robotisering prioriteres. Økt

kostnadsfokus og gevinstrealisering gjennom forbedringsarbeid er nødvendig for å redusere kostnadene, men også for at vi skal få mest mulig tjenesteproduksjon innenfor begrensede inntektsrammer.

Læring og utvikling gjennom samarbeid med andre kommuner er viktig. Dette er hovedfilosofien i ASSS-arbeidet (nettverk med de 10 største kommunene og KS). Rådmannen viser til relevante artikler, regnskapsutvikling og utfordringer gjennom ass.no. Dette er en åpen heldigitalisert løsning.

Gevinstrealisering har økt fokus i denne handlingsplanen. Rådmannen legger opp til at forutsatte gevinster tas ut når endringsarbeidet starter og ikke i ettertid. Dette øker risikoen noe, men motiverer til at tiltak gjennomføres i henhold til målsettingen.

I handlingsplanen er det konkret innarbeidet en gevinstrealisering på 15 millioner kroner, som skal oppnås gjennom nye rammeavtaler og tettere oppfølging på anskaffelsesområdet, og reduksjoner i aktuelle driftsrammer (seksjoner). Måltallet skal hentes ut gjennom anskaffelsesarbeidet i 2019 og fordeles målrettet ut på de enkelte seksjonene. Dette er ett eksempel på arbeid med gevinstrealisering som forutsetter ledelsesfokus og helhetsfokus på tvers i organisasjonen.

Løpende forbedringsarbeid er ikke tilstrekkelig for å møte finansieringsbehovet. Rådmannen foreslår en rekke tiltak for å kunne håndtere situasjonen. I det følgende oppsummeres hovedendringene i forhold til vedtatt økonomiplan fra juni 2018.

Driftsbudsjettet (inntekter)

- Eiendomsskatt er en inntektskilde som relativt raskt gir bidrag til økt finansieringsevne. Bystyret forutsetter at satsen for boliger/fritidseiendommer skal prisjusteres for å opprettholde kroneverdien. Med en beregnet lønns- og privsvekst i kommunesektoren (deflator) på 2,8 prosent økes promillesatsen fra 4,1 promille til 4,25 promille. Isolert øker inntektene med omtrent 6 millioner kroner. En gjennomsnittsbolig må betale omtrent 210 kroner mer per år.

Eiendomsskatten fra «verker og bruk» skal trappes ned over en syvårsperiode. Dette er beregnet til 3 millioner kroner per år og er allerede innarbeidet i vedtatt økonomiplan. For 2019 blir samlet eiendomsskatt med disse forutsetningene på 265 millioner kroner. Inntektsøkningen utover i planperioden gjelder forventning om flere skatteobjekter. Det vises for øvrig til endringer i regelverket for eiendomsskatt under omtalen om statsbudsjett.

Inntektene fra eiendomsskatt kan økes ytterligere gjennom følgende mulige tiltak (maks 1 promille i året utover flere objekter):

- Økning av takstgrunnlaget med 10 prosent (kontortaksering) vil øke inntektene med 21 millioner kroner (cirka 1 050 kroner per bolig per år). Taksering kan gjennomføres i løpet av høsten/nyåret, og inntektsøkning vil kunne få effekt for 2019 med utgangspunkt i eventuelt bystyrevedtak i desember.
- Økning med 0,9 promille til 5 promille og redusert bunnfradrag med 25 000 kroner (fra 200 000 kroner for å holde økningen til 1 promille) gir en samlet inntekt på 305 millioner kroner. Dette er en økning på 40 millioner kroner (cirka 2 000 kroner per år per bolig).

Rådmannen følger premissene fra sommerens økonomiplan og anbefaler at eiendomsskatten ikke øker utover prisjusteringen, selv om behovet for økte inntekter klart er til stede.

- Gebyrendringer:
SFO-prisen foreslås økt med 300 kroner utover pris- og lønnsvekst. Dette er 200 kroner høyere enn forutsatt i økonomiplanen. Fredrikstad kommune vil med denne prisen ligge noe over gjennomsnittet sett i forhold til sammenliknbare kommuner (ref. økonomianalysen). Kommunens moderasjonsordning vil fange opp negative utslag for lavinntektsfamiliene. Det vises til økonomiomtalen for Seksjon for utdanning og oppvekst.

Beregninger viser at det er et inntekstpotensiale på 5 millioner kroner dersom det innføres full parkeringsavgift i Cityterminalen. Dette innebærer at Cityterminalen tas ut av ordningen med gratis parkering etter kl. 14.00 på hverdager og kl. 09.00 på lørdag. Cityterminalen framstår i dag som en ren kjøpesenterparkering, samt at ansatte i Torvbyen kjøpesenter benytter Cityterminalen til gratis parkering når de er på jobb. Cityterminalen parkeringshus er regulert som progressiv gateparkering i «gul sone», og har følgelig ikke parkeringsavgifter som i et lukket parkeringsanlegg.

Rådmannen anbefaler at dette inntekspotensialet utnyttes, og inntekten omprioriteres til styrking av tjenesteområdene innen utdanning og oppvekst.

- Utbytteinntektene omfatter Fredrikstad Energi AS (FEAS) – 51 prosent, Østfold Energi AS (ØE) – 4,3 prosent og Fredrikstad Eiendomsutviklingsselskap AS – 100 prosent (nyetablert høsten 2018).

Utbytteinntektene reduseres med 5 millioner kroner til 17 millioner kroner i 2019 på grunn av den regnskapsmessige utviklingen i 2018 i Fredrikstad Energi AS (FEAS). På kort sikt er det knyttet relativ stor risiko til utbytte fra FEAS, men som eier er det viktig å uttrykke klare utbytteforventninger til selskapet.

Vi kan ikke forvente utbytte fra Fredrikstad Eiendomsutviklingsselskap AS de første par årene i etableringsfasen, men fra 2022 (mulig også i 2021) bør vi forvente utbytte som trygger det samlede utbyttekravet i handlingsplanen. Dette er et konkret styringssignal til selskapet.

Rådmannen kommer nærmere tilbake med en helhetsvurdering ved neste rullering av handlingsplanen.

FREVAR KF er en del av helheten i Fredrikstad kommune, og rådmannen mener at foretaket på lik linje med seksjonene må bidra til helheten innen konsernet. Overføringsinntekten er derfor økt fra 10 millioner kroner til 12 millioner kroner i 2019, og med ytterligere 3,0 millioner fra 2020. Foretaket har dermed noe tid til å tilpasse seg kravet.

Driftsbudsjett (utgifter)

- Forbedringsarbeid og innovasjon er omtalt ovenfor. Som nevnt, er det innarbeidet forventning om innsparing på 15 millioner kroner gjennom nye rammeavtaler på anskaffelsesområdet. Innsparingen er innarbeidet som en reduksjon under «Fellesutgifter» og skal fordeles ut på seksjonene i samsvar med nye rammeavtaler. Det satt av midler til et nytt sentralt årsverk til denne prioriterte oppgaven.
- Sentrale driftsposter – pensjon og netto finans vurderes fortløpende utfra oppdaterte rammebetingelser. Pensjonsbelastningen uttrykt gjennom premieavvik (nedbetaling av pensjonsgjeld) øker i planperioden. I forhold til signalene fra pensjonsleverandøren KLP er det redusert noe på mulig kostnadsvekst fra 2020 slik at belastningen blir mindre. I tillegg er det gjennomført en helhetlig vurdering utover premieavvik og det vurderes som forsvarlig å redusere utgiftene med 15 millioner kroner fra 2019. Disse endringene er beheftet med risiko. Sistnevnte endring gir mulighet for en styrking av tjenestene (kommenteres nedenfor).

Finanspostene er budsjetteret med en forventet renteutvikling. Risikoen er i forhold til om rentenivået øker mer enn forventet.

Framtidig vekst i renter og avdrag styres gjennom lånevolum og finansieringsbehovet i investeringsbudsjettet. Dette omtales nærmere under *Investeringsbudsjett*.

- De økte økonomiske utfordringene innen Seksjon for helse og velferd og Seksjon for utdanning og oppvekst er av en slik størrelsesorden at det ikke ses som gjennomførbart å håndtere dette innenfor økonomiplanens vedtatte rammer. Rådmannen foreslå en delfinansiering gjennom følgende omprioriteringer:

Seksjon for helse og velferd

<u>Tall i millioner kroner</u>	<u>2019</u>
Omdisponering fra Seksjon for Teknisk drift	10,0
Omdisponering fra Seksjon for kultur, miljø og byutvikling	5,0
Omdisponering fra Seksjon for økonomi og organisasjonsutvikling	5,0
Omdisponering av øko.planens avsetning til innovasjonsfond	5,0
Inntektsføring av fond (kun for 2019)	
- Egenfinansiering av plan for heldøgns omsorg ¹⁾	15,0
- Fritt dispfond	5,0
Sum styrking	45,0

Note: ¹⁾ Omdisponering av resultatdisponering – 2017-regnskapet.

Inntektsføring av fond blir en engangsbevilgning for 2019 og bør primært benyttes til omstillings- og omstruktureringstiltak. Det vises til omtale under de enkelte seksjonene med hensyn til tiltak og

konsekvenser. Resterende behov og utfordringer i Seksjon for helse og velferd må løses med kostnadsreducerende tiltak.

Seksjon for utdanning og oppvekst

<i>Tall i millioner kroner</i>	<i>2019</i>
Forventet innsparing innen samlede pensjonsutgifter	15,0
Økt parkeringsinntekt fra Cityterminalen	5,0
Omdisponering av sentral post dekning av kapitalsats private barnehager ¹⁾	4,0
Omdisponering av øko.planens avsetning til innovasjonsfond	5,0
Reduksjon av diverse mindre sentrale poster	3,7
Sum styrking	32,7

Note: 1) Dette er en sentralt avsatt post for mulig dekning av økt kapitalsats i privatebarnehager utover nasjonalsats.

Resterende behov og utfordringer må dekkes med kostnadreducerende tiltak og økte gebyrer.

- *Høyspentkabel Kråkerøy – Hvaler*

Bystyret besluttet i mars 2018 å inngå utbyggingsavtale med Hafslund Nett om at kommunen skal bekoste og anlegge ny høyspent for Hvaler kommune over Kråkerøy som jordkabel, og at Hafslund Nett skal betale et anleggsbidrag til kommunen tilsvarende kostnaden for luftstrekning. Arbeidet med grunneieravtaler og prosjektering pågår, og første del av entreprise for føringsvei er kunngjort. Usikkert anslag er 74,3 millioner kroner. Bystyret har foreløpig satt av i underkant av 43 millioner kroner. Resterende behov må dekkes med omdisponering av disposisjonsfond – eksempelvis til Arena Fredrikstad (60 millioner kroner). Rådmannen kommer tilbake til dette når anslaget blir sikkert.

Risikoelementer i driftsforutsetningene

I denne handlingsplanen har økte utfordringer medført at det er tatt større risiko enn tidligere ved anslagene av driftsforutsetningene, som må følges opp gjennom den løpende rapporteringen. Følgende risikoområder framheves spesielt:

- Oppfølging og gjennomføring av tiltak innen alle seksjonene. Det er de politiske utvalgene som har ansvaret for iverksetting og gjennomføring av de kostnadsreducerende tiltakene. Utviklingen rapporteres til formannskapet og Bystyret.
- Etterspørsel etter tjenester og demografiutvikling.
- Markedsutviklingen innen finanspostene.
- Utbytte fra selskapene, spesielt fra Fredrikstad Energi AS i 2019.
- Pensjonsutgiftene utover i planperioden (vurderinger når vi får oppdaterte prognoser fra pensjonsleverandørene).
- Forutsatt innsparing gjennom nye rammeavtaler med helårseffekt i 2019.
- Endelig resultat for 2018 og eventuelt bruk av frie fond.
- Avsatte midler til fond og egenkapital i planperioden er marginal i forhold til det totale budsjettet.

Risikoreduserende tiltak:

- Omdisponering og bruk av disposisjonsfond (engangsbruk til omstilling).
- Ytterligere kostnadsreducerende tiltak i løpende driftsutgifter.
- Bruk av tidligere avsatte investeringsmidler til investeringer på 10 millioner kroner kan erstatte deler av den budsjetterte egenkapitalandelen til investeringer.

Rådmannen ser behov for en disponibel bevilgning for å ha et handlingsrom til å utvikle organisasjonen for håndtering av det omfattende omstillingsbehovet som kommunen nå står overfor. Det budsjetteres med 5 millioner kroner fra fritt disposisjonsfond til dette formålet i hovedoversikten under *Diverse fellesposter*.

Driftsrammer

Nettorammer i millioner kroner ¹⁾	Regnskap 2017	Vedtatt budsjett 2018	Budsjett 2019	Budsjett 2020	Budsjett 2021	Budsjett 2022
Fra 2019 i 2019-kroner						
Inntekter						
Skatt	-1 991,9	-2 041,7	2 082,4	2 082,4	2 082,4	2 082,4
Rammetilskudd	-2 044,8	2 107,9	2 218,7	2 218,7	2 218,7	2 218,7
Realvekst frie inntekter				-40,9	-82,1	-123,7
Eiendomsskatt	-250,9	-259,6	-265,0	-263,0	-261,0	-258,0
Sum frie inntekter	-4 287,5	-4 409,1	-4 566,1	-4 605,0	-4 644,2	-4 682,8
Bundne utgifter						
Renteutgifter- lån vedtatt t.o.m. bud 2018	114,0	115,7	122,2	143,3	152,5	185,4
Renteinntekter	-73,0	-45,9	-47,5	-49,3	-51,0	-53,5
Avdrag - lån vedtatt t.o.m bud 2018	243,7	235,2	245,3	254,6	254,7	255,0
Kapitalutg. nye investeringer fra 2019		4,5	3,3	27,7	62,6	102,7
Kapitalutg. nye selvfinansierende inv.2019		5,6	2,4	22,1	32,9	56,5
Renter/avdrag - dekkes gj. bruker/stat ol.	-119,1	-135,9	-144,1	-164,7	-173,6	-180,5
Kompensasjonstilskudd - stat	-14,4	-16,9	-15,1	-14,3	-13,1	-11,7
Overføring fra FREVAR KF	-8,0	-8,0	-12,0	-15,0	-15,0	-15,0
Utbytte	-11,5	-21,0	-17,0	-17,0	-26,0	-26,0
Sum netto kapitalkostnader	131,6	133,3	137,6	187,3	224,1	313,0
Diverse fellesutgifter	14,5	79,4	64,8	74,7	80,5	63,9
Til kirketjenester	40,5	42,1	43,6	43,6	43,6	43,6
Andre trossamfunn	6,7	6,0	6,2	6,2	6,2	6,2
Sum	61,8	127,4	114,6	124,5	130,3	113,6
Til disp. drift og investeringer	-4 094,2	-4 148,4	-4 313,9	-4 293,2	-4 289,9	-4 256,2
NETTO UTGIFTSRAMMER:						
Økonomi og organisasjonsutvikling	187,0	192,8	202,7	198,5	201,4	198,5
Kultur, miljø og byutvikling	177,5	156,9	156,0	152,7	152,6	152,6
Teknisk drift	408,8	423,0	400,2	393,4	392,0	387,9
Utdanning og oppvekst	1 525,4	1 575,1	1 651,1	1 644,0	1 642,9	1 642,7
Helse og velferd	1 674,2	1 783,4	1 885,4	1 860,3	1 871,1	1 843,0
Sum	3 973,0	4 131,1	4 295,3	4 248,9	4 260,0	4 224,7
Korr. interne finans.trans.						
Netto internt driftsresultat	-122,4	-17,3	-18,5	-44,3	-29,9	-31,5
- Bruk/overføring - disposisjonsfond (netto)	115,4	2,3	26,0	13,3	11,4	18,0
- Bruk av fond til omstilling			-5,0			
- Bruk av fond - Helse og velferd			-20,0			
- Disp.fond Smart Fredrikstad/økt valgdeltagelse			-2,5	-1,5	-1,5	-1,5
- Egenkapital til investeringsbudsjett	7,0	15,0	20,0	32,5	20,0	15,0
Disp. netto internt driftsresultat	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Note: 1) Negative tall uttrykker i denne sammenheng inntekter/overskudd.

Frie inntekter (rammetilskudd, skatt og eiendomsskatt)

Anslag for skatt og rammetilskudd tar utgangspunkt i forutsetningene i statsbudsjettet beregnet i Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønn bok). I anslagene for skatt tar departementet utgangspunkt i kommunenes skatteinntekter i 2017 og framskriver disse i samsvar med anslaget for 2017 og 2018. Dette legges igjen til grunn for inntektsutjevningen. Samlet fri inntekt er på drøye 4,3 milliarder:

Fordeling av frie inntekter – 2019

Tall i tusen kroner		
Skatteinntekter		2 082 408
Rammetilskudd		
- Utgiftsutjevning	1 946 466	
- Inntektsutjevning	272 211	2 218 677
Sum		4 301 085

Utviklingen så langt i 2018 gir ikke grunnlag for å øke skatteinntektene for 2019 utover anslaget i *Grønn bok*.

Inntektsutjevningen avhenger av gjennomsnittlig skattevekst per innbygger (landssnitt). Anslaget forutsetter fortsatt at Fredrikstad kommune vil ha en forholdsvis lav gjennomsnittlig skatteinntekt per innbygger. Rådmannen legger til grunn en realvekst på 0,95 prosent per år utover i planperioden. Dette er marginalt over anslaget i økonomiplanen. Utgangspunktet er imidlertid lavere (se kommentar konsekvenser av statsbudsjett).

Eiendomsskatt

Potensiale og mulighet vedrørende eiendomsskatt er kommentert tidligere.

Som nevnt økes eiendomsskatten for boliger og fritidseiendommer fra 4,1 promille til 4,25 promille som kompensasjon for lønns- og prisvekst. Økningen gjelder kun for boliger og fritidseiendommer. Bunnfradrag på 200 000 kroner per boenhet videreføres. Det er innarbeidet redusert eiendomsskatt fra *verker og bruk* med en nedtrapping på 3 millioner kroner per år over 7 år. Det forutsettes flere skatteobjekter i planperioden – 1 millioner kroner per år.

Finansposter

Finanspostene er budsjettet med utgangspunkt i markedsvurderinger høsten 2018. Renteforutsetningen er marginalt endret i forhold til vedtatt handlingsplan. Dette gjelder for både renteutgifter og -inntekter. I 2019 er det lagt til grunn 2,1 prosent med noe økning i planperioden i henhold til signalene fra Norges Bank.

Renteinntektene er budsjettet noe høyere enn nivået på rentekostnaden for lån. Avkastning på den langsiktige forvaltningsporteføljen er budsjettet med utgangspunkt i en samlet avkastning på 2,8 prosent. Vedvarende lave renter innebærer lavere renteinntekter. Ved likviditetsbehov vil vi gradvis flytte fra langsiktig portefølje til bank. Vi legger til grunn et forsiktig anslag for renteinntektene. I skrivende stund er det en sannsynlighet for at avsatt rentebufferfond på drøye 21 millioner kroner kan bli benyttet i 2018 som følge av svak avkastning i forhold til budsjett. Risikoen for rentesvingninger øker dermed noe i 2019 siden forventet avkastning finansierer løpende drift før avkastningen er opptjent.

Avvik i forhold til forutsetningene slår ut i både lavere/høyere utgifter og inntekter. Renteinntekter fra Startlån (utlån) forutsetter et noe større utlånsvolum enn for tidligere år. Redusert rentenivå er lagt til grunn for interne rentesatser. Kommunale selvkostgebyrer (vann, avløp, renovasjon, feier og slam) baseres på Kommunaldepartementets retningslinjer for rentefastsetting (5-årig swaprente tillagt 0,5 prosentpoeng). Med store investeringer innen vann og avløp er rentesatsene et viktig element ved fastsetting av gebyrer. For 2019 er det lagt til grunn en kalkylerente på 2,6 prosent. Avvik fra dette gir resultateffekt for kommunekassa (positivt ved renteøkning).

Overføringer og utbytte

Utbyttet er redusert med 5 millioner kroner i 2019 og 2020. Det vises til tidligere kommentar.

Forventet overføringsinntekt fra FREVAR KF er oppjustert fra 10 til 12 millioner og ytterligere med 5 millioner kroner fra 2020. Dette er et tydelig styringssignal fra eier om at foretaket tilrettelegger driften med sikte på en høyere overføring til eier. Foretaket bør håndteres tilsvarende kommunens seksjoner og virksomheter som må tilpasse driften til trangere rammer.

Diverse fellesutgifter

Inndekking av premieavvik (pensjon), avsetning til nasjonal capitalsats for beregning av tilskudd til ikke-kommunale barnehager, yrkesskadeforsikring, arbeidsgivers andel av OU-midlene og revisjon dekkes innenfor denne samleposten. I tillegg er det innarbeidet finansiering av ekstern ledelse av varslingsinstituttet. Av mindre beløp kan vi nevne budsjettpost til borgerlig konfirmasjon, dekning av begravelser til avdøde uten formue og nære pårørende, dekning av kommunens andel av utgiftene ved Solbergårnet og finansiering av livsfaseplanen.

Restbevilgning til kommunens andel av Tall Ships Races er satt av i 2019 med 1,8 millioner kroner.

Det er også innarbeidet dekning for kommunens andel av vedlikeholdsmidler til sivilforsvarsmateriell med 0,3 millioner kroner per år og sikkerhetstiltak i sentrum med 0,5 millioner kroner per år for å dekke eventuelle merutgifter som for eksempel rundt 17. mai.

Pensjon

I kommuneregnskapet skal det beregnes en pensjonskostnad basert på prinsipper fastsatt i en regnskapsstandard. Beregning av faktisk innbetalt pensjonspremie er basert på andre prinsipper. Forskjellen mellom disse betegnes premieavvik. Utviklingen i premieavviket henger sammen med utviklingen i

pensjonspremien. Hvis innbetalt premie er større enn kostnaden, skal differansen inntektsføres i regnskapet det året det oppstår og omvendt hvis premien er lavere. Deretter skal det utgifts- eller inntektsføres i årene etterpå til det er utjevnet. Som følge av stadig redusert amortiseringstid på nye premieavvik, vil det akkumulerte premieavviket som skal dekkes inn øke i årene framover.

Det er varslet en økning i pensjonspremien fra KLP fra 2018 til 2019 på 93,5 millioner kroner. Dette skyldes i hovedsak redusert bruk av premiefond. På grunn av et meget lavt framtidig rentenivå kan det ikke forventes tilsvarende bruk i årene framover. Det har vært stor bruk av premiefond de siste fire årene. Det tilbakeførte overskuddet for disse årene til premiefondet er ikke utbetalt til kommunen, men har gått til å redusere de ordinære premieinnbetalingene kommunen foretar gjennom året. Samtidig er det økning i reguleringspremie som følge av en forventet økning i folketrygdens grunnbeløp og forventet høyere lønnsvekst for 2019 enn i 2018.

Den økte premien gir et høyt positivt premieavvik for 2019 som skal dekkes inn fra 2020 og videre i planperioden. Fra og med 2020 utgjør dette i utgangspunktet cirka 20 millioner kroner inkludert arbeidsgiveravgift for hvert år utover det som var innarbeidet i handlingsplanen som ble behandlet i juni. Ved utløpet av 2019 er akkumulert premieavvik for KLP og SPK anslått til 474 millioner kroner. For 2021 og 2022 er det innarbeidet kun effekten av premieavviket for 2019. Det er ikke mulig å si noe mer konkret om den videre utviklingen i 2021 og 2022. Vi har ikke kvalifiserte tall for denne perioden.

Etter signaler fra pensjonsleverandøren er det vurdert at det for 2019 vil bli brukt tilsvarende av premiefondet som for 2018 basert på utviklingen i KLP høsten 2018. Etter en kvalifisert vurdering, er det besluttet å redusere premien og årets premieavvik for 2019 med 50 millioner kroner slik at det framtidige premieavviket reduseres med 7 millioner kroner hvert år i resten av planperioden. I tillegg er det gjennomført en helhetlig vurdering av samlet pensjonsutgift og inndekking utover premieavvik og vurderes som forsvarlig å redusere utgiftene med 15 millioner kroner fra 2019. Disse endringene er beheftet med risiko.

Driftsrammer

Driftsrammene i planperioden presenteres i 2018-kroner slik at endring i rammeoversikten viser reelle endringer og ikke endringer som følger av lønns- og prisvekst. Innsparings- og omprioriteringsbehov framkommer på de enkelte tjenesteområdene. Rådmannen har fulgt opp regjeringens satsinger og endringer og innarbeidet dette på de aktuelle tjenesteområdene med totalt 14,1 millioner kroner.

I rammeforutsetningene i budsjettforberedelsen ble det lagt til grunn en forventet lønns- og prisvekst på 3,0 prosent (deflator). I statsbudsjettet er det forutsatt en deflator på 2,8 prosent. Forskjellen innebærer at driftsrammene reduseres i sum med 8 millioner kroner og framkommer som rammereduksjon i økonomitabellene. Samme utgangspunkt er lagt til grunn for gebyrer som justeres med deflator.

Disponering av positiv bunnlinje

Netto internt driftsresultat settes av til disposisjonsfond som kan brukes til å finansiere både drifts- og investeringsutgifter. Dette styrker det økonomiske handlingsrommet og sikrer noe reserver for å kunne møte svingninger i driftsforutsetningene som reduserte inntekter, økt brukervekst, økte pensjonsutgifter eller planmessig nedbetaling av gjeld/økt egenkapital. I tidligere handlingsplaner er det lagt til grunn at teknologi-investeringer skal finansieres med egenkapital. Dette prinsippet er delvis fulgt opp i forslaget til handlingsplan.

Egenbetalinger og gebyrer

Under hvert seksjonskapitel oppsummeres endringer i priser og premisser for gebyrer og priser for 2019. Det vises til sammendrag i egenbetalingsheftet. Noen endringer listes her:

- Eiendomsskatten økes fra 4,1 promille til 4,25 promille (lønns- og prisvekst).
- Samlet gebyrøkning for selvkostområdene vann, avløp, renovasjon og feier er 0,4 prosent. Gebyret for vann øker med 4,9 prosent, avløp øker med 0,5 prosent, renovasjonsgebyr reduseres med 3,8 prosent, mens gebyr for feier øker med 1,9 prosent.
- Full plass for barnehager justeres i henhold til nasjonal maksimalpris som er 2 990 kroner per måned fra 1. januar, med endring til 3 040 kroner fra 1. august.
- SFO-prisen økes med 300 kroner utover lønns- og prisveksten.
- Parkeringsavgifter;
 - Timeprisen for sentrum sone – Rød sone – øker med 2 kroner.
 - Det innføres betaling i Cityterminalen etter kl. 14.00 på hverdager og kl. 09.00 på lørdag i henhold til prising i «gul sone».
- Det innføres betaling for lag og foreninger ved leie av aktivitetshaller (gymsaler) for trening i helger.

Investeringer og finansiering

Reduksjon av investeringsnivået vil relativt raskt medføre et redusert finansieringsbehov gjennom varig reduksjon av kapitalutgifter (renter og avdrag). Et høyt lånefinansiert investeringsvolum binder framtidig vekst i frie inntekter til betjening av gjeld og avdrag. Kapitalkostnadene budsjetteres og prioriteres før driftsrammene til tjenesteproduksjonen fordeles. Dersom lånevolumet reduseres med eksempelvis 100 millioner kroner, reduseres framtidig vekst i renter og avdrag med i underkant av 6,5 millioner årlig. Utsettelse av planlagte investeringer jevner ut belastningen og gir noe økt handlingsrom.

Kvaliteten i budsjettarbeidet forbedres ved at behovs- og alternativanalyse skal foreligge før usikkert anslag tas inn i investeringsplanen. Dette sikrer kostnadsanslagene og gir forutsigbarhet. Framover legger rådmannen opp til en langsiktig investeringshorisont med sikte på enda bedre planlegging og prioriteringer. Rådmannen forutsetter at hele investeringsvolumet vurderes på nytt ved neste rullering av handlingsplanen.

Investeringsvolumet og brutto finansieringsvolum, er redusert/forskjøvet med i underkant av 0,5 milliarder kroner i forhold til vedtatt økonomiplan. Dette er innarbeidet i investerings- og driftsbudsjettet. Foreslåtte reduksjoner og utsettelser er basert på prioriteringer med sikte på reduserte drifts- og kapitalkostnader i tillegg til realistisk og forutsigbar framdrift.

Rammefinansierte investeringer

Tall i millioner kroner	2018	2019	2020	2021	2022
Felles investeringer	22,7	20,6	8,3	8,6	7,6
Kulturtjenester	25,8	112,4	117,7	200,2	257,0
Tekniske tjenester	102,6	245,0	111,6	125,2	77,4
Helse og velferd	102,1	120,7	229,9	204,1	-70,1
Oppvekst	119,5	257,0	282,3	231,7	189,5
Kirketjenester	16,0	15,0	12,0	12,0	6,0
Belønningsmidler	0,0	14,9	0,0	0,0	0,0
Justering av tidligere finansiering	0,0	25,0	0,0	0,0	0,0
Egenkapital innskudd KLP	17,6	18,1	19,9	21,9	24,1
Sum netto rammefinansierte investeringer	406,3	828,7	781,6	803,7	491,5
Bruk av investeringsfond	17,6	18,1	19,9	21,9	24,1
Bruk av disposisjonsfond	4,0	11,0	0,0	0,0	60,0
Overføring fra drift (IT inv.)	15,0	20,0	32,5	20,0	15,0
Overføring fra drift (tilbakebetaling lån inv.fond)	1,3	1,4	1,0	0,7	0,7
Tilskudd belønningsmidler	0,0	11,9	0,0	0,0	0,0
MVA-kompensasjon belønningsmidler	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0
MVA-kompensasjon	65,2	160,3	142,6	189,5	123,1
Lånebehov rammefinansierte investeringer	303,2	602,9	585,7	571,6	268,6

Selvfinansierte investeringer (eksklusiv mva)

Tall i millioner kroner	2018	2019	2020	2021	2022
VAR	192,8	241,2	219,7	151,0	160,9
Teknisk drift	2,7	1,0	1,0	1,0	0,0
Eiendomsutvikling	8,8	1,0	3,8	3,8	3,8
Boligstrategi (BOSO)	43,3	96,1	63,6	37,4	59,3
Sum netto selvfinansierte investeringer	247,6	339,3	288,1	193,2	224,0
MVA-kompensasjon	0,8	2,8	0,0	0,0	0,0
Salgsinntekter - vann og avløp	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Investeringsfond bolig/næring	-21,2	-3,5	-0,2	-0,2	3,3
Salg bolig/næringstomter/eiendomsutvikling	30,0	4,5	4,0	4,0	0,5
Lånebehov selvfinansierte investeringer	236,0	333,5	282,3	187,4	218,2

Noen større endringer i forhold til økonomiplanen (detaljene framkommer i omtalen på de forskjellige seksjonene):

- Arena Fredrikstad: Flere prosesser, herunder overordnet planprosess, har tatt lengre tid enn forutsatt i forbindelse med investeringsvedtaket i 2016. Rådmannen vurderer derfor nå at sannsynligheten for at Arena Fredrikstad først kan ferdigstilles i 2023 er større enn muligheten for å klare å ferdigstille den i 2022. Prosjektorganisasjonen arbeider imidlertid for å gjennomføre prosjektet raskest mulig, og ny vurdering av framdrift vil bli foretatt i forbindelse med økonomiplanen i juni 2019. Arena Fredrikstad

skyves inntil videre ett år utover i perioden, med antatt ferdigstilling i 2023. Dette gir en reduksjon i kapitalkostnader i perioden på 122,8 millioner kroner, hensyntatt prisjusteringer.

- Flerbrukshall Trosvik skole er utredet innenfor alternativanalysens alternativ 2B «stor halløsning», med en kostnadsramme P85 på 179 millioner kroner inklusive mva. Rådmannen foreslår å legge til grunn alternativanalysens alternativ 2A «liten halløsning», som ivaretar prosjektets mål og krav til en lavere kostnadsramme. Dette alternativet gir et usikkert anslag på 90 millioner kroner, som er 22 millioner lavere enn tidligere vedtatt anslag for alternativ 2B.
- Investering i kunstgressbaner reduseres i 2019 med 7,1 millioner kroner. Restsum på 12 millioner kroner går til rehabilitering av tre baner.
- Det er lagt inn en ny investering i en fyllestasjon for biogass i Tomteveien 45. Denne har en P85 på 26,4 millioner kroner, hvorav 2,5 millioner kroner finansieres med selvfinansierende midler.
- Det er lagt inn en økning på 27 millioner kroner til «Rehabilitering og brannpåklegg», som en antatt kostnad for rehabilitering av badeanlegget i Lykkeberghallen, samt tyngre rehabiliteringstiltak på eldre bygg.
- Heldøgns omsorg (utbygging og rehabilitering) er skjøvet ut av perioden med 318 millioner kroner.
- Innen utdanning og oppvekst er det foretatt en total nedjustering på 116,6 millioner kroner som i hovedsak skyldes at rehabilitering/nybygg av skoler og barnehager delvis er skjøvet ut av perioden med 132,4 millioner kroner.

For de selvfinansierte investeringene er følgende endringer gjort:

- Oppstillingsplasser/garasjeanlegg Tomteveien 45: Det er behov for nybygg, rehabiliteringer og brannsikring av lokaler for mannskap, kjøretøy og maskiner innen renovasjon, vann og avløp. For å oppnå målsettinger i kommunens klimastrategi skal tunge kjøretøyer gå på biogass i framtiden. Derfor er det behov for å etablere en fyllestasjon på samme lokasjon, som er finansiert over ramme. Byggestart i 2019 og slutføring i 2020. Samlet P85 for garasjering/ lokaler er beregnet til 115,1 millioner kroner (P85).
- Investering i nye lokaler til feiervesenet tas ut med 20,6 millioner kroner i 2019, da det er usikkert hvordan dette behovet skal løses.
- Kulverten under Holmegata er i svært dårlig forfatning og må utbedres. I tillegg vil store deler av vann- og avløpsnett på Holmen byttes ut. Det skal utredes en løsning som skal legges fram til beslutning i 2019. Dette skal finansieres gjennom vann- og avløpsmidler. Nivået på prosjekter som følger av denne rehabiliteringen og som vil gi en merverdi til området, er foreløpig usikkert.
- *Bypakke Nedre Glomma*
Det er for perioden 2018-2019 tildelt belønningsmidler til bypakkesamarbeidet fra Samferdselsdepartementet. Det skal forhandles med staten om belønningsmidler for perioden etter 2018/2019. Midlene går til gjennomføring av bypakkeprosjekter, driftstilskudd kollektiv m.m. Hovedsatsingen for Fredrikstad kommune i perioden er innenfor sykkel, ferge og innfartsparkeringer. Belønningsmidlene forutsetter at kommunen i tillegg bidrar med egne midler, som utgjør 5 millioner kroner årlig. Disse midlene er forøvrig en del av stortingsvedtaket om Bypakke Nedre Glomma (Prop. 50 S).

I prosessen er det drøftet flere nye investeringsbehov som ikke er innarbeidet i investeringsforslaget. Rådmannen gjør vurderinger i forhold til konsekvenser, kost/nytte og mulighet for omprioriteringer. Nærmere kommentarer er gitt i omtalen under de forskjellige seksjonene.

Internkontroll merverdiavgiftskompensasjon med korrigerende

Rådmannen er i gang med en gjennomgang av finansieringen av tidligere gjennomførte investeringer innen bolig og idrett som er delfinansiert med mva-kompensasjon. Innen disse områdene er regelverket komplisert, og skattemyndighetene har strammet inn tolking/praktisering av regelverket. Sannsynligheten er relativt høy for at det er behov for å korrigere tidligere finansiering, som vil kunne innebære at inntektsført mva-kompensasjon må erstattes med lån. Rådmannen foreslår at det settes av en låneramme på 25 millioner kroner til dette arbeidet. Gjennomført kontroll og resultater rapporteres gjennom de vanlige rapporteringsprosessene.

Rebudsjettering

Rebudsjettering som ikke framkommer i denne handlingsplanen eller gjennom 2. tertialrapport, legges fram for Bystyret i desember samtidig med handlingsplanen.

Forøvrig vises det til kommentarer på de enkelte investeringene i seksjonenes kapitler og detaljert vedlegg.

Finansiering

Investeringsbudsjettet finansieres fortsatt med en relativt svært høy andel lån, og andelen egenfinansiering er redusert i forhold til gjeldende handlingsplan. Fritt investeringsfond benyttes til å finansiere egenkapitalinnskudd til KLP som ikke kan lånefinansieres. Netto lån som dekkes over frie inntekter økes med i underkant av 1,0 milliarder kroner i planperioden forutsatt forventet framdrift på investeringer slik at gjeldsbyrden som skal dekkes av frie inntekter øker. Siden investeringer i størrelsesorden på 0,5 milliarder kroner skyves ut av planperioden, dempes lånebelastningen i planperioden. Brutto gjeldsvolum vil fortsatt utgjøre med enn 100 prosent av driftsinntektene.

Ved inngangen til 2018 var den totale låneporteføljen på nesten 6 milliarder kroner. Dette inkluderer gjeld som dekkes over frie inntekter, gebyrer og husleier, startlån og statlige kompensasjonstilskudd. Omtrent 50 prosent er selvfinansierende. Foreløpig i 2018 er det tatt opp 300 millioner kroner i nye lån og nedbetalt omtrent 230 millioner kroner som avdrag. I hovedsak skyldes dette utsatt framdrift og kapasitet som skyver investeringer fra 2018 til 2019.

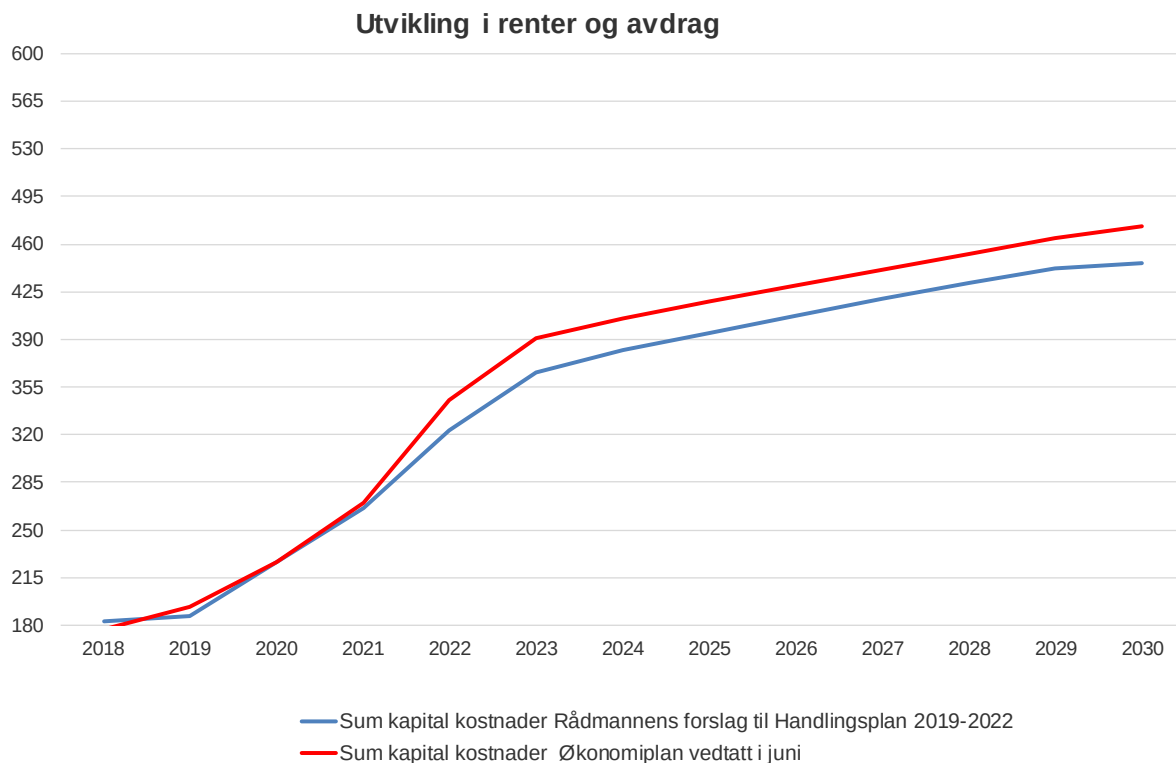
Investeringer i boliger i henhold til boligsosial handlingsplan finansieres med tilskudd fra Husbanken og lån. Dette er selvfinansierende investeringer som dekkes gjennom husleier. Investeringsoversikten på dette området er oppdatert i forhold til vedtatt handlingsplan og i henhold til realistisk framdrift.

Investeringer innen selvkostområdene vann, avløp, renovasjon og feier finansieres med lån som i sin helhet dekkes over gebyrer.

I perioden fra 2019-2022 vil det bli brukt drøye 84 millioner kroner over fritt investeringsfond til finansiering av egenkapitalinnskudd i KLP. Dette finansieres av investeringsfond etter salg av bolig og næringstomter med en disponibel saldo på omtrent 120 millioner kroner. Håndtering av kommunens tomteportefølje går gjennom det nye eiendomsutviklingsselskapet slik at investeringsfondene kan frigjøres til annen bruk. Nærmere vurdering gjøres i regnskapsavslutningen.

Årsrapporten for 2017 viser status for diverse fond ved inngangen til 2018.

Grafen viser utviklingen i renter og avdrag som skal dekkes over frie inntekter. Det forutsettes et økende rentenivå i perioden. Grafen viser utfordringen vi står foran med investeringsvolumet som er innarbeidet i handlingsplanen. Det er lagt inn 300 millioner kroner i økt gjeld per år etter 2023. Et redusert investeringsnivå vil dempe veksten. Handlingsplanforslaget er satt opp mot økonomiplanen.



Interne prosesser

Arbeidet med interne prosesser skal ha fokus på forbedringsforslag, risikovurderinger, automatiserte prosesser, digitalt førstevalg, gevinstrealisering og læring. Innovasjonsstrategien peker på fem hovedområder for innovasjon, som hver for seg og sammen utvikler tjenestene og bedrer tjenesteytingen. De fem hovedområdene er SMIDIG organisasjon, SAMSKAPENDE kommune, SMART kommune, GRØNT skifte og HELSE i alt.

Vi må kunne snu oss raskt ved behov, skape løsninger sammen med mange aktører innenfor og utenfor egen organisasjon, digitalisere det som kan digitaliseres, gå foran som godt eksempel i det grønne skiftet og legge til rette for sunne valg og helse i alt.

Satsingen på smart by, digitalisering/automatisering og innovasjon må sammen ses som en del av omstillingsarbeidet knyttet til kommunens utfordringsbilde. Det må forventes gevinster innen økonomi, effektive arbeidsprosesser, tilgjengelighet og kvalitet på tjenester.

I henhold til Strategi for Smart Fredrikstad vil det opprettes et internt og eksternt nettverk som skal realisere Smart Fredrikstad-programmet. Det innebærer også å vurdere etablering av en fysisk smartbylab, i samarbeid med andre aktører i Fredrikstadsamfunnet.

Digitalt førstevalg, kompetanse på tvers og innbyggerinvolvering vil være sentrale prinsipper i dette arbeidet.

Medarbeidere og organisasjon

Kommuneplanens samfunnsdel sier noe om hvordan Fredrikstad skal utvikle seg i årene framover for å strekke seg mot visjonen om å bli «Den lille verdensbyen». Fredrikstad kommune bidrar til å nå visjonen ved å være en viktig samfunnsbygger, og det gjøres ved å være en god og attraktiv arbeidsgiver, tjenesteleverandør og forvalter.

Arbeidsgiverstrategien mot 2030 peker på det samme ved sine to hovedmål for kommunen som arbeidsgiver:

- Attraktiv arbeidsgiver
- Endringsdyktig og lærende organisasjon

Den skisserer også fem innsatsområder som skal bidra til at kommunen blir en attraktiv, endringsdyktig og lærende organisasjon for sine medarbeidere – nå og i framtiden:

- Tydelig ledelse
- Riktig kompetanse
- Verdiskapende samspill
- Helsefremmende arbeidsplasser
- Smidig organisasjon

For å lykkes i dette arbeidet fokuseres det på tre hovedområder i handlingsplan 2019-2022:

Riktig kompetanse

Innsatsområdet Riktig kompetanse videreføres nå i Strategi for kompetanse og rekruttering 2018-2025. Riktig kompetanse innebærer å ha «*rett person på rett sted til rett tid*». Å ha medarbeidere med riktig kompetanse er en forutsetning for å kunne levere tjenester av god kvalitet (gode og trygge), og kunne møte utfordringer i framtiden.

Mål for strategisk kompetansearbeid i Fredrikstad kommune

Fredrikstad kommune skal jobbe langsiktig, målrettet og systematisk med kompetanseutvikling og rekruttering – slik at vi:

- ⇒ har riktig kompetanse
- ⇒ utvikler og bruker medarbeideres kompetanse
- ⇒ aktivt søker ny kunnskap gjennom samhandling internt og eksternt

I dette ligger også at:

- ledere får kunnskap om kompetanse- og rekrutteringsarbeid, og nødvendige verktøy for å kunne vurdere og få oversikt over langsiktige kompetansebehov og rekrutteringsutfordringer.
- medarbeidere skal/kan utvikle og bruke jobbrelevant kompetanse, og opplever å jobbe i en organisasjon som fokuserer på faglig utvikling.
- brukere får tjenester av god kvalitet som utføres av medarbeidere med riktig kompetanse.

Sentrale føringer

Sentrale lover og forskrifter, som blant annet arbeidsmiljøloven, hovedavtalen og hovedtariffavtalen, legger føringer for det overordnede arbeidet med kompetanse og rekruttering i kommunen.

Innenfor seksjonenes ulike fagområder vil lovverk, utredninger, rammebetingelser og satsinger på samme måte føre til behov for ny kompetanse. Det vil påvirke hvordan seksjonene må jobbe med langsiktig kompetansearbeid.

Lederskap og medarbeiderskap

Etiske prinsipper

Fredrikstad kommune har utarbeidet et sett med etiske prinsipper. Disse skal ledelsen implementere gjennom et ferdigutviklet verktøy på Frekit, som veileder ledere og medarbeidere gjennom filmsnutter og problemstillinger. Både ledere, medarbeidere og politikere skal jobbe med de etiske prinsippene slik at disse blir en del av kommunens verdigrunnlag.

Verdier

Arbeidet med ledelse og medarbeiderskap i Fredrikstad kommune skal være i tråd med våre verdier; Modig, Engasjert, Romslig og Kompetent (MERK).

Lederplakaten

Lederplakaten i kommunen er basert på MERK-verdiene og elementene i transformasjonsledelse.



Lederutvikling

Ledere i Fredrikstad kommune skal delta på det obligatoriske lederopplæringsprogrammet (LUP), samtidig som ledere skal delta i kommunens ledernetverk.

Medarbeiderundersøkelser

Alle ansatte i Fredrikstad kommune skal delta på medarbeiderundersøkelsen, 10-faktor, annet hvert år. Ledelsen har ansvar for at resultatene fra undersøkelsen gjennomgås med de ansatte, og at det i etterkant fokuseres på noen forbedringsområder for å fremme en god og attraktiv arbeidsplass.

Inkludering og likestilling

Alle virksomheter skal arbeide målrettet og planmessig for inkludering og likestilling. Fredrikstad kommune skal gjenspeile befolkningens mangfold, gjennom god og systematisk rekruttering, lederutvikling og kulturbygging. Fredrikstad kommune har besluttet at det skal være 300 språk- og arbeidspraksisplasser, og

172 lærlingeplasser for å fremme inkludering og likestilling i kommunen. Det skal tilstrebes å ha en kjønnsbalanse blant ledere og medarbeidere, og at dette gjenspeiles lønnsmessig.

Helsefremmende arbeidsmiljø

Det overordnede HMS-målet til Fredrikstad kommune er å ha helsefremmende arbeidsplasser der ansatte opplever mestring og meningsfullhet i arbeidshverdagen. Gjennom ledernes systematisk HMS-arbeid, arbeid for et inkluderende arbeidsliv og utvikling av partssamarbeid i HMS-grupper, SAMU og AMU fokuseres det på å sikre helsefremmende arbeidsplasser og et forsvarlig arbeidsmiljø for alle ansatte.

Systematisk HMS-arbeid

Arbeidsmiljøloven § 3-1 angir arbeidsgivers plikt til å sørge for at det utføres systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid på alle plan i virksomheten, og at dette skal gjøres i samarbeid med arbeidstakerne og deres tillitsvalgte.

Som arbeidsgiver har Fredrikstad kommune et overordnet ansvar for et forsvarlig arbeidsmiljø på arbeidsplassen. Dette omfatter både fysisk, organisatorisk og psykososialt arbeidsmiljø. Et godt forebyggende HMS-arbeid innebærer blant annet å:

- Se HMS-arbeid i sammenheng med daglig drift
- Ta initiativ til HMS-arbeid
- Sette mål, beskrive ansvar og myndighet
- Kartlegge og risikovurdere
- Planlegge og prioritere tiltak
- Sørge for gjennomføring av tiltak
- Evaluere tiltakene
- Dokumentere

Ledere i Fredrikstad kommune skal gjennom HMS-gruppen, SAMU, AMU og i den daglige drift fokusere på et forsvarlig arbeidsmiljø. Resultatet av godt HMS-arbeid vil bli synliggjort gjennom bl.a. referater fra møter, sykefraværsoppfølging, varslings- og avvikssystemet.

IA-avtale

Fredrikstad kommune signerte den 30.04.2014 en ny IA-samarbeidsavtale med NAV arbeidslivssenter Østfold. Kommunen har ved å signere avtalen konkrete forpliktelser i arbeidet for et mer inkluderende arbeidsliv. Lavere sykefravær, flere i jobb og høyere avgangsalder er de viktigste målene. Å utvikle partssamarbeidet mellom arbeidsgiver, arbeidstaker og myndighetene er en annen viktig side i IA-arbeidet. Reduksjon av sykefravær har spesielt fokus, men også arbeidet med å legge til rett for egne ansatte med nedsatt arbeidsevne, inkludering av de som står utenfor, samt en økning av avgangsalder er viktige mål for kommunen. For å lykkes i dette arbeidet er partssamarbeid, dialog på arbeidsplassen og involvering av medarbeidere viktig.

Fredrikstad kommune har utarbeidet en IA-handlingsplan hvor kommunens målsetninger i IA-arbeidet fremgår. Det avholdes hyppige samarbeidsmøter med NAV, representanter fra arbeidsgiver, hovedverneombud og tillitsvalgte. I tillegg holdes det årlige stormøter hvor ordfører representanter i AMU, kommunens øverste ledelse, alle hovedtillitsvalgte, gruppeledere fra de ulike politiske partiene og NAV er invitert.

Helse og velferd

Satsinger og utfordringer

Kommunen står overfor krevende helse- og velferdsutfordringer de neste tiårene, knyttet til et økende antall eldre og nye brukergrupper. De siste årene har det spesielt vært en økning i etterspørsel etter tjenester fra personer med rus- og psykiske helseproblemer og fra yngre brukere med nedsatt funksjonsevne og et større spekter av helsemessige og sosiale utfordringer.

I vedtatt handlingsplan 2018-2021 var det innarbeidet en økning av rammen fra 2019-2022 for å finansiere planlagt økning av antall sykehjemsplasser i drift. Økningen er i hovedsak omprioritert til å innfase bemanning i 24 omsorgsboliger samtidig som nytt sykehjem med 48 plasser på Østsiden tas i bruk. I tillegg er seksjonens ramme justert ned med et effektiviseringskrav på 19,1 millioner kroner fra økonomianalysen i 2018. Effektiviseringskravet øker betydelig i planperioden, til 84,3 millioner kroner i 2022.

Seksjonen hadde ved inngangen til siste tertial 2018 et høyere driftsnivå i flere etater/virksomheter enn vedtatt budsjett. Merforbruket ses i vesentlig grad i sammenheng med økt tjenestevolum og kompleksitet innen lovpålagte oppgaver, som forventes videreført inn i 2019. Seksjonen har fra 2019 fått tilført 45 millioner kroner som følge av dette, der 20 millioner kroner er engangsmidler til omstilling i 2019, mens 25 millioner kroner er videreført i planperioden.

Tilskuddsforvaltningen for kommunale rustiltak er endret fra 2017 og avvikles innen 2020. I 2019 reduseres øremerkede tilskudd med til sammen 13,2 millioner kroner. Noe er innlemmet i rammetilskuddet fra staten i forbindelse med opptappingsplan for rus, men resterende 10,7 millioner kroner må dekkes av omprioriteringer i budsjettet.

Regjeringen varslet i Meld. St. 26 (2014-2015) *Fremtidens primærhelsetjeneste – nærhet og helhet*, om innføring av kommunal betalingsplikt for utskrivingsklare pasienter i psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling, som trer i kraft fra 2019.

Flere oppgaver foreslås overført fra spesialisthelsetjenesten til kommunen. NOU 2017: 16 *På liv og død. Palliasjon til alvorlig syke og døende*, foreslår at flere pasienter skal få lindrende/palliativ behandling i eget hjem. Spesialisthelsetjenesten har i større grad ambisjoner om å bidra til at pasienter kan få oppfølging og behandling utenfor sykehus.

Tilskuddsordningen for dagaktivitetstilbud for personer med demens vil muligens endres i planperioden, etter gjennomføring av Demensplan 2020. Krav om full dekningsgrad på dagaktivitetstilbud til personer med demens trer i kraft fra 2020.

Seksjonen har utarbeidet forslag til utviklingstiltak på flere områder, der kommunen ser ut til å ha et potensiale for mer økonomisk effektiv drift. I planperioden vil det være fokus på følgende utviklingsområder:

- Heldøgns omsorgsplasser – samlet kapasitet, og hensiktsmessig fordeling mellom ulike botilbud.
- Livslange tjenester til brukere i alder 0-66 år – samlet kapasitet og innretning/nivå på bo- og tjenestetilbudet.
- Dreining av tilbudet på alle tjenesteområder i retning av mer hjemmebaserte og ambulante tjenester, dagtilbud og frisklivs- og mestringstjenester.

For å sikre bærekraftig utvikling innenfor gitte rammer, skal Seksjon for helse og velferd i neste fireårsperiode satse på:

- Innarbeiding av en mestringsskulturen, med fokus på hverdagsmestring og målrettet opptrening og rehabilitering, i tråd med plan for mestring, rehabilitering og habilitering.
- Implementering av velferdsteknologiske løsninger, i tråd med kommende plan for e-helse og velferdsteknologi. Videreutvikling av helsevakt og trygghetspatrulje i samarbeid med andre kommuner.

- Heldøgns omsorgsplasser gis i form av et antall sykehjemsplasser omtrent på 2018-nivå, kombinert med et økt antall omsorgsboliger med heldøgns bemanning, etablert i eksisterende boligmasse, og økt kapasitet i hjemmebaserte tjenester, dagtilbud og mestringstjenester.
- Kommende plan for psykisk helse og rusmestring har fokus på et forebyggende og rehabiliterende tanke sett, som vektlegger den enkeltes mestring i hverdagen uansett funksjonsnivå. Tjenestene jobber hjemmebasert, ambulant, og er tilgjengelige 24/7, på kveld og helger. Pårørendearbeidet styrkes.
- Utarbeiding av ny plan for livslange tjenester og funksjonshemmedes levekår, som omfatter gjennomgang av tjenestene til funksjonshemmede, utvikling av tilbud i egen regi til erstatning for tjenestekjøp, strukturendring i botilbudet med noe større enheter, og endrede arbeidsprosesser og arbeidsorganisering.
- Fortsett tilbud om aktivitet til alle mottakere av økonomisk sosialhjelp, via egnede tiltak som skal bidra til raskere overgang til arbeid.
- Økt salg av middag og andre mattilbud til innbyggerne, samt vaskeritjenester til andre kommuner.
- Vurdere egenbetalinger opp mot sammenliknbare kommuner.
- Etablering av heltidskultur og innføring av heltid som det normale i driften.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	2019	2020	2021	2022
Vedtatt ramme 2018	1 836 944	1 836 944	1 836 944	1 836 944
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021	24 501	46 093	67 262	67 262
Andel økonomianalyse	-19 055	-45 732	-56 135	-84 254
<i>Andre endringer</i>				
Omprioriteringer fra andre seksjoner	20 000	20 000	20 000	20 000
Omprioritering fra innovasjon	5 000	5 000	5 000	5 000
Styrking fra disposisjonsfond	20 000			
Avlastendom overført til Seksjon utdanning og oppvekst	-4 100	-4 100	-4 100	-4 100
Arealendringer TD	-2 471	-2 471	-2 471	-2 471
<i>Endringer Statsbudsjettet</i>				
Redusert pris- og lønnsvekst	-3 578	-3 568	-3 588	-3 534
Opptrappingsplan for rusfeltet	2 500	2 500	2 500	2 500
Opptrappingsplan for habilitering og rehabilitering	1 000	1 000	1 000	1 000
Bostedsosialt kompetansetilskudd	234	234	234	234
Tilskudd til bostedsosialt arbeid	134	134	134	134
Kommunal betalingsplikt for utskrivingsklare pasienter psykisk helsevern og tverrfag. rus	2 776	2 776	2 776	2 776
Takstoppgjør for allmennleger i 2018, helårsvirkning	1 500	1 500	1 500	1 500
Netto ramme	1 885 384	1 860 309	1 871 056	1 842 991

Note: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

Brutto utgifter og inntekter

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ^{1) 3)}	Justert budsjett 2018 ²⁾			Budsjett 2019		
	Utgift	Inntekt	Netto	Utgift	Inntekt	Netto
Stab og fellestjenester	188 907	111 605	77 303	151 912	89 534	62 378
Tildelingskontoret for helse og velferd	133 518	34 201	99 317	143 724	33 336	110 388
Etat tjenester til funksjonshemmede ³⁾	590 685	206 860	383 825	552 250	147 822	404 428
Etat omsorgssentre	579 879	180 541	399 337	577 919	178 089	399 830
Etat hjemmesykepleie ³⁾	533 414	98 704	434 710	508 773	66 045	442 728
Etat friskliv og mestring	244 663	50 134	194 529	255 782	32 383	223 399
Mat, vaskeri og praktisk bistand	107 151	38 927	68 224	103 921	38 678	65 243
NAV	250 504	70 740	179 764	243 953	66 963	176 990
Netto ramme	2 628 722	791 713	1 837 009	2 538 234	652 850	1 885 384

Noter: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si med pris- og lønnsvekst.

2) Forskjeller mellom vedtatt og justert budsjett gjelder oppgaveendringer i 2018.

3) Organisasjonsendringer, flytting av oppgaver med tilhørende økonomiske midler mellom enheter, samt flytting av poster for tilskudd og kjøp av tjenester fra private, gjør at tallene i tabellen ikke er direkte sammenliknbar mellom justert budsjett 2018 og budsjett 2019.

Seksjonen hadde ved inngangen til siste tertial 2018 et høyere driftsnivå i flere etater/virksomheter enn vedtatt budsjett. Merforbruket ses i vesentlig grad i sammenheng med økt tjenestevolum og kompleksitet innen lovpålagte oppgaver, som forventes videreført inn i 2019.

Drift av heldøgns omsorgsplasser, utbygging og rehabilitering er en hovedprioritering i handlingsplanperioden. Som følge av dette er seksjonen styrket med 24,5 millioner kroner i 2019 til oppstart av nye sykehjemsplasser, samt til økningen av utgifter som følge av avlasterdommen. Styrkingen er i hovedsak omprioritert til å bemanne opp 24 omsorgsboliger med heldøgns tjenestetilbud. I tillegg er rammen redusert med 19,1 millioner kroner og tiltak er innarbeidet i tråd med vedtatt økonomiplan.

48 nye plasser er under utbygging på Østsiden sykehjem og vil stå ferdig høsten 2019. Som tidligere vedtatt vil det i samme periode avvikles 55 eldre sykehjemsplasser. Det legges opp til å fremme egen sak til politisk behandling om helheten i dette.

I Handlingsplan 2018-2021 er rammen styrket med 21,1 millioner kroner for oppstart av sykehjemsplasser på nye Onsøy sykehjem i 2021. Oppstart er imidlertid ikke forventet før i 2022 og styrkingen gir dermed seksjonen et økt handlingsrom.

Innfasing av antall sykehjemsplasser i drift 2018-2022

	Status/framskrivning				
	2018	2019	2020	2021	2022
Status 2018 ¹⁾	576	576	576	576	576
Antall omsorgsboliger med døgntjenester 2018	88	88	88	88	88
Tilvekst av fysiske sykehjemsplasser (utbygging)		48	48	48	168
Bortfall av uegnede sykehjemsplasser i drift		-55	-55	-55	?
Tilvekst av omsorgsboliger med utvidet døgntjenestetilbud		24	24	?	?
Totalt antall døgnplasser i drift	664	681	681	?	?

Noter: 1) Kommunale akuttplasser (KAD-senger) ikke medregnet (11 plasser).

2) Endelig plassantall fra 2021 fastsettes i tråd med Plan for heldøgns omsorg 2018-2040.

Bosetting og integrering av flyktninger

Det er vedtatt å bosette til sammen 68 flyktninger i 2018, hvorav 5 enslige mindreårige. Det mottas integreringstilskudd for bosetting av flyktninger innenfor en femårsperiode. Budsjettet legger til grunn at det i 2019 bosettes 40 flyktninger og 20 familieegjenforente. Dette utgjør et integreringstilskudd på omlag 88 millioner kroner. Aktiviteten for 2019 er nedjustert med 5 millioner kroner og det er behov for en ytterligere tilpasning på om lag 10 millioner kroner, som må vurderes innenfor tildelte rammer i Seksjon for helse og velferd og Seksjon for utdanning og oppvekst. Aktiviteter og tilskudd for enslige mindreårige flyktninger er budsjettet i barneverntjenesten i Seksjon for utdanning og oppvekst.

Avlastere og støttekontakter

Høyesterettsdom fra juni 2016 stadfester at avlastere og støttekontakter skal behandles som ordinære arbeidstakere med rettigheter hjemlet i arbeidsmiljøloven. Arbeidsrettslige og økonomiske konsekvenser av dommen vil påføre kommunen økte utgifter. Det forventes krav om etterbetaling fra iverksettelse av forskrift om arbeidstid for avlastere den 1. juli 2017. Det er budsjettet med 12 millioner kroner i Fredrikstad kommune til dette formålet i 2019, en økning på 4 millioner fra 2018. Av dette er 4,1 millioner kroner overført til Seksjon for utdanning og oppvekst.

Omprioriteringer og aktiviteter/tiltak som er innarbeidet innenfor rammen

Driftsbudsjettet inkluderer et effektiviseringskrav på 19,1 millioner kroner i 2019 som øker gradvis til 84,3 millioner kroner i 2022. Effektiviseringstiltakene er vedtatt i økonomiplan for 2019-2022.

Hovedtiltak i effektiviseringskravet (på 19,1 millioner kroner) fra 2019:

- Øke andelen av omsorgsboliger med heldøgns tjenester i stedet for ordinære sykehjemsplasser og styrke satsingen på dagtilbud for eldre.
- Endret arbeidsorganisering og færre lokasjoner innen tjenester til funksjonshemmede.
- Redusere kjøp av tjenester fra private.
- Økt salg av mat og vaskeritjenester.
- Vedtaksgjennomgang innen psykisk helse og rusmestring.

Det er nødvendig å gjennomføre ytterligere omstillings- og effektiviseringstiltak for 27,8 millioner kroner for å løse utfordringer knyttet til et for høyt driftsnivå i 2018, nye pålagte oppgaver og krav.

I tabellen under opplistes de forhold som medfører økt finansieringsbehov i 2019 og framover.

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022
Ressurskrevende tjenester, bortfall av inntekter	8 600	8 600	8 600	8 600
Bortfall av refusjon fra annen kommune	8 700	8 700	8 700	8 700
Tilskudd Ny Vigra, forutsettes utredet	500	500	500	500
Utskrivingsklare pasienter, økte utgifter	2 000	2 000	2 000	2 000
Forbedrings- og utviklingsarbeid, utredning og gjennomføring	3 000	3 000	2 000	2 000
Drift av kantine i H2 – Helsehus 2	300	300	300	300
Friskliv og mestring, forbedrings- og utviklingsarbeid pårørende	1 200	1 200	1 200	1 200
Friskliv og mestring, bortfall av øremerkede tilskudd psyk/rus	10 700	10 700	10 700	10 700
NAV, økte utgifter til KVP og sosialhjelp	7 700	7 700	7 700	7 700
BPA og omsorgsstønad, økt brukerbehov	5 500	5 500	5 500	5 500
Omsorgssentre, vedlikehold velferdsteknologi, TV-signaler	2 600	2 600	2 600	2 600
Omsorgssentre, mindre egenandeler og økte driftsutgifter	4 000	4 000	4 000	4 000
Hjemmesykepleie, flyttekostnader 2019, økte driftsutgifter	4 100	2 600	2 600	2 600
Legevakten, forsterket bakvaksordning akuttmedisinfor skrift	2 000	2 000	2 000	2 000
Legetjenesten, økte kostnader (kun i 2019)	1 000			
Fastleger, økt basistilskudd nasjonal forhandling	1 500	1 500	1 500	1 500
Tjenester til funksjonshemmede, økte driftsutgifter	1 200	1 200	1 200	1 200
Nye VTA-plasser (varig tilrettelagt arbeid)	700	700	700	700
Flyktninger, bortfall av integreringstilskudd	10 000	10 000	10 000	10 000
Økning i arealkostnader, overføring til Teknisk drift	2 500	2 500	2 500	2 500
Helsevakt/trygghetspatrulje, helårseffekt	3 200	3 200	3 200	3 200
Sum nye aktiviteter/tiltak i anslåtte beløp	81 000	78 500	77 500	77 500

Innsparingstiltak/økte inntekter

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Tjenester til funksjonshemmede					
Endret arbeidsorganisering	-3 914	-8 755	-9 270	-9 270	Tiltakene kan medføre HMS-utfordringer og en opplevelse av standardreduksjon i tjenestetilbudet
Færre og større lokasjoner for arbeids- og aktivitetstilbud. Mål om to hovedlokasjoner		-1 030	-2 060	-4 120	
Hoveddelen av avlastningstjenester samles på Furutun			-3 502	-3 502	
Endring av boligstrukturen til noe større boenheter			-4 326	-11 536	
Redusere kjøp av tjenester, innføre ABF-modell og gjennomgå vedtak og kontrakter				-10 094	
Reduksjon i innleie av vakter ved alle avdelinger i etaten (112 vakter per avdeling)	-6 400	-6 400	-6 400	-6 400	
Omsorgssentre					
Definere 15-20 plasser på FK som langtidsplasser, redusere fem årsverk	-3 500	-3 500	-3 500	-3 500	
Endre helligdagsturnusen fra 2 til 3 uker	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	
Redusert vikarbruk	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000	

<i>Tall i tusen kroner</i>	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Hjemmesykepleie					
Redusert merkantil støtte	-1 300	-1 300	-1 300	-1 300	
Reduksjon i vaktmestertjenesten	-700	-700	-700	-700	
Reduksjon i flåtebemanning i Medisinske tjenester og Ressursenheten	-2 900	-2 900	-2 900	-2 900	
Friskliv og mestring					
Vedtaks gjennomgang psykisk helse og rusmestring	-1 030	-2 060	-2 575	-4 120	
Gjennomgang av bemanningsfaktor i bomestringstjenestene		-515	-515	-515	
Ny arbeidsorganisering til ambulant døgtjeneste		-515	-515	-515	
Redusere kjøp av tjenester fra private	-1 030	-1 545	-2 060	-4 120	
Reduksjon i årsverk og drift	-4 000	-4 000	-4 000	-4 000	
Redusere lønn til støttekontakter	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	
Mat, vaskeri og praktisk bistand					
Salg av vaskertjenester til andre kommuner	-412	-824	-824	-824	
Økt salg av middag og andre mattilbud til hjemmeboende, med meny tilpasset nye målgrupper	-309	-515	-515	-515	
NAV					
Redusere antall sosialhjelpsmottakere	-3 000	-3 000	-3 000	-3 000	
Redusere antall sosialhjelpsmottakere	-2 060	-2 060	-2 060	-2 060	
Innføre selvbetjeningsløsninger, Digisos	-1 545	-1 545	-1 545	-1 545	
Stab helse og velferd/felles					
Øke egenbetalinger		-1 442	-1 442	-1 442	
Ny Vigra		-515	-515	-515	
Redusere tilskudd til frivillige	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000	
Reduserte driftsutgifter i kommunale bygg disponert av Seksjon for helse og velferd				-5 150	
Øke andelen omsorgsboliger med heldøgns tjenester	-8 240	-24 411	-24 411	-24 411	
Sum i anslåtte beløp	-46 340	-73 532	-83 935	-112 054	

Note: Tiltak merket med grå farge er vedtatt i økonomiplan 2019-2022 i juni 2018.

Innsparingstiltakene som er konkretisert videreføres i hele planperioden.

Økonomiske utfordringer og behov det ikke er funnet rom for i planperioden

- For å sikre større økonomisk robusthet er det ønskelig å etablere en driftsbuffer for årlig forventet, men ikke spesifisert behovs- og brukervekst. Det er ikke funnet rom for dette i handlingsplanperioden. I tiden som kommer kan det forventes ytterligere bruker- og behovsvekst innen psykisk helse og rusmestring, hjemmesykepleie (gradvis flere eldre og flere hjemmeboende med demens), sykehjem, tjenester til funksjonshemmede (økt behov for avlastning for barn og unge og økende levealder) og NAV/økonomisk sosialhjelp til blant annet flyktninger og innbyggere som mister statlig støtte til livsopphold.
- Kommunen kjøper for tiden tjenesten drift av hjelpemiddellager fra FASVO AS. Ny avtale skal inngås fra høsten 2018 til forventet høyere kostnad.

Investeringer

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
Utstyr helse og velferd	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0
Velferdsteknologi	7,5	0,0	7,5	7,5	0,0	7,5	7,5	0,0	7,5	3,8	0,0	3,8
Østsiden sykehjem fase 2 (tot.195 mill. kr)	82,0	83,0	-1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:												
Heldøgns omsorg utbygging og rehabilitering	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	2,0	5,0	0,0	5,0	110,0	0,0	110,0
Nytt sykehjem i Onsøy (493,2 mill. kr)	57,0	0,0	57,0	217,4	0,0	217,4	188,6	0,0	188,6	20,6	207,5	-186,9
Personalbaser bofellesskap	5,0	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Furutun rehabilitering og tomt	43,2	0,0	43,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Innredning NAV bygg o.l.	6,0	0,0	6,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum investeringer	203,7	83,0	120,7	229,9	0,0	229,9	204,1	0,0	204,1	137,4	207,5	-70,1

I forhold til vedtatt økonomiplan i juni er det foretatt en total nedjustering på 309,7 millioner kroner i perioden. Dette skyldes endringer i følgende rammefinansierte investeringer:

- Det er lagt til 1,5 millioner kroner til utstyr i 2022.
- Heldøgns omsorg (utbygging og rehabilitering) er skjøvet ut av perioden med 318 millioner kroner.
- Investeringer i personalbaser for perioden 2020-2022 er tatt ut med til sammen 7,5 millioner kroner.
- Øvrige investeringer er indeksregulert med en deflator på 2,8 prosent, hvilket utgjør differansen på 14,3 millioner kroner.

I henhold til vedtatt økonomiplan for 2019-2022 ble det avsatt 917,5 millioner kroner i samlebevilgning til «Heldøgns omsorg utbygging og rehabilitering». Av dette er nå nytt sykehjem i Onsøy løftet ut som eget prosjekt med usikkert anslag på 493,2 millioner (prisjustert) og resterende samlebevilgning delvis skjøvet ut av planperioden. Dette medfører økt risiko for ulike rehabiliteringsbehov det ikke er tatt høyde for, og som kan vise seg nødvendig for å opprettholde drift. Samlebevilgningen «Rehabilitering og brannpåklegg» under kapittel for Teknisk Drift er derfor økt for å hensynta dette.

Kommentarer til øvrige investeringer:

- Østsiden sykehjem skal utvides med en ny fløy med 48 plasser, samt at det vil bli omgjøring av eksisterende inngangsparti og gangareal mot ny fløy. Prosjektet gjennomføres som planlagt med ferdigstillelse våren 2019 og innflytting høsten 2019. Totalramme P85 på 195 millioner kroner.
- Forprosjekt pågår for nytt sykehjem i Onsøy med 120 plasser på eksisterende tomt for gamle Onsøyheimen sykehjem. Prosjektet planlegges med oppstart av byggarbeider høsten 2019 og ferdigstillelse våren 2022.
- Furutun, som tidligere var eiet av Sykehuset Østfold, består av et samlet areal på cirka 3 700 m². Bygget er til dels preget av omfattende vedlikeholdsetterslep og skal tilpasses behov for Seksjon for helse og velferd. Prosjektet planlegges gjennomført i løpet av 2019, og indeksjustert usikkert anslag er 52,2 millioner kroner.

Det planlegges investeringer innen helse- og velferdsområdet på i størrelsesorden brutto 759,7 millioner kroner i handlingsplanperioden. Med et anslått tilskuddsnivå på 290,5 millioner kroner utgjør netto investeringen 469,2 millioner kroner. De største tiltakene er Østsiden sykehjem fase 2 og nytt sykehjem i Onsøy.

Egenbetalinger og gebyrer

Egenandelene for praktisk bistand er justert i tråd med varslet opptrappingsplan i retning av prisnivået i sammenlignbare kommuner. Satsene for praktisk bistand justeres derfor utover normal prisvekst. Det er utarbeidet ny modell for pris på kurs og treningsgrupper i seksjonens regi. Modellen innebærer fast grunnpris for alle type kurs, med en tilleggsspris for kurs av mer omfattende omfang. Øvrige egenbetalinger foreslås kun prisjustert i tråd med normal prisvekst fra 2018 til 2019, og noen takster foreslås uendret fra 2018-nivå.

Utdanning og oppvekst

Satsinger og utfordringer

Seksjon for utdanning og oppvekst ivaretar oppgaver som er av stor betydning for barn og unge i Fredrikstad, og for deres foreldre og familier. De ressurser og egenskaper barn får med seg gjennom de første leveårene har avgjørende betydning for muligheter, valg og mestringsstrategier gjennom livet.

Barnehager og skoler er viktige læringsarenaer. Gode barnehager kan bidra til å redusere sosiale forskjeller. Fredrikstad kommune har full barnehagedekning per høsten 2018, og det jobbes godt med implementering av den nye rammeplanen for barnehagene. Fredrikstadskolen arbeider målrettet for å skape skolehverdager der elevene opplever *mestring og lærelyst*, og samtidig rustes til å møte framtidens utfordringer. Våre hjelpetjenester støtter oppunder tiltak til barn i barnehager, skoler og i hjemmet. Vi vet at jo tidligere utfordringer oppdages og forebyggende og støttende tiltak iverksettes, desto mer øker sjansen for at det går bra. Rådmannen vil legge fram sak om å samle seksjonens forebyggende lavterskeltilbud i en ny virksomhet. Dette er en viktig del av å få til en helhetlig og samordnet lavterskeltiltjeneste.

Seksjonens satsingsområder følger kommunedelplan oppvekst, med tidlig innsats, språk, foreldresamarbeid og overganger.

Økonomiske utfordringer

Statlige satsinger og føringer – ikke fullfinansiert. Fra statlig hold har det de siste årene kommet flere signaler og vedtak om tiltak for å styrke og forbedre arbeidet overfor barn og unge. Det nevnes: Rammeplan for barnehage, fagfornyelsen i skole, satsing på tidlig innsats, overganger og forebyggende tiltak, inntektsmoderasjon og gratis kjernetid innen barnehage, pedagognorm for barnehagene, ny bemanningsnorm i barnehagene og ny lærertetthetsnorm i skolen.

Ovennevnte styrkinger og føringer fra sentrale myndigheter bygger opp under våre satsinger, mål og strategier som omtales blant annet i kommuneplanens samfunnsdel og kommunedelplan for folkehelsen. Det er imidlertid økonomisk utfordrende når nye brukerrettigheter og pålegg fra staten ikke finansieres fullt ut.

Økonomiske analyser påpeker at Fredrikstad kommune driver effektivt innenfor flere områder. Analysen viser videre at vi har mulighet for effektivisering (reduksjon) når det gjelder lærertetthet, og at lærertetthet også henger sammen med skolestørrelse. Analysene viser videre at vi har en skolestruktur som gjør det vanskeligere å drive kostnadseffektivt enn om vi hadde færre og større skoler. Innføring av ny lærertetthetsnorm binder årsverk på den enkelte skole og i det enkelte klasserom. Den nye lærernormen vanskeliggjør effektiviteten av tiltak knyttet til lavere lærertetthet i det omfanget som rapporten viser. Med utgangspunkt i analysen og innføring av ny lærernorm blir vurdering av endret skolestruktur viktig for å skape et økonomisk handlingsrom.

Sats – private barnehager. I de to siste årene har utbetalingene til private barnehager i Fredrikstad økt mer enn lønns- og prisvekst. For en kommune som har rundt 70 prosent av alle barnehagebarn i private barnehager er det viktig, i tillegg til å ha en god utøvelse av barnehagemyndigheten, å drive de kommunale barnehagene kostnadseffektivt. Tilskuddssatsen påvirkes av kostnadsutviklingen, antall barn og fordelingen mellom store og små barn for de kommunale barnehagene to år tilbake. Utbetalingene øker også når barnetallet for de private barnehagene øker. Foreldre i Fredrikstad velger fritt hvilken privat barnehage de ønsker, både i og utenfor kommunegrensen, og dette er dermed utenfor kommunens direkte påvirkning.

Utenbysbarn – barnehage. Etterspørsel etter barnehageplasser på tvers av kommunegrensene har endret seg i negativ retning for oss i de siste årene.

Inntektsmoderasjoner og gratis kjernetid

Det er stor usikkerhet knyttet til utviklingen i antall søknader om redusert foreldrebetaling (nasjonal inntektsmoderasjon) og gratis kjernetid. Statens kompensasjon etter innføring av ordningen dekker ikke reelt

inntektsbortfall. Skoleetaten opplever samme tendens i sfo; at flere søker om kommunens egen ordning (ikke nasjonal) for redusert foreldrebetaling for sine skolebarn.

Barn med ekstra behov. Det er flere barn i barnehage og skole med behov for ekstra ressurser uten at seksjonen får dekket dette. De siste årene har også utviklingen vært at behovene er mer omfattende og mer sammensatte enn tidligere. Flere har utfordringer knyttet til helse og medisinske behov.

Barnevern. Brukerutviklingen har stabilisert seg på et høyt nivå, men brukerne koster mer på grunn av behov for dyrere tiltak og mindre refusjon fra staten. «Avlasterdommen» har uttalt at avlastere er arbeidstakere og ikke oppdragstakere, og vil antakelig koste inntil 7 millioner kroner ekstra årlig (hvorav 4,1 millioner kroner finansieres med overføring fra Seksjon for helse og velferd).

Flyktninger. Kommunens utgifter til bosetting og integrering av flyktninger dekkes i hovedsak av ulike statstilskudd. De økonomiske utfordringene som ikke dekkes gjennom de ulike tilskudds-ordningene, må dekkes innenfor seksjonens økonomiske ramme. Fram til 2017 kom et større antall flyktninger til Fredrikstad kommune. Seksjon for utdanning og oppvekst oppjusterte driften av eksisterende tiltak eller iverksatte nye tiltak for flyktninger. Fra 2017 har det vært en nedgang i nybosettinger. Selv om det er noe usikkerhet knyttet til bosettingstillene i de nærmeste årene, kan vi anta at de er på et lavere nivå enn før 2017. Det innebærer at kommunens inntekter reduseres.

Kommunen mottar tilskudd i 3 år til norsk og samfunnskunnskap for alle innvandrere med rett (i 5 år), eller rett og plikt, til norskopplæring bosatt i kommunen. De store gruppene som ble bosatt før 2017 fases fra 2019 ut når det gjelder tilskudd, og antallet det utbetales tilskudd for blir vesentlig redusert. Dette, sett i sammenheng med endringen i tilskuddsordningen gjeldende fra 1. januar 2018, innebærer en kraftig reduksjon i tilskuddet fra 2019 samtidig som man ikke opplever tilsvarende reduksjon i antall deltakere i norskopplæringen. Dette er en utfordring for hele introduksjonsordningen i kommunen.

Lønns- og prisvekst. Omtrent 90 prosent av seksjonens utgifter er lønn. I årlig deflatorjustering av rammen teller lønn knapt 2/3 slik at seksjonen årlig underfinansieres for sin lønnsvekst.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	2019	2020	2021	2022
Vedtatt ramme 2018	1 622 315	1 622 315	1 622 315	1 622 315
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021	3 427	5 815	5 808	5 808
Netto endring vedtatt handlingsplan 2019-2022 - andel økonomianalyse	-8 858	-18 437	-19 467	-19 673
<i>Rammeendringer</i>				
Styrking	32 750	32 750	32 750	32 750
<i>Rammeendring mellom seksjoner</i>				
Avlasterdommen (overføring fra Seksjon for helse og velferd)	4 100	4 100	4 100	4 100
<i>Endringer som følge av forslag til statsbudsjett</i>				
Redusert pris- og lønnsvekst	-3 140	-3 125	-3 124	-3 123
Tidlig innsats i skolen	2 000	2 000	2 000	2 000
Gratis kjernetid i bhg for 2-åringer fra 1/8-19	687	687	687	687
Økt foreldrebetaling i bhg m/110 kr/mnd, fra 1/1-18 helårseff.	-320	-320	-320	-320
Økt foreldrebetaling i bhg med 50 kr/mnd fra 1/8-19	-987	-987	-987	-987
Gratis kjernetid bhg elårseff. 2018, statsbudsjett	463	463	463	463
Justering gratis kjernetid barnehage RNB 2018 – helårseff.	245	245	245	245
Statlige private skoler, økning i elevtall	-1 549	-1 549	-1 549	-1 549
Netto ramme	1 651 132	1 643 956	1 642 920	1 642 715

Note: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

Brutto utgifter og inntekter

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	Justert budsjett 2018 ²⁾			Budsjett 2019 ³⁾		
	Utgift	Inntekt	Netto	Utgift	Inntekt	Netto
Barnehageetaten	626 593	83 684	542 908	670 183	83 700	586 483
Skoleetaten	1 032 462	200 082	832 381	1 026 492	195 642	830 850
Hjelpetjenester og stab	387 322	143 289	244 034	348 352	114 553	233 799
Netto ramme	2 046 378	427 055	1 619 323	2 045 027	393 895	1 651 132

Noter: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

2) Forskjeller mellom vedtatt og justert budsjett gjelder oppgaveendringer blant annet gjennom revidert nasjonalbudsjett og tilskuddordninger.

3) I 2019 er sentralt avsatte budsjettmidler på 13 millioner kroner er omprioritert til barnehage og skole fra 2019. Rammendringer i 2019 framkommer i tabellen ovenfor.

Nettoendringene i vedtatt handlingsplan skyldes styrkinger, effektiviseringskrav og politiske prioriteringer gjennom tidligere handlingsplaner. Rådmannen foreslår å styrke seksjonen med 36,8 millioner kroner, som reduserer seksjonens omprioriteringsbehov/underfinansiering. Inkludert i summen er 4,1 millioner som overføres fra Seksjon for helse og velferd til finansiering av Barnevernets merutgifter knyttet til «Avlasterdommen».

Statsbudsjettet gir seksjonen en rammestyrking på 0,5 millioner kroner i forhold til gjeldende handlingsplan (før deflatorjustering). Regjeringen gir føringer for rammeendringene og påvirker ikke behovet for omprioriteringer og innsparingstiltak nedenfor. De viktigste føringene i rammeendringen gjennom statsbudsjettet er:

- Økt antall elever i statlige og private skoler gir forventninger om tilsvarende færre elever og reduserte utgifter per elev i kommunal grunnskole og seksjonen trekkes i rammen igjennom statsbudsjettet.
- Maksimalprisen for foreldrebetaling i barnehage økes med 50 kroner per måned per plass fra 1. august 2019. Rammetilskuddet reduseres da realprisøkning (fra 2018 helårseffekt) forventes å gi økt inntekt og redusert etterspørsel etter barnehageplasser.
- Den nasjonale ordningen om gratis kjernetid på 20 timer per uke, utvides til å omfatte 2-åringer fra 1. august 2019. Tidligere omfattet ordningen 3-, 4-, og 5åringer. Rammetilskuddet økes med helårseffekt for inntektsstap som følge av økt inntektsgrense for gratis kjernetid fra 1. august 2018. Inntektsgrensen økes til 548 500 kroner fra 1. august 2019.
- Inntektsgrensen for å søke den nasjonale ordningen om redusert foreldrebetaling, endres til 548 167 kroner fra 1. januar 2019 og 557 333 kroner fra 1. august 2019, slik at husholdninger med lav inntekt skjermes for økningen i maksimalprisen.

Omprioriteringer og aktiviteter/tiltak som er innarbeidet innenfor rammen

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022
Bemanningsnorm underfinansiering barnehage ¹⁾	13 500	25 000	40 000	40 000
Utvikling gratis kjernetid og redusert foreldrebetaling, barnehage	10 000	10 000	10 000	10 000
Utvikling utenbysbarn, barnehage	6 000	6 000	6 000	6 000
Økt sats for private barnehager utover prisvekst	20 000	20 000	20 000	20 000
Ny lærernorm samordnet med tidlig innsats-midler (underfinansiert fra 2018)	5 700	5 700	5 700	5 700
Elever med behov for ekstra ressurser	8 000	8 000	8 000	8 000
Avlasterdommen inkl besøkshjem (barnevern) utover overføring fra seksjon HOV	2 900	2 900	2 900	2 900
Sum nye i anslåtte beløp	66 100	77 600	92 600	92 600

Note: 1) Anslått beløp. Tilskuddssats til private barnehager beregnes med bakgrunn i de kommunale barnehagenes nettoutgifter og barnetall to år tilbake. Oppstart av bemanningsnormen i de kommunale barnehagene fra barnehageåret 2018/2019 vil øke utbetalingene til de private barnehagene fra 2020/2021 med halvårseffekt i 2020.

Rådmannen foreslår å styrke seksjonen med 36,8 millioner kroner som reduserer ovennevnte omprioriteringsbehov tilsvarende. I tillegg omdisponeres tidligere statlige rammestyrkinger (forebygging, lavterskelarbeid, tidlig innsats, overganger barnehage og skole) og andre ufordelte midler med kr 10 millioner kroner til Barnehageetaten og 3 millioner kroner til Skoleetaten. Videre omdisponeres 1,6 million kroner fra barnevern til barnehage med bakgrunn i foreslåtte innsparingstiltak.

Endringer i statlige lov- og forskrifter og i brukerutviklingen, har medført økte utgifter og reduserte inntekter for seksjonen. Det gjelder blant annet lovfestet inntektsmodersjoner, vedtatt lærernorm for skole og nasjonal bemanningsnorm for barnehagene. Utfordringene har hovedsakelig samme årsak som rapportert om i 2018.

Den økonomiske styrkingen og omprioriteringer medfører at bemanningsnormene kan opprettholdes i tråd med Stortingets intensjon for 2019, samtidig som budsjettposter som gratis kjernetid/ inntekstmoderasjon, utenbys barnehagebarn og overføringer til private barnehager oppjusteres til et realistisk nivå fra 2019. Seksjonens økonomiske utfordringer vil øke utover i planperioden. Arbeid med å se på strukturendringer og forbedringer av drift må derfor fortsatt ha sterkt fokus framover.

Ovennevnte utfordringer påpeker behov for betydelige omprioriteringer som vil gi uønskede konsekvenser for tjenestetilbudet. Det er imidlertid usikkerhet knyttet til finansieringen senere i handlingsplanperioden og opptrapping da av normene, spesielt for utbetalingene til de private barnehagene. Budsjettet innebærer at tidligere politiske prioriteringer av lærertetthet og styrking av «røde» soner (områder med levekårsutfordringer) ikke er finansiert.

Seksjonens ramme blir ikke justert årlig for endringer i brukerutviklingen, og nye statlige tiltak og rettigheter er ikke fullfinansiert, slik at økte utgifter må dekkes innenfor rammen. Tiltak som er vedtatt iverksatt i 2018 videreføres og nye reduksjoner i tjenestene blir foreslått. Da omtrent 90 prosent av seksjonens utgifter er lønn, kommer ikke seksjonen utenom reduksjoner i bemanning. Når flere endringer og kostnadsøkninger skjer samtidig blir beløpene store.

Barnehageetaten

Rammestyrkingen går hovedsakelig til barnehageetaten som har et økonomisk utfordring på nær 50 millioner kroner i 2019. Det betyr at vi må gjennomføre tiltak som reduserer og avviker enkelte tiltak, men det settes av realistiske budsjettmidler til inntekstmoderasjoner/gratis kjernetid, utenbysbarn, overføringer til private barnehager og bemanningsnorm.

Den nasjonale bemanningsnormen for barnehagene er vedtatt innført av Stortinget fra 1. august 2018. Bemanningsnormen medfører en årlig merkostnad på 13,5 millioner kroner. Stortinget har bevilget 100 millioner kroner til innføring av ordningen, hvorav to kommunale barnehager fikk 0,9 millioner kroner og en privat barnehage fikk 0,4 millioner kroner. Det antas ut fra statsbudsjettet for 2019 at disse tre barnehagene får årlig øremerket tilskudd fram til 2020.

Antall barn som får redusert foreldrebetaling gjennom den nasjonale inntekstmoderasjonsordningen og gratis kjernetid øker, og utgjør et inntektstap på 20 millioner kroner for kommunen. Dette overstiger de 8 millioner kroner som Fredrikstad kommune har fått kompensert gjennom tidligere statsbudsjett. Inntekstmoderasjon er en rettighet innbyggerne har dersom de oppfyller inntektskriteriene. Fredrikstad har en befolkning hvor flere har lav inntekt og faller inn under ordningen enn i landet for øvrig. Seksjonen har omprioritert tidligere år og har styrket denne posten med 2 millioner kroner.

Netto etterspørsel etter private barnehageplasser på tvers av kommunegrensene (utenbysbarn) antas å medføre 6 millioner kroner mindre i nettorefusjon enn budsjettet. Utviklingen i de siste årene har vært i vår disfavør.

Foreløpig beregnet sats for 2019 for tilskudd til de private barnehagene beregnes ut ifra nettokostnader og barnetall i de kommunale barnehagene fra 2017. Fra 2019 øker satsen med cirka 6 prosent som utgjør cirka 20 millioner kroner utover deflatorvekst, forutsatt at antall og sammensetningen mellom store og små barn blir tilsvarende som for 2018. Etter barnetelling den 15. desember 2018 vil det økonomiske utfallet bli klarere.

Barnehageetaten styrkes med over 40 millioner kroner i 2019 for å oppjustere ovennevnte poster til et realistisk nivå.

Skoleetaten

Skoleetaten møter også utfordringer knyttet til lærertetthetsnorm og økninger i utgifter til elever med behov for ekstra ressurser. Gjennomføring av lærertetthetsnormen medfører at tidligere vedtak om noe styrking i ressurser til skoler i levekårsutsatte områder må overføres til andre skoler.

Innføring lærertetthetsnormen innenfor budsjettammen, forutsetter overføring av 8 lærerårsverk fra skoler i politiske prioriterte «røde» soner (områder med levekårsutfordringer) til «grønne» soner. I tillegg vil inntil 11 lærerårsverk (anslag) reduseres fra 1. august 2019, uten at lærertetthetsnormen brytes (med bakgrunn i økonomianalysen som ligger til grunn for vedtatt HP i juni). Flytting av lærerårsverk midt i skoleåret kan også gjennomføres, men foreslås ikke av hensyn til elevenes læring og gjennomførbarhet.

Fra skoleåret 2019/2020 forventer kommunen få tilført statlige midler for cirka 18 stillinger for å ivareta opptrapping av lærertetthetsnormen, da normen er forutsatt fullfinansiert av regjeringen gjennom statsbudsjettet (tidlig innsats og øremerkede midler). Disse stillingene skal dekke behovet på de skoler som ikke har tilstrekkelige ressurser ut fra rapportering for skoleåret 2017/2018.

Ressurskrevende elever vil utgjøre 4 millioner kroner i ekstra kostnader utover tildelt ramme. I tillegg vil elever med medisinske behov utgjøre ytterligere 4 millioner kroner. I løpet av de siste årene har ressursbehovet økt til denne elevgruppen uten at seksjonen har blitt kompensert for dette.

For å øke budsjettpostene til ressurskrevende elever er det behov for å øke inntektene på SFO. Ved en økning på til sammen 300 kroner per måned vil Fredrikstad kommune ligge rundt gjennomsnittet av de ti største kommunene i Norge. Moderasjonsordningen for SFO reduserer konsekvensen av prisøkningen for husholdninger med lav inntekt.

Ny-Vigra er foreløpig vurdert til å drive innenfor samme ramme som i 2018. Skoleetaten legger samme rammer til grunn for 2019 og setter av tilsvarende beløp i 2018 til underskuddsgaranti til den skolen som har en spesielt ansvar for dette (Cicignon skole).

Innsparingstiltak/økte inntekter

<i>Tall i tusen kroner</i>	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Økt SFO med kr 300 utover pris- og lønnsvekst. (Dette er 200 kroner utover økonomiplanens forutsetninger).	-6 450	-6 450	-6 450	-6 450	Flere foreldre vil sannsynligvis holde sine barn hjemme framfor i SFO. Kommunens inntektsmoderasjonsordning vil dempe negativ effekt. Harmonisering av prisnivå ifht andre kommuner. Tiltaket kan virke uheldig for sosial utjevning.
Likeverdig spesialundervisning for elever	-1 000	-1 000	-1 000	-1 000	Vedtatt i HP 2019-2022. Startet opp i 2018.
Mer effektiv skoleskyss i kommunal regi	-500	-500	-500	-500	Vedtatt i HP 2019-2022.
Flere egne tiltaksarbeidere i Barnevernet framfor eksterne	-1 400	-1 400	-1 400	-1 400	Vedtatt i HP 2019-2022. Startet opp i 2018.
Flere gruppetiltak - Barnevernet	-600	-600	-600	-600	Vedtatt i HP 2019-2022.
Bruke statens tiltak i barnevernet	-4 500	-4 500	-4 500	-4 500	Tiltaket er igangsatt 2018 med kr 4,5 mill. og foreslås videreført i 2019. Tiltaket er vedtatt med oppstart i 2020. Konsekvens er at søsken kan bli splittet.
Interkommunal barnevernsvakt		-800	-800	-800	Vedtatt i HP 2019-2022. Etablering av interkommunalt barnevernsvakt ble vedtatt i forbindelse med Handlingsplan 2018-2021. Tiltaket forutsetter interesse for samarbeid hos våre nabokommuner og forventes effekt først fra 2020.
Ressursteam gir færre vedtak om små spesial-pedagogiske om styrkingstiltak jf bhg-loven §19 a	-1 000	-1 200	-1 200	-1 200	Vedtatt i HP 2019-2022. Startet opp i 2018.
Redusere tiltak for barn etter barnehagelovens § 19 g.	-500	-1 500	-1 500	-1 500	Vedtatt i HP 2019-2022. Startet opp i 2018.
Reduserte årsverk	-1 500	-4 300	-5 300	-5 500	Vedtatt i HP 2019-2022. Tiltaket «skolestruktur» krever utredning i forkant av en revidert skolebruksplan. Økonomisk gevinst av tiltak forventes høstet etter handlingsplanperioden. Tiltaket erstattes med reduserte årsverk.

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Feriestengte kommunale barnehager	-500	-500	-1 500	-1 500	Vil redusere utbetalingene til private barnehager om to år
Tilbud om åpen kommunal barnehage – avvikles	-1 700	-1 700	-1 700	-1 700	Avvikle tilbud på Treffpunktet i sentrum og på Østsiden. (2,7 årsverk)
Ny åpen barnehage – åpnes ikke	-1 350	-1 350	-1 350	-1 350	Tilbudet er viktig for å opprette en sosial nettverksarena for foreldre og barn uten barnehageplass og er tenkt som et viktig ledd i tiltaket <i>tidlig innsats</i> .
Tidligere styrking av barnehager i «røde» soner barnehage - tilbakeføres	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000	Reduksjon i 2 årsverk rettet mot barn i barnehager i de "røde" levekårssonene. Negativ folkehelsekonsekvens. 19 årsverk. Tilsvarende 8 årsverk utover forslag i vedtatt HP (økonomianalysen) som foreslår å redusere 11 årsverk fra høsten 2019. Lærernorm antas ivarettatt, men tidligere vedtak om styrking i soner med levekårsutfordringer må reverseres. Årsverk flyttes fra «røde» til «grønne» soner.
Lærerstillinger fra 1.8. 2019 - reduseres	-6 000	-14 000	-14 000	-14 000	Vil etter hvert få konsekvenser for alle tjenester innen oppvekst.
Ytterligere årsverksreduksjoner (Ytterligere tiltak som kan medføre at Stortingsvedtatte bemannings- og lærernormer mangler finansiering fra 2020)	0	-5 500	-19 500	-19 500	Opprettholdelse av innførte bemanningsnormer innenfor barnehage og skole blir vanskelig senere i handlingsplanperioden. For å begrense de negative konsekvensene av bemanningsreduksjonene, søkes det å skjerme hjelpetjenestene.
Sum i anslåtte beløp	-29 000	-47 300	-63 300	-63 500	

Note: Tiltak merket med grå farge er vedtatt i økonomiplan 2019-2022 i juni 2018.

De foreslåtte innsparingstiltakene medfører nedbemanninger og avvikling av åpne barnehager. Det er uheldig for brukere av tiltakene, samtidig som tilbud som åpen barnehage er et godt lavterskel forebyggende tiltak. Harmonisering av SFO-prisen i forhold til prisnivået i andre sammenlignbare kommuner i landet gir økonomiske utslag for mange familier i Fredrikstad, og spesielt der hvor det er flere barn fra samme familie i SFO. Ordningen med reduksjon i foreldrebetalingen (inntektsmoderasjon) for SFO-plass vil kunne demme opp for del av den økonomiske belastningen husholdninger med lav inntekt vil få.

Konsekvenser

- Budsjettforslaget forutsetter bemanningsreduksjoner utover i planperioden og kan sette innførte bemanningsnormer i skole og barnehage under press. Konsekvensene kan bli større klasser og barnegrupper per voksen senere i handlingsplanperioden. Det blir mindre/ redusert mulighet for tilrettelagt undervisning og oppfølging av den enkelte elev/barn.
Å drifte under fastsatt bemanningsnorm innen barnehage og skole vil gi økonomiske konsekvenser for tilskudd til private barnehager. Vår rolle som barnehagemyndighet (hvor vi gir dispensasjoner) vil utfordres. Pålegger vi de private barnehagene å bryte normen, vil innsparingen bli 17-27 millioner kroner høyere, men risiko for rettslig stevning må påregnes. Det må påregnes tilsyn fra Fylkesmannen og søksmål fra private barnehager.
- Det blir vanskeligere å oppdage behov for tiltak tidlig (tidlig innsats) når bemanningen reduseres. Tiltak for å hindre uønsket utvikling blir vanskeligere å iverksette og kan medføre større kostnader i årene som kommer.
- Det kan bli kvalitetsforskjeller mellom private og kommunale barnehager/skoler.

Vurdering av ny skolestruktur

Mange små skoler gir et høyere driftsnivå enn ved større enheter. Flere av våre skoler trenger omfattende rehabiliteringer. Det skal settes i gang en utredning for å kartlegge muligheter for ny skolestruktur i deler av kommunen. Kartleggingen vil primært se på skoler der det allerede er planlagt store investeringer til rehabilitering av byggene, og hvor skolene ligger i nærheten av hverandre. Det forutsettes nær dialog med berørte parter; lokalsamfunn, ansatte ved skolene og foreldre- og elevrepresentanter. Investeringsmidler «skole og barnehage rehab og nybygg» til skolene på Østsiden må ses i sammenheng med eventuell ny skolestruktur og framkommer nedenfor under investeringer. En eventuell gevinst vil komme senere enn handlingsplanperioden.

Økonomiske utfordringer og behov det ikke er funnet rom for i planperioden

- Styrke forebyggende arbeid. Fredrikstad har utfordringer innen levekår, helse og utdanningsnivå.
- Øke årsverk til fordeling i barnehager og skoler i «røde» levekårssoner med spesielle utfordringer.
- Øke arbeidet med *tidlig innsats/intervensjon* til barn og ungdom som vekker bekymring.
- Det forventes at kommunen vil kunne oppfylle plikten til å tilby de med rettighet til en barnehageplass med dagens kapasitet, men utfordringen ligger i å tilby plass i geografisk nærhet/egnethet. Behovet for en kapasitetsøkning i sentrum vil ut fra dagens behov kunne føre til kapasitetsreduksjon i enkelte distrikt sett i sammenheng med etterspørsel.
- Økt befolkningsvekst; prognosene tilsier en økning på 297 barn (0-15 år), 275 antall barn 0-5 år og 22 skolebarn 6-15 år innen 2022. Barn med rett til barnehageplass vil ikke kunne få tildelt plass. Dette kan gi kapasitets- og økonomiske utfordringer. Dersom det er underdekning av barnehageplasser i kommunen samlet, kan private aktører etablere nye barnehager og få rett på tilskudd etter dagens ordning. Økning i barnetallet gir kapasitetspress på alle våre hjelpetjenester.

Investeringer

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Inventar elevtallsøkning	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,5	0,0	0,5
IKT – investeringer skole	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0	5,0	0,0	5,0
Gudeberg og ny Råkollen skole (totalt 219,5 mill kr)	7,2	0,0	7,2	82,2	0,0	82,2	92,5	0,0	92,5	29,1	0,0	29,1
Trosvik skole (totalt 176 mill kr)	95,0	0,0	95,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilbygg og rehab Gressvik u.skole (totalt 52,5 mill kr)	21,9	0,0	21,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Haugeåsen (totalt 86 mill kr)	45,5	0,0	45,5	36,2	0,0	36,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Ambjørnrød (totalt 51,4 mill)	32,9	0,0	32,9	14,4	0,0	14,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:												
Trollstua barnehage	16,4	0,0	16,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rød skole (Kråkerøy totalt 72 mill)	3,1	0,0	3,1	20,6	0,0	20,6	30,8	0,0	30,8	15,3	0,0	15,3
Lunde skole (totalt 154,1 mill kr)	7,2	0,0	7,2	51,4	0,0	51,4	53,5	0,0	53,5	38,0	0,0	38,0
Skole og barnehage rehab og nybygg	7,3	0,0	7,3	66,4	0,0	66,4	43,9	0,0	43,9	101,6	0,0	101,6
Møllehullet Kvernhuset u.skole	9,5	0,0	9,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum investeringer	257,0	0,0	257,0	282,3	0,0	282,3	231,7	0,0	231,7	189,5	0,0	189,5

I forhold til vedtatt økonomiplan i juni er det foretatt en total reduksjon på 116,6 millioner kroner i perioden for rammefinansierte investeringer. Dette skyldes hovedsakelig at samlebevilgningen «skole og barnehage rehabilitering og nybygg» delvis er skjøvet ut av perioden med 132,4 millioner kroner. I henhold til vedtatt budsjett og handlingsplan for 2018-2021 skulle Rolvsøy barnehage, Torp skole, Begby skole og Borge skole prioriteres i planperioden.

I forbindelse med økonomiplanen vedtatt i juni 2018 ble disse prosjektene lagt i samlebevilgning. Konsekvensen av forskyvningen blir at en eller flere av prosjektene utsettes. Dette medfører økt risiko for ulike rehabiliteringsbehov det ikke er tatt høyde for, og som er nødvendig for å opprettholde drift. Samlebevilgningen «Rehabilitering og brannpålegg» under kapittel for Teknisk Drift, er derfor økt for å hensynta dette. Rådmannen kommer tilbake med egen sak angående rehabiliteringer og skolestruktur på Østsiden. Øvrige investeringer er indeksregulert med en deflator på 2,8 prosent, hvilket utgjør differansen på 15,8 millioner kroner.

Gudeberg og ny Råkollen skole

En ny Råkollen skole skal bygges på tomten til Gudeberg barne- og ungdomsskole. Lærerarbeids-plassene på Gudeberg skole skal bygges om til klasserom og erstatte de brakker som i dag står på skolegården. Gudeberg skole skal få nytt musikkrom, auditorium og nye lokaler til administrasjon, personalrom og lærerarbeidsplasser i det nye bygget. Forprosjekt og utarbeidelse av konkurransegrunnlag vil starte opp når pågående reguleringsplan for skoletomten er politisk vedtatt. Indeksregulert ramme på P85 er 219,5 millioner kroner.

Trosvik skole

Utbygging til en 4-parallell barneskole med tilhørende økt SFO-areal, lærerarbeidsplasser og forbedret trafikale forhold. Byggearbeider startet vinteren 2018 og prosjektet planlegges å være ferdig til skolestart høsten 2019. Totalramme på P85 er 176 millioner kroner.

Tilbygg og rehabilitering Gressvik u.skole

Prosjektet gjelder rehabilitering av gymsal og erstatning av paviljonger med et nytt bygg. Byggearbeider startet våren 2018 og ferdigstillelse planlegges høsten 2019. Total investeringsramme på P85 er satt til 52,5 millioner kroner.

Ombygging Haugeåsen

Prosjektet omfatter rehabilitering og tilbygg ved Haugeåsen ungdomsskole. Tilbygget skjer som et påbygg på eksisterende vaktmesterbygning for å møte behov for flere lærerarbeidsplasser og ventilasjonsanlegg/teknisk rom. Rehabiliteringsarbeidene omfatter rehabilitering av ventilasjonsanlegget med tilhørende bygningsmessige arbeider samt omdisponering av undervisningsareal tidligere benyttet av Råkollen skole. Indeksregulert investeringsramme på P85 som er fastsatt til 86 millioner kroner med planlagt byggestart vinteren 2019.

Ombygging Ambjørnrød

Prosjektet gjelder oppgradering av ventilasjonsanlegg, varmeanlegg samt omgjøring av vegger ved Ambjørnrød barneskole. Oppstart bygging høsten 2018 med planlagt ferdigstillelse våren 2020. Total investeringsramme med indeksregulert P85 på 51,4 millioner kroner.

Trollstua barnehage

Prosjektet gjelder omgjøring av stellearealer, toalett- og garderobeforhold samt kontorplasser. Oppstart prosjektering høsten 2018 og ferdigstillelse i løpet av 2019. Usikkert anslag er 18,5 millioner kroner.

Rød skole, Kråkerøy

Prosjektet går ut på å erstatte eksisterende gym- og spesialrombygg (svartbygget), bygge to nye klasserom, øke areal for SFO og lærerarbeidsplasser, samt forbedre trafikale forhold og uteområdet. Området der skolen ligger omfattes av en utdatert reguleringsplan. Omregulering og programmering er planlagt utarbeidet parallelt. Indeksregulert usikkert anslag er satt til 72 millioner kroner. Byggestart høsten 2020.

Lunde skole

Skolen skal bygges ut til å bli en 2-parallell barneskole med økt areal for SFO og lærerarbeidsplasser, samt en ny gymsal. Det skal i tillegg bygges spesialrom og de trafikale forholdene skal bedres. Indeksjustering usikkert anslag er 154,4 millioner kroner.

Skole og barnehage rehabilitering og nybygg

Posten skal dekke forventede behov for investeringer innen nybygg og rehabiliteringer i perioden hvor behovs- og alternativanalyser ikke er utført, slik at det ikke foreligger beslutning om alternativ løsning det ikke kan knyttes et konkret budsjett til. Dette gjelder for eksempel Rolvsøy barnehage hvor det er ønske om å bygge en ny barnehage på kommunens tomt vis a vis Rolvsøyhallen. Alternativanalyse pågår for dette prosjektet høsten 2018.

Møllehjulet Kvernhuset ungdomsskole

Grunnet økende behov for elevplasser ved Møllehjulet trenger skolen utvidet læringsareal for disse elevene og personalareal. Et antall elever får i dag et tilbud ved Pynten noe som ikke er egnet for undervisning for hva disse elevene trenger. Det vurderes å bygge om eksisterende bygning (Blikkenslagerverksted) til dette. Indeksregulert usikkert anslag er 10,5 millioner kroner med oppstart og ferdigstillelse i 2019.

Egenbetalinger og gebyrer

Barnehage

Full plass barnehage koster 2 990 kroner (fra 2 910 kroner i 2018) per måned fra 1. januar og til 3 040 kroner fra 1. august 2019 og er justert tilsvarende nasjonal maksimalpris (vedtas gjennom statsbudsjettet). Økningen fra 1. august blir 4,5 prosent (deflator er 2,8 prosent) sammenlignet med 2018.

Ved rett til den nasjonale ordningen om redusert foreldrebetaling og gratis kjernetid beregnes dette ut fra husholdningens samlede skattepliktige kapital- og personinntekt. Inntektsgrensen fastsettes og er økt gjennom statsbudsjettet. Ordningen er fra 2019 utvidet til også å gjelde 2-åringer.

Ordningen om «åpen barnehage» avvikles fra 2019 og kommunen tilbyr ikke lenger gratis barnepass utenom søknad om de nasjonale ordningene.

Skolefritidsordningen

Foreldrebetaling for SFO øker med deflator (+70 kroner) og 300 kroner til 2 870 kroner per måned for full plass fra og med 1. januar 2019. Prisøkningen er et ledd i ønske om å øke prisnivået opp imot andre sammenlignbare kommuner i landet. Satsene i 2016 var 200-500 kroner høyere i sammenligningskommunene (jf. økonomianalysen i 2018).

Forsørgere som *ikke* mottar tilskudd fra NAV for pass av barn kan gis moderasjon i foreldrebetalingen etter særskilt søknad. Forutsetningen er at samlet bruttoinntekt for husstanden er under 4,5G. Husholdninger med lav inntekt kan skjermes for prisøkningen.

Moderasjonsordningen for SFO og barnehage omfatter kun søsken som bor fast i samme husholdning.

Kultur, miljø og byutvikling

Satsinger og utfordringer

I planperioden har seksjonen følgende satsingsområder:

- Være en sterkere premissgiver for arealpolitikken.
- Prioritere overordnet planlegging og ferdigstille viktige rammeverk og planer, blant annet kommuneplanens arealdel, kulturminneplan og Gamlebyplanen.
- Arbeid med Bypakke Nedre Glomma, Byvekstavtaler, Intercity og samferdsels- og mobilitetsplanlegging, med mål om nullvekst i biltrafikken.
- Profesjonalisere arbeidet med byggesaksbehandling, reguleringsplaner og utbyggingsavtaler.
- Samordne kulturtjenestetilbudet og utvikle varianter av lokale kulturhus i tettstedene. Utvikle nærmiljøarenaer gjennom å koble arbeidet med områdeutvikling og lokalsamfunnsarbeid med kulturtjenestene.
- Styrke arbeidet med å tiltrekke oss kompetansemiljøer og fremme profesjonalitet i kulturfeltet.
- Styrke oss som en urban kulturby der utforming av byrom er tett koblet mot arealplanlegging og sosial og teknisk infrastruktur.
- Utvikle Fredrikstads attraksjoner som besøksmål.
- Styrke seksjonens profesjonalitet ved å jobbe med markedsføring, økonomisk effektivitet og forbedringsarbeid, tiltak som også forventes å bidra positivt til omdømmet.

Rådmannen har pekt ut tre innsatsområder for Seksjon for kultur, miljø og byutvikling som er koblet opp mot bærekraftselementene og de tre innsatsområdene i kommuneplanens samfunnsdel;

- Vi skal *samordne tjenestetilbudene* våre for å få en mer kostnadseffektiv drift og for å bedre kvaliteten på tjenestetilbudene. Samordning av tjenestene kan føre til at vi når andre og flere brukere enn i dag, og at vi skaper mer relevante møteplasser og aktuelle kulturtilbud.
- Utgangspunktet for alle våre tjenester skal være at *innbyggerne er vår viktigste ressurs*. Med større fokus på innbyggerne kan vi skape en samhandling som blir ressurs sparende for kommunen og bidra til å aktivisere og ansvarliggjøre innbyggerne. Dette vil igjen bidra til mer brukerrettede tjenester.
- Vi skal *styrke vår attraktivitet* for å sikre inntekter til kommunen og bidra til flere arbeidsplasser i Fredrikstad. Styrket attraktivitet kan sikre flere arbeidsplasser, økt besøk og impulser til byen og bidra til at vi går mot en liten verdensby. Økt fokus på å styrke byens attraktivitet fordrer også videre arbeid mot økt miljømessig bærekraft.

Hovedutfordringer i planperioden

- Vi forventer høyere driftsutgifter i forbindelse med realisering av nye bygg og anlegg. Anslagene for hva dette eventuelt vil koste, og fra når i planperioden dette vil være gjeldende, er usikkert. Seksjonen har ikke mulighet til å dekke disse utgiftene innenfor dagens ramme, uten å legge om dagens drift og legge ned et eller flere av våre tjenestetilbud.
- I kommuneplanens samfunnsdel løftes kultur fram som et innsatsområde, hvor det heter at den lille verdensbyen skal kjennetegnes av et rikt kulturliv og internasjonal kontakt, samt at kulturtilbudet i årene framover må følge både befolkningsvekst og tidens trender og kvalitetskrav. Med dette har Bystyret satt noen ambisiøse mål for kulturfeltet, som er krevende i møtet med vår økonomiske situasjon.
- Fredrikstadsamfunnet er i endring. Fredrikstad er i ferd med å transformeres fra en tidligere industriby til en bærekraftig og mer urban liten verdensby. Det vil føre til flere og mer komplekse planer som skal til behandling. Det er behov for mer behandlingsskapasitet både på overordnede planer og reguleringsplaner, noe rådmannen ikke har funnet en løsning på for 2019. Med reduserte rammer for 2019 og videre i planperioden, må rådmannen foreta en oppgavegjennomgang i Miljø- og byutviklingsetaten i 2019, med sikte på å omprioritere ressurser og oppgaver for å styrke plansiden. Dette vil bety at oppgaver innenfor etaten vil måtte nedprioriteres.
- Fra 2020 inngår Fredrikstad trolig i storregionen Viken. Dette krever en bevisst kommunalpolitikk, særlig innenfor kulturområdet, for å sikre at Fredrikstad blir et kulturelt kraftsenter som underbygger vår posisjon som aktuell og relevant kultur- og idrettsby.

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	2019	2020	2021	2022
Vedtatt ramme 2018	161 586	161 586	161 586	161 586
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021	-1 449	-4 730	-4 731	-4 731
<i>Rammeendringer</i>				
Overføring fra Seksjon for teknisk drift – Fredrikstad Stadion	1 082	1 082	1 082	1 082
Redusert husleie for Fredrikstad Ballklubb 2018-2020	60	60		
Rammereduksjon	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
<i>Endringer statsbudsjett</i>				
Redusert pris- og lønnsvekst	-311	-305	-305	-305
Netto ramme	155 968	152 693	152 632	152 632

Note: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

Endring i vedtatt handlingsplan 2018-2021:

- Engangsstyrking gitt til områdeutviklingsarbeid i 2018 (1 million kroner), er ikke videreført i planperioden.
- Opptrapping av effektiviseringskrav med 0,4 millioner kroner i 2019 og ytterligere 0,2 millioner kroner ut planperioden.
- Kompensasjon for lavere økning i byggesaksgebyrer reduseres med 3 millioner kroner fra og med 2020.

Brutto utgifter og inntekter

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	Justert budsjett 2018 ²⁾			Budsjett 2019		
	Utgift	Inntekt	Netto	Utgift	Inntekt	Netto
Kulturetaten	192 490	88 760	103 730	180 452	82 523	97 929
Miljø- og byutviklingsetaten	99 536	44 939	54 597	85 840	41 644	44 196
Stab og felles tjenester	15 261	799	14 462	14 584	741	13 843
Netto ramme	307 287	134 497	172 789	280 876	124 908	155 968

Noter: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si at budsjettall for 2018 er justert med pris- og lønnsvekst.

2) Forskjeller mellom vedtatt og justert budsjett gjelder blant annet vedtatte engangsstyrkinger av tilskudd til eksterne aktører i 2018, for eksempel gjennom næringsfondet.

Framtidige økonomiske utfordringer

Med realisering av nye bygg og anlegg som Arena Fredrikstad, Trosvikhallen, ridesenter og interkommunale idrettsanlegg medfølger det nye økte driftsutgifter. Anslagene for hva dette vil koste og fra når i planperioden dette vil være gjeldende er usikkert.

- Foreløpige utredninger viser en netto økning i driftsrammen for Arena Fredrikstad på 4,2 millioner kroner i 2018-tall fra og med 2022/2023. Beregning av endelige driftskostnader vil ikke foreligge før i 2019/2020, og det er foreløpig ikke medregnet eventuelt økte lønnskostnader for oppfølging av anlegget.
- Sammenlignet med andre anlegg er antatt kostnad for helårsdrift av en idrettshall på Trosvik cirka 1 million kroner. Tallene er inntil detaljprosjektering svært usikre. Antatt helårsvirkning fra 2022.
- Det er foreløpig ikke utredet driftskonsept og dermed ikke beregnet kommunale driftskostnader ved nytt ridesenter. Det er derfor stor usikkerhet om hva slags økonomiske konsekvenser dette tiltaket vil få.
- Bystyret har vedtatt at Fredrikstad kommune skal sikre seg vertskommunerollen og eierandeler i et frittstående teater. Parallelt er det et mål å oppnå statlig finansiering og anerkjennelse som regionteater, med fordelingsnøkkel lik andre statlige finansierte teater og orkester (70 prosent stat, og 15 prosent fylke og 15 prosent kommuner). Det er foreløpig ikke avklart hva dette vil bety for det årlige driftstilskuddet fra Fredrikstad kommune. Rådmannen må også komme tilbake til en eventuell oppkapitalisering av regionteateret.
- Fredrikstad kommune skal sammen med Sarpsborg kommune og Østfold fylkeskommune om et forprosjekt knyttet til interkommunalt samarbeid om friidrettshall på Greåker videregående skole og flater for håndball på nye Frederik II videregående skole. Det er foreløpig ikke avklart investerings- og driftskostnader ved anleggene.

Seksjonen har ikke mulighet til å dekke disse utgiftene innenfor dagens ramme, uten å legge om dagens drift og legge ned et eller flere av tjenestetilbudene.

Omprioriteringer og aktiviteter/tiltak som er innarbeidet innenfor rammen

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022
Nytt fagsystem for bibliotek	300			
FFK – redusert husleie	320	320	320	320
Inntektstap Lykkebergbadet, stengt på ubestemt tid grunnet rehabilitering	800	800	800	800
Opptappingsplan kulturskolen, siste fase			300	600
Samlokalisert og utvidete åpningstider i fritidsbibliotek Østsiden	700	700	700	700
Garderobe for breddeaktivitet på Fredrikstad stadion	90	90	90	90
Barnas verdensdager	500	500	500	500
Østfoldhallen	500	500	500	500
Utvidede åpningstider i skatehallen	100	100	100	100
Vedlikehold skatepark, inngåelse av fast avtale	80	80	80	80
Aktivitetsråd	250	250	250	250
Mindre anskaffelser og økt bemanning Kongstenbadet	300	300	300	300
Sum nye aktiviteter/tiltak i anslåtte beløp	3 940	3 640	3 940	4 240

Alle bibliotekene i fylket går sammen gjennom fylkesbiblioteket om å legge ut nytt fagsystem på anbud.

Leieavtalen Fredrikstad kommune inngikk med Fredrikstad fotballklubb (FFK) var basert på leienivået i Obos-ligaen. Leienivået i Postnord-ligaen ligger 0,5 millioner kroner lavere, og kommunen får dermed et inntektstap som følge av nedrykket. Samtidig skal FFK betale skyldig utsatt leie tilsvarende 0,3 millioner kroner fordelt over 5 år, og det er lagt opp til noe redusert vaktmestertjeneste og renhold som gir besparelser på drift.

Østsiden bibliotek har vært en suksess, men har ikke hatt mulighet til å utvide åpningstidene. Fritid i Fredrikstad og biblioteket har vurdert det hensiktsmessig å samlokalisere fritidstilbud og bibliotektilbudet på Østsiden, framfor å opprettholde driften i Torsnes. Fritidsklubben vil kunne åpne i bibliotekets tilstøtende lokaler. Vi har tro på at en samlokalisering av kulturtjenestene vil gi et kvalitativt bedre tilbud til flere barn og unge, bedre bemanning og utvidede åpningstider både i biblioteket og i fritidstilbudet. Dagens lokalisering av fritidsklubb i Torsnes har kun én åpningsdag i uka, mens en samlokalisering til Østsiden bibliotek kan gi flere åpningsdager. Flytting av fritidsklubben til Sellebakk vil gi et tilbud til langt flere barn og unge enn dagens lokalisering på Torsnes og vil være et viktig bidrag i et område med større levekårsutfordringer. Tiltaket forutsetter ny husleieavtale på Sellebakk.

Som et resultat av prosesser med regionreformen og omlegging av nasjonale ordninger ble Fredrikstad kommune anmodet av Østfold fylkeskommune om å ta en større rolle i Barnas Verdensdager. Kultur- og miljøutvalget vedtok i september 2018 at kommunen skal sikre prosjektet i Fredrikstad og at rollen som ansvarlig arrangør by overføres til kommunen. Med styringsmulighet på prosjektet skal Barnas Verdensdager i større grad tenkes som en del av helheten ved kulturskolens tilbud, der deler av Barnas Verdensdager er helårlig aktivitet ved skolen. Det forutsettes at Østfold fylkeskommune fortsatt skal bidra med ressurser.

Rådmannen er i forhandlinger med eieren av Østfoldhallen om å beholde Østfoldhallens idrettsdel. Dersom en slik avtale skal inngås må det oppgraderes til nytt kunstgressdekke, installeres skillevegger og gjøres en generell standardheving innenfor leieavtalens rammeverk. En leieavtale legger opp til vesentlig høyere inntekter fra kommersiell aktivitet enn tidligere, samt at kommunen får et driftstilskudd årlig fra Østfold fylkeskommune i størrelsesorden 1 million kroner. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til både fylkeskommunalt tilskudd og de kommersielle inntektene.

I samsvar med strategier foreslått i ny kommunedelplan for idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og marka, og for å styrke innbyggernes innvirkningsmulighet på egen hverdag, skal det i 2019 opprettes et eget aktivitetsråd. Rådet planlegges i første omgang med et enkelt sekretariat og med et driftstilskudd fra kommunen på 0,25 millioner kroner.

Det foreslås å etablere nye betjeningsløsninger i Kongstenbadet, og enklere utendørsoppgraderinger for et mer fullverdig tilbud. I tillegg er det behov for noe økt bemanning.

Innsparingstiltak/økte inntekter

Omprioriteringene samt opptrappingen av effektiviseringskravet nevnt ovenfor foreslås finansiert gjennom innsparingstiltak som vist i tabell nedenfor:

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Tilskuddsrammen innenfor idrettsfeltet reduseres	-820	-820	-820	-820	For å dekke inn tapte leieinntekter fra FFK samt drift av Østfoldhallen. Dette innebærer rammen for driftstilskudd til idrettsforeninger, tilskudd til idrettsanlegg og bygg, tilskudd til idrettstiltak for personer med bistandsbehov, arrangementstilskudd, folkehelseiltak.
Skatehallen – innføre betaling for brukere over 20 år	-100	-100	-100	-100	Finansierer utvidede åpningstider i skatehallen.
Idrettsrådet redusert tilskudd	-250	-250	-250	-250	Deler av det faste tilskuddet til idrettsrådet foreslås redusert for å finansiere aktivitetsrådet.
Kongstenbadet – økte billettpriser og økning i budsjetterte besøkstall	-300	-300	-300	-300	Dekker inn mindre investeringer og behov for økt bemanning.
Fritidsklubb i Torsnes – flytting av personell	-460	-460	-460	-460	Se utfyllende kommentar nedenfor.
Fritidsklubb i sentrum – avslutte leieavtale	-400	-520	-520	-520	Se utfyllende kommentar nedenfor.
Tilskuddsrammen for kunst- og kulturinstitusjoner og kunst- og kulturtiltak reduseres	-1 630	-1 310	-1 310	-1 610	Tilskudd til kunst- og kulturinstitusjoner og kunst- og kulturtiltak reduseres med henholdsvis 825 000 kroner og 805 000 i 2019.
Kino – redusert kalkulatorisk kostnad	-250	-250	-250	-250	
Miljø- og byutviklingsetaten generell innsparing	-130	-230	-230	-230	
Sum i anslåtte beløp	-4 340	-4 240	-4 540	-4 840	

Reduksjon av budsjettammen til kunst- og kulturinstitusjoner vil i 2019 fordeles slik:

- Stiftelsen Østfoldmuseene avdeling Fredrikstad, reduksjon på 0,5 millioner kroner til 2,7 millioner kroner.
- Stiftelsen Litteraturhuset i Fredrikstad, reduksjon på 0,1 millioner kroner til 0,4 millioner kroner.
- Fredrikstad musikkråd, reduksjon på 50 000 kroner til 250 000 kroner.
- Fredrikstad speiderråd, reduksjon på 50 000 kroner til 230 000 kroner.
- Fredrikstad kultur- og teatersenter Sceneteppe, reduksjon på 40 000 kroner til 190 000 kroner.
- Fargefabrikken AS v/ Kulturhuset Qulthus, reduksjon på 35 000 kroner til 70 000 kroner.
- Foreningen Kulturhuset EKKO, reduksjon på 50 000 kroner til 50 000 kroner.

Forslaget til kulturplan som er på høring høsten 2018 tydeliggjør et behov for å tenke mer samordnet om det kommunale kulturtjenestetilbudet. Et samlokalisert fritidstilbud med biblioteket på Østsiden vil kunne gi et mer attraktivt tilbud for barn og unge, med utvidede åpningstider som vil nå flere enn dagens organisering og lokalisering av bibliotek og fritidstilbudene. For å kunne oppnå dette foreslår rådmannen å flytte personell fra fritidsklubben i Torsnes til et utvidet biblioteklokale på Sellebakk. Løsningen forutsetter ny avtale med gårdeier. Samtidig er det behov for å samordne personell og ressurser i færre fritidsklubber, både for å styrke ungdommenes mulighet for voksenkontakt, for å innholdsutvikle tilbudene og for å unngå å måtte innskrenke åpningstider. Fritidstilbudet i sentrum er i dag i leide lokaler hvor avtalen har utløpt og vi har fått signaler om at vi må ut av i løpet av året. Rådmannen foreslår å spare husleien i sentrum og flytte personell til øvrige tilbud med mål å styrke tjenestetilbudet gjennom færre lokasjoner, som gir mer ressurseffektiv drift og et mer attraktivt tilbud.

Som følge av rammereduksjonen på 5 millioner kroner årlig i planperioden, anses det i tillegg som nødvendig å gjennomføre innsparings- og effektiviseringstiltak slik det framkommer av tabellen under:

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Akustikkforbedringer for kor og korps, redusert innsats	-100	-100	-100	-100	Reduseres til 0,2 millioner kroner.
Kultur- og miljøutvalgets disposisjonskonto	-200	-200	-200	-200	Gjenstår med kroner 0.
Reklame på barnekinno gjeninnføres	-400	-400	-400	-400	
Driftstilskudd til næringsforeningen reduseres	-300	-300	-300	-300	Reduseres til 0,55 millioner kroner. Kan utfordre driften.
Driftstilskudd til lokalsamfunnsutvalg reduseres	-600	-600	-600	-600	Reduseres til 0,5 millioner kroner.
Tilskudd til Visit Fredrikstad-Hvaler reduseres.	-400	-400	-400	-400	Reduseres til 2,0 millioner kroner. Kan utfordre driften.
Tilskudd til idrettsrådet reduseres ytterligere.	-200	-200	-200	-200	Reduseres til 0,4 millioner kroner. Totalt redusert med 0,45 millioner kroner.
Kultur og idrettsadministrasjon redusert ramme	-350	-350	-350	-350	
Administrasjon Miljø- og byutviklingsetaten redusert ramme	-2 030	-2 030	-2 030	-2 030	Se utfyllende kommentar nedenfor.
Administrasjon stab redusert ramme	-420	-420	-420	-420	
Sum i anslåtte beløp	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000	

Rådmannen har ikke funnet varige tiltak på punktet *Administrasjon Miljø- og byutviklingsetaten redusert ramme* utover 2019. Vi vil sette i gang et omstillingsarbeid i seksjonen for å tilpasse driften til våre nye rammer. Vi må se på hvordan samordning av tjenester og oppgaver kan gi effektivitetsgevinster og hvordan vi kan prioritere innsatsen vår i større grad. Rådmannen vil fremme en sak til kultur- og miljøutvalget med forslag til eventuelle omprioriteringer av oppgavene i seksjonen.

Økonomiske utfordringer og behov det ikke er funnet rom for i planperioden

- Øra naturreservat fyller 40 år i 2019. Bedrifter på Øra, fylkesmannen og fylkeskommunen vil bidra med midler til å gjennomføre et prosjekt, men forutsetter at kommunen bidrar med tilsvarende sum (1 million kroner).
- Fredrikstad skiklubb har søkt om tilskudd til løypeprepareringsmaskin (1,2 millioner kroner), samt tilskudd til drift av løyper (0,37 millioner kroner).
- I forbindelse med kartlegging av egenorganiserte aktivitet og innspill til ny kommunedelplan for idrett, friluftsliv, fysisk aktivitet og marka er det innmeldt behov for egentreningsapparater ved Kråkerøy ungdomsskole og ved Sentralidrettsanlegget på Lisleby. Det er derfor prosjektert enkle treningsapparater som kan realiseres samtidig med grunnarbeidene for nye kunstgressbaner (0,4 millioner kroner per anlegg).
- Egentreningsapparater ved Smertulia og Smertu eldresenter (0,4 millioner kroner).
- Bystyret har vedtatt å avsette 0,1 millioner kroner til en dugnadsfinansiert bygging av en skatevert ved skatehallen på Lisleby. Tiltaket er i en utredningsfase, men vil trolig vanskelig la seg gjøre fullt og helt på dugnad og vil koste langt mer.
- Østfold fylkeskommune har varslet i sak til fylkestinget at de finner Fredrikstad kommunes andel av offentlig tilskudd til Olympiatoppen Øst for lavt til å være en akseptabel fordelingsnøkkel.
- En eventuell rehabilitering av Gaustadbadet i 2019 vil medføre et innteksttap anslått til 0,4 millioner kroner.
- Østfold fylkeskommune har vedtatt å avsette 0,5 millioner kroner til en forstudie om etablering av et fartøyvernsenter i Østfold. Fylkeskommunen har i dag ingen formell rolle eller myndighet til å ta vare på og forvalte fartøyer, men i forbindelse med regionreformen vil dette endre seg. Fylkeskommunen vil med regionreformen overta ansvaret for fartøyvernet. Det er foreløpig uklart hvilken rolle Fredrikstad kommune er tiltenkt i denne prosessen.
- Fredrikstad har vedtatt et mål å søke ICORN (Friby for forfulgte forfattere) om medlemskap, forutsatt at rådmannen finner en egnet driftsmodell og inndekning for kostnader i budsjettet 2021.
- Fredrikstad kommune har stilt seg positiv til å være arrangør for Speiderforbundets landsleir i 2021. Bystyret har vedtatt at det skal avsettes 0,7 millioner kroner til prosjektet. Rådmannen kommer tilbake til dette i økonomiplanen for 2020-2023.

Investeringer

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
Mindre investeringsbehov	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Arena Fredrikstad	84,3	0,0	84,3	10,3	0,0	10,3	140,1	0,0	140,1	257,0	0,0	257,0
Usikre anslag:												
Blå Grotte	0,0	0,0	0,0	35,0	8,6	26,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Flerbrukshall Trosvik skole	7,4	0,0	7,4	29,9	0,0	29,9	49,7	0,0	49,7	0,0	0,0	0,0
Ridesenter Bekkevold (1 mill kr fra 2016)	5,2	0,0	5,2	41,1	0,0	41,1	19,7	10,3	9,4	0,0	0,0	0,0
Kunstgressbaner	12,0	0,0	12,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tårnet på Isegran	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tak St. Croix	0,0	0,0	0,0	6,5	0,0	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum investeringer	112,4	0,0	112,4	126,3	8,6	117,7	210,5	10,3	200,2	257,0	0,0	257,0

I forhold til vedtatt økonomiplan i juni er det foretatt en netto nedjustering på 139,6 millioner kroner i perioden. Dette skyldes endringer i følgende rammetfinansiert investeringer:

- Arena Fredrikstad. Flere prosesser, herunder overordnet planprosess, har tatt lengre tid enn forutsatt i forbindelse med investeringsvedtaket i 2016. Rådmannen vurderer derfor ved framleggelse av budsjettforslaget at sannsynligheten for at Arena Fredrikstad først kan ferdigstilles i 2023 er større enn muligheten for å klare å ferdigstille den i 2022. Prosjektorganisasjonen arbeider for å gjennomføre prosjektet raskest mulig, og ny vurdering av framdrift vil bli foretatt i forbindelse med økonomiplanen i juni 2019. Arena Fredrikstad skyves inntil videre ett år utover i perioden med antatt ferdigstillelse i 2023. Dette gir en reduksjon i kapitalkostnader i perioden på 122,8 millioner kroner, hensyntatt prisjusteringer.
- Flerbrukshall Trosvik skole er utredet innenfor alternativanalysens alternativ 2B «stor halløsning», med en kostnadsramme P85 på 179 millioner kroner inklusive mva. Rådmannen foreslår å legge til grunn alternativanalysens alternativ 2A «liten halløsning», som ivaretar prosjektets mål og krav til en lavere kostnadsramme. Eksisterende kroppsøvningsbygg og garderober rives og tomten omdisponeres. Det foreslås å utvide aktivitetsrommet med 200m² og bygge tilvalgsareal over garderobedelen på 200m². Dette alternativet gir et usikkert anslag på 90 millioner kroner, som er 22 millioner lavere enn tidligere vedtatt anslag for alternativ 2B.
- Investering i kunstgressbaner reduseres i 2019 med 7,1 millioner kroner. Restsum på 12 millioner kroner går til rehabilitering av tre baner.
- Det legges inn årlig én million kroner til «Mindre investeringsbehov» i 2019-2021. Eksempler på dette er møblering av ny klubb på Østsiden, skilting (antikvariske krav) på biblioteket, taklys på biblioteket, og mindre anskaffelser i Kongstenhallen.
- Det er behov for å restaurere taket på St.Croix-huset, og i den forbindelse vil det også bli gjennomført en heving av taket. Usikkert anslag er 6,5 millioner kroner, hvorav to millioner kroner er løftet ut av samlebevilgning for «rehabilitering og brannpålegg» under kapittel for Seksjon for teknisk drift.
- Øvrige investeringer er prisjustert med en deflator på 2,8 prosent.

Kommentarer til øvrige investeringer:

- For ridesenter på Bekkevold er alternativ besluttet av kultur- og miljøutvalget med usikkert anslag på 69 millioner kroner (prisjustert). Det er ikke besluttet endelig driftskonsept for et ridesenter, og det er stor usikkerhet knyttet til kommunens driftskostnader ved et slikt anlegg. Rådmannen vil framlegge en egen sak om dette til politisk behandling.
- Kulturhuset Blå Grotte skal oppgraderes slik at det kvalifiserer til status som regionalt kulturhus, med oppgradering av både sceneteknisk infrastruktur og bygningsmessige justeringer. Arbeidet planlegges med oppstart i 2020 med et usikkert anslag på 37 millioner kroner.
- Tårnet på Isegran skal restaureres. Behovs- og alternativanalyse pågår, og planlegges fremlagt til beslutning tidlig i 2019. Investeringen er en gave til byens 450-årsjubileum og finansieres av avsatte fondsmidler.

Bypakke Nedre Glomma

Det er for perioden 2018-2019 tildelt belønningsmidler til bypakkesamarbeidet fra Samferdselsdepartementet. Midlene går til gjennomføring av bypakkeprosjekter, driftstilskudd kollektiv, med mer. Hovedsatsingen for Fredrikstad kommune i perioden er innenfor sykkel, ferge og innfartsparkeringer.

Belønningsmidlene forutsetter at kommunen i tillegg bidrar med egne midler, som utgjør 5 millioner kroner årlig til sykkeltiltak.

I 2018 var kommunens restmidler for sykkelplan 9 millioner kroner. Med den årlige bevilgningen på 5 millioner kroner, vil kommunens avsatte midler i 2019 ha akkumulert seg til 14 millioner kroner. Sykkelprosjektene velges fortløpende ut fra den prioriterte rekkefølgen i Hovedsykkelplanen som ble vedtatt juni 2017. For 2019 er følgende prosjekter foreløpig utpekt, og delfinansieres med 6,5 millioner kroner fra belønningsmidler:

- Sykkelparkering Fredrikstad sentrum, 1 million kroner
- Sykkelvei Leiegata (strekning 5.11 + 5F.1 i Hovedsykkelplanene), 1,5 millioner kroner
- Sykkelfelt og planlegging av evt. enveisregulering Ferjestedsvn (strekning 4.7), 0,5 millioner kroner
- Sykkelfelt Ryenvn-Hassingvn-Fremskritt (strekning 2.6 + 5E.1), 2 millioner kroner
- Sykkelfelt Brochgate-Farmannsgate, 1,5 millioner kroner

Den videre bruken av midlene for den resterende økonomiperioden forutsettes brukt til videre gjennomføring av de prioriterte strekningene i hovedsykkelplanen.

Utover sykkelprosjekter skal det etableres (midlertidige) innfartsparkeringer som følge av bomringene. Disse blir finansiert gjennom belønningsmidler.

Fergetiltakene vil, i tillegg til driftstilskudd, i 2019 fortsatt omhandle etablering og utvikling av infrastruktur. Dette gjelder blant annet etablering av nytt fergeleie på Cicignon med prioritet inn i 2019. Dette blir også finansiert gjennom belønningsmidler.

Egenbetalinger og gebyrer

Geomatikk

Gebyrene hjemlet i matrikkellovens § 32 er økt med 1,5 prosent i henhold til "Indeks for kart- og oppmålingsarbeider" utarbeidet av Statens kartverk. Indeksen for juni foregående år til juni inneværende brukes for justering til kommende år. Ved endring skal satsene avrundes til nærmeste hele 10 kroner.

Gebyret for situasjonskart er fjernet ettersom det i 2019 ikke lenger vil leveres av kommunen. Det vil leveres av en ekstern leverandør som fakturerer kunden direkte.

Miljø og landbruk

Årsgebyr for tilsyn med mindre avløpsanlegg er økt utover pris- og lønnsvekst, da det er vedtatt at kontrollgebyret skal dekke alle kostnader knyttet til tilsynsaktiviteten. Det er behov for å øke hyppigheten på tilsyn med minirensanlegg, og starte opp med tilsyn med øvrige avløpsanlegg.

Idrett

Det er satt inn egen pris for student/honnør også i idrettshall, lik pris som for barn på dagtid. Gratis trening for barn/unge blir gjeldende fra kl. 15.00, da dette har vært praksis. Prisen for idrettsarrangement endres ikke med lønns- og prisvekst men rundes av til hele 50. Skytterhallen i Rolvsøyhallen får lik pris som idrettshall. Kiosk i Borgehallen leies ikke lenger ut ved enkeltdager.

Det har vært flere år uten økning i det offentlige badet, og prisene foreslås økt til nærmeste 5/10 kroner på enkeltbilletter, mens klippekort gir rabatt per enkelt billett.

Virksomhet idrett overtar utleie for gymsaler og skolebasseng fra 01.01.2019. Utleie vil følge skoleåret, med åpningstid kl. 16.00 – 22.00 på hverdag og kl. 09.00 – 18.00 i helg. Navnet gymsal er endret til aktivitetssal. Navnet skolebasseng er endret til svømmebasseng. Idrettshaller med samme kriterier slås sammen. Sagabakken idrettshall og Gaustadhallen gymsal vil nå ha kriterier under aktivitetssal og ikke idrettshall. Siden aktivitetssalene vil fordeles og leies ut innenfor samme booking- og utleiesystem som idrettsanleggene, foreslås det at de samme prinsipper og retningslinjer som gjelder for idrettsanlegg legges til grunn. Dette medfører at det innføres betaling for leie av aktivitetssalene i helger for lag og foreninger. Leiesatsen for trening i helger er redusert til laveste sats i aktivitetssalene.

Fritid i Fredrikstad

Det foreslås å innføre betaling for brukere over 20 år i Skatehallen. Enkeltbillett foreslås til 40 kroner per dag, halvårskort 700 kroner. Videre foreslås det å tilby gratis halvårskort for de som blir med aktivt i dugnadsgjengen (3-4 dugnadsdager i halvåret).

Kulturhusene

Prissystemet på St. Croix-huset er endret som følge av overgang til et nytt utleiesystem, som opererer med timespris. På Blå Grotte er det endret prosentandel av billettinntekter på barneforestillinger til 10 prosent, slik at det blir likt som for andre forestillinger. Priser på utleie av personell er økt med 5,7 til 12,5 prosent.

Biblioteket

Det er lagt inn pris for leie av overlyssalen til utstillinger og for leie av aulaens foajé til møter.

Regulering og byggesak

Byggesaksgebyrer er økt med 5 prosent og plansaksgebyrer er økt med 3 prosent. Økningen er basert på beregninger gjort i forbindelse med selvkostgjennomgang med Envidan Momentum. Det er igangsatt arbeid i samarbeid med samme konsulent for å revidere innretning på gebyrregulativet. Arbeidet vil bli ferdigstilt i løpet av 2019 og det kan derfor bli aktuelt å endre gebyrregulativet. Gebyr for tilsyn er strøket og vil bli innarbeidet i et «grunngbyr» for byggesaker i nytt gebyrregulativ i løpet av 2019.

Eiendomsskatt

Promillesatsen økes til 4,25 promille for boliger og fritidseiendommer. Bunnfradraget er uforandret på 200 000 kroner. Eiendomsskatt på næringseiendommer er 7 promille. Næringseiendommer har ikke bunnfradrag.

Teknisk drift

Satsinger og utfordringer

Seksjonen har gjennomført en organisasjonsutvikling og det er vedtatt ny hovedstruktur med virkning fra 1. januar 2019. Seksjonen vil bestå av tre etater og to virksomheter direkte under kommunalsjefen. I tillegg er administrativ stab utvidet til en plan- og utviklingsstab med større fokus på strategi og langtidsplanlegging. Neste fase av videreutvikling av seksjonen gjøres i etatene og virksomhetene.

Seksjonen har tre hovedsatsinger i den kommende perioden:

- Forbedringsarbeid, videreutvikling og profesjonalisering av organisasjonen.
- Innovasjon innenfor smartbyområdet.
- Kompetanse og lederutvikling.

Forbedringsarbeid videreføres som et av tre hovedsatsingsområder som et ledd i å ytterligere videreutvikle og profesjonalisere seksjonen. Dette for å legge til rette for en fleksibel organisasjon som møter fremtiden med stadig trangere økonomiske rammer, økte krav og behov for konkurransedyktige tjenester og leveranser. Arbeidet med å videreutvikle seksjonens risikostyring, kvalitetssystem og internkontroll videreføres og forsterkes. Innkjøpsprosesser effektiviseres og kompetanseheving innenfor innkjøpsområdet videreføres og forsterkes. Et satsingsområde er å videreutvikle tidligfase i kommunens investeringsprosjekter for å sikre optimale prosjekter og gjennomføring etter beste praksis. Kompetanseplanlegging og kompetansebygging vil være en naturlig del av forbedringsarbeidet.

Den vedtatte strategien for *Smart Fredrikstad* angir ønsket retning for utviklingen av Fredrikstad som en smartby og er et rammeverk for gjennomføring av arbeidet som skal fylle et program med innhold. *Smart Fredrikstad* er et program som skal legge til rette for forskning, utvikling og innovasjon for en bærekraftig samfunnsutvikling. Overordnede mål er blant annet å styrke evne til omstilling og oppnå en mer bærekraftig kommunal drift. Innenfor flere av seksjonens tjenesteområder vil det bli etablert smartby-prosjekter i den kommende planperioden.

Tre av seks satsingsområder i *Smart Fredrikstad*-strategien er areal og mobilitet, boliger og bygg samt energi, vann og sirkulærøkonomi. Aktuelle satsingsområder for seksjonen vil være innenfor disse områdene. Areal og mobilitet handler blant annet om miljøvennlig transport og reduserte klimagassutslipp hvor det videreutvikles framtidens fergekonsepter med klimanøytrale løsninger samt bruk av sensorikk for utvikling av bydriften. Innenfor satsingsområdet boliger og bygg vil etat bygg og eiendom samt virksomhet prosjektutvikling utvikle smarte boliger og formålsbygg for å møte morgendagens behov. Innenfor energi, vann og sirkulærøkonomi tas en aktiv rolle for å bidra innen utviklingen av smarte vannløsninger og sirkulærøkonomi med aktuelle samarbeidspartnere.

Kommuneplanens samfunnsdel beskriver tre fokusområder: Å leve, å skape og å møte fremtiden. Alle tre tar utgangspunkt i bærekraftbegrepet. Strategien for *Smart Fredrikstad* bygger opp under disse fokusområdene, og videre konkretisering av smart-arbeidet vil innebære tiltak i tråd med samfunnsdelens mål og satsinger.

Seksjonens tredje hovedsatsingsområde er kompetanse og lederutvikling med spesielt fokus på kompetansekartlegging, tiltak for å etablere nødvendig kompetanse på kort og lang sikt, arbeidsmiljøloven, sykefraværsoppfølgning, medarbeidertilfredshet og konflikthåndtering.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	2019	2020	2021	2022
Vedtatt ramme 2018	435 683	435 683	435 683	435 683
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021	-12 358	-12 938	-9 235	-9 235
Vedtatte endringer i økonomiplan 2019-2022	-8 755	-14 935	-20 085	-24 205
Rammeendringer				
Arealendringer - overføring fra Seksjon for helse og velferd	2 471	2 471	2 471	2 471
Økte parkeringsinntekter - Cityterminalen	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Fredrikstad Stadion - overføring til Seksjon for kultur, miljø og byutvikling	-1 082	-1 082	-1 082	-1 082
Rammereduksjon	-10 000	-10 000	-10 000	-10 000
Endringer statsbudsjett				
Redusert pris- og lønnsvekst	-805	-792	-789	-781
Netto ramme	400 154	393 407	391 963	387 851

Noter: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021 gjelder i hovedsak reversering av ekstrabevilgninger til vedlikehold og at dekning av administrasjonsutgifter ved maskinsentralen i 2018 ikke videreføres i planperioden.

Nedjustering av driftsnivået gjennomføres i henhold til tiltak fra økonomianalysen og vedtatt økonomiplan 2019-2022, samt nødvendige tiltak for å møte en ytterligere reduksjon av rammene.

Arealendringer er netto endring i 2019 for Helsehus 2 og Østsiden sykehjem fase 2.

Det forventes driftsstøtte til fergedriften på til sammen 6 millioner kroner fra Bypakke Nedre Glomma i 2019. Dersom det ikke mottas belønningsmidler fra Bypakka som forventet, vil det få konsekvenser for fergedriften i form av redusert fergetilbud.

Brutto utgifter og inntekter

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	Justert budsjett 2018 ²⁾			Budsjett 2019		
	Utgift	Inntekt	Netto	Utgift	Inntekt	Netto
Etat Bydrift	151 794	84 639	67 154	140 105	86 423	53 682
Etat Vann, avløp og renovasjon	342 995	346 407	-3 412	337 185	340 574	-3 389
Etat Bygg og eiendom	509 444	210 286	299 158	479 154	203 276	275 878
Brann- og redningskorps	76 620	21 981	54 639	61 155	6 712	54 443
Prosjektutvikling	18 787	17 740	1 047	18 904	17 859	1 045
Plan- og utviklingsstab	19 319	2 311	17 008	19 556	2 140	17 417
Netto ramme	1 118 959	683 364	435 594	1 057 137	656 984	400 154

Noter: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

2) Forskjeller mellom vedtatt og justert budsjett gjelder oppgaveendringer.

Innsparingstiltak/økte inntekter

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Effektivisering og digitalisering – bygningsdrift og renhold	-3 090	-7 210	-11 330	-15 450	Endrede rutiner og optimalisering av ressursbruken. Endrede behov for eller en reduksjon av ansatte over tid.
Reduserte energikostnader – Enøk-investeringstiltak	-2 060	-4 120	-5 150	-5 150	Mål om redusert spesifikt energiforbruk i våre formålsbygg den neste 5-årsperioden på 10 %.
Serviceavtaler – gjennomgang og økt bruk av egne ressurser	-1 030	-1 030	-1 030	-1 030	Man gjennomgår serviceavtalene i bygg og eiendom og vil bruke intern fagkunnskap til å utføre service der det er mulig.

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Optimalisert arealbruk – administrasjonsbygg	-1 030	-1 030	-1 030	-1 030	Prosjektet <i>Framtidens arbeidsplasser</i> skal resultere i en arbeidsplassnorm for kontorarbeidsplasser, for å oppnå en redusert og mer effektiv arealbruk i kommunens administrasjonsbygg.
Redusert konsulentbruk – tilstandsanalyser av bygg i egen regi	-1 545	-1 545	-1 545	-1 545	Bygg og eiendom setter sammen en gruppe bestående av bygg- og tekniske fagpersoner, som skal kartlegge og identifisere tilstanden til formålsbyggene.
Vakante stillinger – bygg og eiendom	-2 100	-2 100	-2 100	-2 100	Omfattes av punktet ovenfor Effektivisering og digitalisering – bygningsdrift og renhold.
Optimalisert innleie – administrasjonsarealer	-1 500	-1 500	-1 500	-1 500	Prosjektet <i>Framtidens arbeidsplasser</i> skal resultere i en arbeidsplassnorm for kontorarbeidsplasser, for å oppnå en redusert og mer effektiv arealbruk i kommunens administrasjonsbygg.
Reduserte utgifter og effektivisering – boligforvaltning og utvikling	-2 000	-2 000	-2 000	-2 000	Optimalisere arbeidsmetoden vi benytter i forbindelse med forvaltning og drift av boliger. Samt vurdere nivå ved oppussing.
Redusert vedlikehold formålsbygg	-1 400	-1 400	-1 400	-1 400	Ved å utsette vedlikeholdet på allerede identifiserte behov, øker sannsynligheten for at det vil oppstå akuttbehov med risiko for økt vedlikeholdskostnad og ukjente følgeskader.
Effektivisering og reduserte tjenester – veivedlikehold	-2 500	-2 500	-2 500	-2 500	Redusert tjenestenivå knyttet til asfaltering, brøyting, gatelys og ikke brøyting av private veier kan gi økt klagenivå og redusert sikkerhet.
Effektivisering og reduserte tjenester – park	-500	-500	-500	-500	Mindre grad av erstatning eller utskifting av benker, søppelkasser, blomsterurner, uteromsmøbler og annet utstyr i parker og friområder.
Sum i anslåtte beløp	-18 755	-24 935	-30 085	-34 205	

Note: Tiltak merket med grå farge er vedtatt i økonomiplan 2019-2022 i juni 2018.

Økonomiske utfordringer og behov det ikke er funnet rom for i planperioden

- Oppgradering og utskifting av varmeanlegg ved Rolvsøy sykehjem, Gressvik sykehjem, Solliheimen sykehjem og Fredrikstad korttidssenter (omtrent 3 millioner kroner).
- Videre oppfølging av trær som kan falle ned i gater og veier (150 000 kroner).
- Treningstrapp og registreringsløsning/lydanlegg i hoppbakken i Smertulia (380 000 kroner).
- Utvidet tilbud med utedusj og ytterligere tilrettelegging for rullestolbrukere på Foten (omtrent 650 000 kroner).
- Fredrikstad skiklubb ved løypejengen har søkt om økning av støtten fra 50 000 kroner til 195 000 kroner årlig. Dette vil også få konsekvenser for støtten til øvrige løypelag og vil måtte medføre en årlig økning i rammene på 250 000 kroner til 300 000 kroner.

Vedlikeholdsetterslep

Det vil være viktig for Fredrikstad kommune i årene framover å ha nok midler til at det kan utføres bærekraftig forvaltning av felleskapets bygningskapital. Hensikten med forvaltning av kommunal bygningsmasse er å understøtte primærfunksjonene og tjenester til innbyggerne. Kommunen må ha som mål at det utføres et nødvendig minimum av planlagt og verdibevarende vedlikehold, slik at nåværende kvalitet og bygningsverdi ikke reduseres. Uten tilstrekkelige midler til vedlikehold kan nødvendige utskiftninger og oppgraderinger ikke bli utført. Dette gir en økning i akutte og ikke planlagte hendelser som kan påvirke driften og gå ut over tjenestetilbudet til de som bruker byggene.

En bærekraftig forvaltning av våre eiendommer med fokus på verdibevarende forvaltning, drift og vedlikehold er nødvendig. Ved å identifisere behov for utskiftninger og oppgraderinger, særlig ved hjelp av tilstandskartlegging, kan vedlikeholdet systematiseres og budsjetteres basert på kjente faktorer og på den måten utføres mest mulig kostnadseffektivt.

Selvkostområdene

Kommunale gebyrer beregnes i samsvar med retningslinjene for beregning av selvkost for kommunale betalingstjenester. Områdene vann, avløp, (husholdnings-)renovasjon, feiertjenester og slamtømming (VARFS) er omfattet av selvkostregelverk. Selvkost er definert som den totale kostnadsøkning kommunen påføres ved å produsere disse tjenestene. Det vil si at ved beregning av selvkost inngår både direkte kostnader (ved aktuell virksomhet/tjenesteområde) og kalkulerte indirekte kostnader (påløpt i andre virksomheter/seksjoner).

Kapitalkostnader beregnes med 5-årig swap-rente pluss et tillegg på 0,5 prosentpoeng. Følgende rentesatser ligger til grunn for gebyrberegninger og prognoser for fondsavsetninger.

Kalkylerente selvkost

Prosent	Etterkalkyle 2017	Budsjett 2018	Prognose 2018	2019	2020	2021	Budsjett 2022
Swap-rente	1,48 %	1,80 %	1,84 %	2,10 %	2,30 %	2,50 %	2,60 %
Tillegg	0,50 %	0,50 %	0,50 %	0,50 %	0,50 %	0,50 %	0,50 %
Rentesats budsjett/kalkyler	1,98 %	2,30 %	2,34 %	2,60 %	2,80 %	3,00 %	3,10 %

Kommunale gebyrer for VARFS er beregnet med 100 prosent kostnadsdekning fra gebyrer. For å balansere svingninger i inntekter og utgifter har kommunen egne selvkostfond (bundne driftsfond). Overskudd fra tidligere år er – i henhold til gjeldende regelverk – satt av til selvkostfond. Bruk av selvkostfond og avsetning til selvkostfond inngår i seksjonens driftsbudsjett og driftsregnskap.

Selvkostfond VARFS (bundne driftsfond)

Tall i tusen kroner	Saldo 31.12				Prognose saldo 31.12.	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Vann	1 052	14 888	11 792	14 113	13 121	7 491
Avløp	8 119	9 056	110	4 751	12 554	10 310
Renovasjon	842	3 786	6 774	10 225	12 652	12 129
Renovasjon slam	1 142	1 060	607	263	-494	-389
Feier	446	-240	405	1 761	1 767	1 357
Sum	11 601	28 550	19 688	31 113	39 600	30 898
Selvkostfond FREVAR KF	12 978	15 127	15 176	16 274	11 089	6 089
Sum fond	24 579	43 677	34 864	47 387	50 689	36 987

For at et eventuelt underskudd skal framføres til neste års selvkostberegning, det vil si dekkes over kommende års gebyrer, må kommunen ha gjort vedtak om dette før underskuddet oppstår.

Investeringer

Rammefinansierte investeringer

Teknisk drift har ansvaret for gjennomføring av alle kommunens bygge- og anleggsprosjekter. I det følgende er omtalt investeringer tilhørende Seksjon for teknisk drift.

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
- Formålsbygg												
Strategisk eiendomsutvikling	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	1,3	0,0	1,3
Byggutvikling	3,5	0,0	3,5	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	1,3	0,0	1,3
SD-anlegg (Sentral Driftsstyring)	4,0	0,0	4,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	2,5	0,0	2,5
ENØK	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	6,0	0,0	6,0
Legionelltiltak/radonsanering	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,3	0,0	0,3
Behovsanalyse og alternativvurderinger	4,0	0,0	4,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	1,5	0,0	1,5
Universell utforming av skoler og barnehager	2,2	0,0	2,2	4,0	0,0	4,0	4,0	0,0	4,0	2,0	0,0	2,0
Paviljonger skole	1,0	0,0	1,0	3,6	0,0	3,6	5,0	0,0	5,0	2,5	0,0	2,5

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
Uteanlegg/sikkerhet/lekeutstyr skoler og barnehager	6,0	0,0	6,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	2,5	0,0	2,5
Inneklima/rehab. skoler og barnehager	8,0	0,0	8,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0
Rehabilitering og brannpålegg	36,0	0,0	36,0	4,3	0,0	4,3	6,0	0,0	6,0	8,5	0,0	8,5
Usikre anslag:												
Villa Lykkeberg	2,2	0,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Oppgradering Gamlebyen fengsel	4,1	0,0	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>- Infrastruktur, samferdsel mm.</i>												
Biler og maskiner	13,5	0,0	13,5	12,0	0,0	12,0	10,0	0,0	10,0	5,5	0,0	5,5
Elvebredder, kaier, brygger, broer med mer	3,0	0,0	3,0	4,0	0,0	4,0	4,0	0,0	4,0	2,0	0,0	2,0
Parker, grøntområder og lekeplasser (3,6 millioner kroner omdisponert fra Molvigkaia)	16,0	0,5	15,5	8,4	0,7	7,7	5,9	0,7	5,2	3,2	1,0	2,2
Gatelys	13,7	0,0	13,7	13,0	0,0	13,0	8,0	0,0	8,0	8,0	0,0	8,0
Trafikksikring	6,0	2,0	4,0	6,0	2,0	4,0	6,0	2,0	4,0	6,0	2,0	4,0
Nyasfaltering av veier	17,5	0,0	17,5	17,5	0,0	17,5	17,5	0,0	17,5	17,5	0,0	17,5
Sykelplan	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0
Dampskipsbrygga, opprusting av plassen	25,6	0,0	25,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ny elektrisk ferge	4,7	3,5	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ny motor gamle ferger	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Nytt stupetårn Foten (2,4 millioner kroner omdisponert fra Molvigkaia)	3,2	0,8	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Floaveien (totalt 29,4 millioner kroner)	27,4	0,0	27,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Biogasstasjon	23,9	0,0	23,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:												
Holmegata og Veumbekken (200 millioner kroner)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rehabilitering Molvigkaia (6 millioner kroner omdisponert til stupetårn og lysløype)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Opprusting av veier Solviken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rehabilitering Gressvik fergested	5,3	0,0	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Utstyr brannstasjon	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nye ferger	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0
Sum investeringer	251,8	6,8	245,0	114,3	2,7	111,6	127,9	2,7	125,2	80,4	3,0	77,4

I forhold til vedtatt økonomiplan i juni er det foretatt en netto økning på 67 millioner kroner i perioden. Dette gjelder følgende rammefinansierte investeringer:

- Midler til sykkelplan økt med 2,5 millioner kroner i forhold til Bypakke Nedre Glomma.
- Det er tidligere bevilget 2 millioner kroner til nytt stupetårn på Foten utfra et usikkert anslag. Etter nye budsjettberegninger ble det satt en P85 på 5,2 millioner kroner. For å finansiere opp dette ble det i annen tertialrapport 2018 omdisponert 2,4 millioner kroner fra rehabilitering av Molvigkaia. 0,8 millioner kroner finansieres med spillemidler.
- Restsum for rehabilitering av Molvigkaia strykes. En eventuell rehabilitering tas fra samlebevilgning for kaier og brygger.
- Opprustning av veier i Solviken skyves ut av perioden med 1 million kroner.
- Ny vei på Floa har fått et beregnet sikkert anslag på 29,4 millioner kroner (P85). Dette gir en økning på 9,4 millioner kroner.
- Det er lagt inn en ny investering i en fyllestasjon for biogass i Tomteveien 45. Denne har en P85 på 26,4 millioner kroner, hvorav 2,5 millioner kroner finansieres med selvfinansierende midler
- 1 million kroner er lagt til for nytt utstyr til brannstasjonen.
- Det er foretatt en omprioritering og omperiodisering av enkelte samlebevilgninger for Bygg og eiendom i perioden. I tillegg er det lagt inn en økning på 27 millioner kroner til *Rehabilitering og brannpålegg* som en antatt kostnad for rehabilitering av badeanlegget i Lykkeberghallen, samt tyngre rehabiliteringstiltak på eldre bygg.
- Øvrige investeringer er prisjustert med 2,8 prosent.

Fra og med budsjettbehandlingen for 2019 har rådmannen besluttet at behovs- og alternativanalyse skal foreligge før usikkert anslag tas inn i investeringsplanen. Dette for å øke kvaliteten i budsjettarbeidet. Kostnader til slike utredninger ligger under posten *Behovsanalyse og alternativvurderinger* og er blitt omdøpt fra posten *Prosjektering formålsbygg*.

Kommentarer til øvrige investeringer:

- Kulverten under Holmegata er i svært dårlig forfatning og må utbedres. I tillegg vil store deler av vann- og avløpsnett på Holmen byttes ut. Det skal utredes en løsning som skal legges fram til beslutning i 2019. Dette skal finansieres gjennom vann- og avløpsmidler. Nivået på prosjekter som følger av denne rehabiliteringen og som vil gi en merverdi til området, er foreløpig usikkert.
- Eksisterende stålrør under veien til Isegran er i dårlig forfatning. Det utredes alternativer for rehabilitering eller anlegning av en ny bro, og det tas sikte på å legge fram et forslag til beslutning i løpet av 2019.
- Stordammen er i en slik befatning at det må gjennomføres utbedringer og kommunen må følge opp gitte krav fra NVE. Tiltak er under utredning og utbedringene vurderes finansiert som investering gjennom vann- og avløpsmidler.

Følgende investeringer er vurdert, men ikke funnet rom for

- Gjesteavn og oppstillingsplass for bobiler (5 millioner kroner i 2019). Det er vurdert å regulere en gjesteavn for fritidsbåttrafikk, samt en biloppstillingsplass for bobiler, begge i tilknytning til sentrum.
- Utskifting av fergemateriell (20 millioner kroner i 2022). Det er satt av midler til en ny ferge i 2021, men det vil være behov for ytterligere én ferge i 2022. Dette grunnet slitasje på dagens ferger samt utvikling av fergetjenesten.

Selvfinansierende investeringer

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
Vann	62,8	0,0	62,8	56,8	0,0	56,8	56,8	0,0	56,8	58,8	0,0	58,8
Avløp	99,2	0,0	99,2	85,2	0,0	85,2	85,2	0,0	85,2	85,2	0,0	85,2
Fellesinvesteringer VA	4,9	0,0	4,9	6,0	0,0	6,0	2,0	0,0	2,0	5,8	0,0	5,8
Renovasjon	24,3	0,0	24,3	8,3	0,0	8,3	7,0	0,0	7,0	11,1	0,0	11,1
Oppstillingsplass biler og maskiner	50,0	0,0	50,0	63,4	0,0	63,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum VARFS	241,2	0,0	241,2	219,7	0,0	219,7	151,0	0,0	151,0	160,9	0,0	160,9
Ombygging automater til billettløs betaling	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Sum parkering	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Næringsarealer	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5
Boligarealer	0,5	0,0	0,5	3,3	0,0	3,3	3,3	0,0	3,3	3,3	0,0	3,3
Nybygg og kjøpsramme	109,0	12,9	96,1	88,0	24,4	63,6	44,1	6,7	37,4	84,8	25,5	59,3
Sum eiendomsutvikling og bolig	110,0	12,9	97,1	91,8	24,2	67,4	47,9	6,7	41,2	88,6	25,5	63,1
Sum investeringer	352,1	12,9	339,3	312,5	24,4	288,1	199,9	6,7	193,2	249,5	25,5	224,0

For de selvfinansierte investeringene er følgende endringer blitt gjort i forhold til vedtatt økonomiplan:

- Oppstillingsplasser/garasjeanlegg i Tomteveien: Det er behov for nybygg- og rehabiliteringer av lokaler for mannskap, kjøretøy og maskiner for virksomhetene Renovasjon og Vann/avløp. For å oppnå målsettinger i kommunens klimastrategi skal tunge kjøretøyer gå på biogass i framtiden. Derfor er det også et behov for å etablere en fyllestasjon på samme lokasjon, som også er finansiert med rammebevilgning. Byggestart i 2019 og slutføring i 2020. Samlet P85 for garasje/lokaler er beregnet til 115,1 millioner kroner (P85). I tillegg er det lagt til 2,5 millioner som en kostnad for tilknytning til biogasstasjonen.
- Investering i nye lokaler til feiervesenet tas ut med 20,6 millioner kroner i 2019, da det er usikkert hvordan dette behovet skal løses. Det gjennomføres en nærmere behovsutredning og alternativsanalyse i sammenheng med brannstasjonen.
- Det er foretatt en omprioritering og omperiodisering under bevilgning for nybygg og kjøpsramme boliginvesteringer. Netto endring i perioden er tilnærmet lik 0.

Egenbetalinger og gebyrer

Fredrikstad kommune leier ut boliger til vanskeligstilte. Boligene skal leies ut til gjengs leie. Enkelte leietakere som har fått en forholdsvis stor økning i sin husleie får prisavslag fram til 31. desember 2019, i henhold til Bystyrets vedtak.

Gebyrer for brann er prisjustert. Det er satt inn priser på utleie av maskiner/redskap. Dette gjelder fakturering til forsikringsselskap og andre ved hendelser.

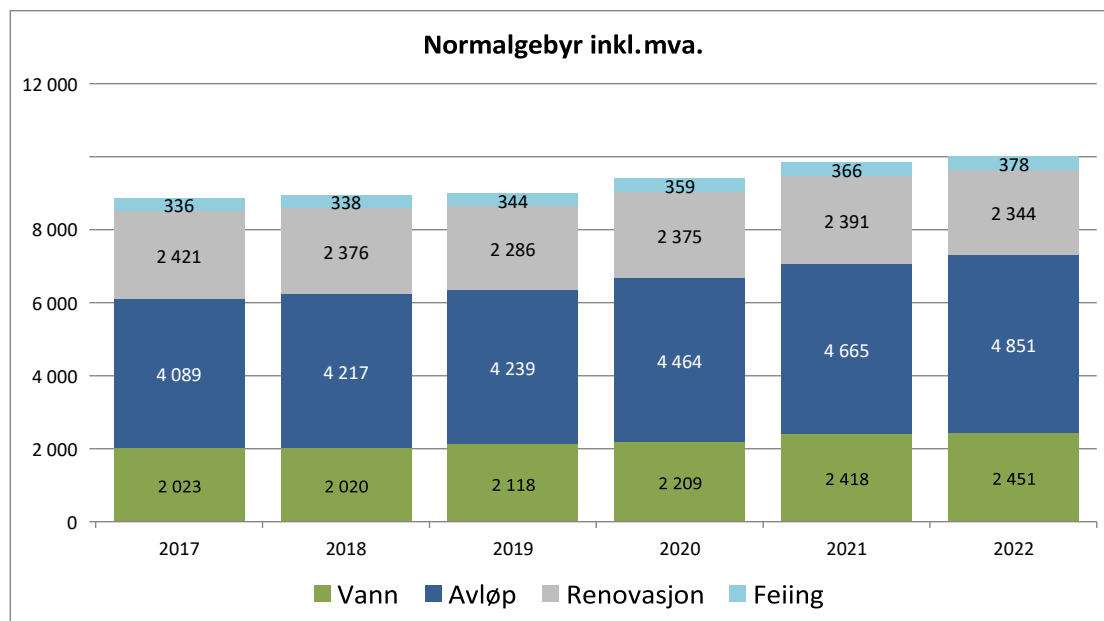
Gratistilbudet videreføres i lukkede p-hus, herunder Stadion, St. Hansfjellet og Apenesfjellet fra klokken 14.00 på hverdager og fra klokken 09.00 på lørdag og søndag. Gratistilbudet i Cityterminalen avvikles.

Planlagt bruksendring av Dampskipsbrygga i 2018/2019 vil påvirke inntjeningen på parkering i rød sone. Det legges opp til en generell takstøkning i rød sone på kroner 2 kroner per time. For detaljert oversikt vises det til egenbetalingsheftet.

Gebyrer for vann, avløp, renovasjon og feier er budsjettert med 100 prosent kostnadsdekning fra gebyrinntekter og bruk av selvkostfond. Fra 2018 til 2019 er beregnet en samlet gebyrøkning på 0,4 prosent for å dekke kommunens kostnader på områdene. Gebyret for vann økes med 4,9 prosent, avløp øker med 0,5 prosent, renovasjonsgebyr reduseres med 3,8 prosent, mens gebyr for feier øker med 1,9 prosent.

Normalgebyret for vann, avløp, renovasjon og feier er basert på et årlig vannforbruk på 150 kubikkmeter vann og 140 liters renovasjonsdunk uten hjemmekompostering. For en slik normalhusholdning vil gebyrene utgjøre totalt 8 987 kroner, som er en økning på 36 kroner fra 2018.

Øvrige endringer kommer av normal prisjustering.



I perioden 2017 til 2022 øker samlet gebyr med 1 153 kroner, fra 8 869 kroner i 2017 til 10 023 kroner i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 2 prosent. Økende gebyrer i perioden skyldes økende kalkulatoriske renter og investering i biogassanlegg.

Økonomi og organisasjonsutvikling

Satsinger og utfordringer

Seksjon for økonomi og organisasjonsutvikling skal oppleves som en kompetent og nytenkende stabs- og støttefunksjon for politisk og administrativ ledelse og for de tjenesteytende enhetene. Seksjonen skal gå foran som gode rollemodeller i en kultur som preges av profesjonalitet og fleksibilitet, og være pådrivere for strategiske, administrative og operative prosesser. Rådmannen skal legge til rette for å yte service for å imøtekomme den øvrige organisasjonens behov for råd og veiledning. Fredrikstad kommune skal være en spennende arbeidsplass, der ledere og medarbeidere opplever seg ivaretatt og har oppgaver som er utfordrende.

Seksjonen har seks strategiske satsingsområder for handlingsplanperioden:

- En kontrollert, forutsigbar og kvalitetssikret økonomistyring
- Helsefremmende og attraktive arbeidsplasser
- Innovativ tjenesteyting
- Omdømmebygging, aktiv kommunikasjon og klart språk
- Digitalisering, robotisering, integrerte og helhetlige elektroniske løsninger
- Utvikle og sette organisasjonen i stand til å møte framtidens utfordringer

I 2019 vil seksjonen spesielt satse på kompetansebygging i organisasjonen, gjennom å bruke både innovative og tradisjonelle metoder. Vi går inn i en periode med store krav til omstilling og det må legges til rette for så optimal lederstøtte som mulig i disse prosessene. Seksjonen vil også sørge for en bedre internkontroll, gjennom god struktur i kvalitetssystemet og bedre kommunikasjon ut til ansatte. Et tredje satsingsområde er å bruke robot-teknologi for å automatisere regelstyrte prosesser.

For å lykkes med de fem satsingsområdene vil følgende utviklingsoppgaver bli prioritert, i tillegg til de ordinære driftsoppgavene:

- Videreutvikle og implementere styringssystemet *Fredrikstad-kompasset* som knutepunkt for rapportering, strategiutvikling og sentrale styringssystemer.
- Videreføre og utvikle en god lederdialog gjennom lederstøtte, opplæring, dialog og drøftinger.
- Ha stort fokus på forbedringsarbeid og gevinstrealisering internt i seksjonen og i øvrige seksjoner.
- Styrke kompetansen knyttet til lover og prosedyrer, samspill og kunnskapsbygging i hele organisasjonen.
- Tett samarbeid med ansattes organisasjoner og vernetjeneste.
- Intensivere oppfølging av rammeavtaler og leverandører.
- Digitalisere anskaffelsesprosessen gjennom bruk av konkurransegjennomføringsverktøy (KGV).
- Anskaffe analyseverktøy for anskaffelser som bidrar til bedre styringsdata.
- Prioritere arbeidet med innovasjon og *Smart Fredrikstad* som viktige elementer i omstilling og endring.
- Ta i bruk sensorteknologi på flere områder.
- Utvikling av automatiserte rutiner, med robotteknologi, for integrering og automatisering av IT-fagsystemer.
- Øke graden av selvbetjeningstjenester og innsyn via Minside.
- Integrere fagsystemer med arkivsystemet og ta i bruk et enklere brukergrensesnitt i ePhorte.
- Digitalisere eiendomsarkivet.
- Teste ut metoder for å øke valgdeltakelsen.

Disse områdene er strategisk viktig for styring, utvikling og kontroll. Som arbeidsgiver skal kommunen legge til rette for helsefremmende arbeidsplasser gjennom tydelig satsing på ledelse og medarbeiderskap. For planperioden er det spesielt viktig å satse på teknologiutvikling og innovasjonsarbeid.

Etterspørsel etter tjenester og bistand fra kommunen er økende og krever mer administrative ressurser. Organisasjonen må i enda større grad enn tidligere foreta radikale endringer for å møte morgendagens utfordringer knyttet til økonomi og tjenesteleveranse. Seksjon for økonomi og organisasjonsutvikling tilrettelegger for å effektivisere driften i organisasjonen. Dette krever kapasitet og riktig kompetanse, men også økonomi til å håndtere økte utgifter til blant annet innkjøp og etablering av nye systemer. Disse utgiftene belastes seksjonen mens det meste av effekten tas ut på tjenesteområdene og kan være vanskelig å måle.

Økonomi

<i>Tall i tusen kroner (I 2019-kroner)¹⁾</i>	2019	2020	2021	2022
Vedtatt ramme 2018	198 538	198 538	198 538	198 538
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021	6 170	3 021	5 924	5 924
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2019-2022	2 575	1 545	1 545	-1 339
<i>Rammeendringer</i>				
Rammeendring mellom seksjoner	-5 000	-5 000	-5 000	-5 000
Kontraktsoppfølging stillingsressurs Avd. for anskaffelser	800	800	800	800
<i>Endringer i statsbudsjettet</i>				
Redusert pris- og lønnsvekst	-402	-395	-400	-394
Netto ramme	202 681	198 509	201 407	198 529

Note: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

Endring i vedtatt handlingsplan 2018-2021 skyldes at det settes av ekstra ressurser annet hvert år til gjennomføring av valg. De årene det ikke er valg, blir det redusert med tilsvarende beløp. I rammen ligger det også effektiviseringskrav som er vedtatt i tidligere års handlingsplaner, en styrking til opptrapping av antall lærlinger med 3 millioner kroner i 2019 og kompetansesenter med 0,5 millioner kroner.

Netto endring i vedtatt handlingsplan 2019-2022 inkluderer finansiering av *Smart Fredrikstad*-strategien (lønns- og driftsutgifter), finansiering av tiltak med sikte på økt valgdeltakelse (sistnevnte bare 2019) og korrigerende for valg i 2022.

Rådmannen har foreslått en omprioritering av midler til Seksjon for helse og velferd, og Seksjon for økonomi og organisasjonsutvikling sin andel av dette er 5 millioner kroner. Det er en utfordring å redusere på stab- og støttefunksjoner når kommunen skal inn i omstillingsprosesser som gjør at det vil være stort behov for lederstøtte og annen bistand.

Seksjonen styrkes med ett årsverk til anskaffelse. Flere nye og oppdaterte rammeavtaler samt større kontroll på om rammeavtalene blir fulgt, vil gi innsparing på kjøp av varer og tjenester for hele kommunen. Det er budsjettet med en total innsparing på 15 millioner kroner på denne posten. Dette forutsetter målrettet oppfølging i alle seksjoner.

Brutto utgifter og inntekter

<i>Tall i tusen kroner (I 2019-kroner)¹⁾</i>	Justert budsjett 2018 ²⁾	Budsjett 2019
Brutto utgifter	261 030	258 556
Brutto inntekter	58 435	55 875
Netto ramme	202 596	202 681

Note: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

2) Forskjeller mellom vedtatt og justert budsjett gjelder *Smart Fredrikstad*, samfunnssikkerhet (beredskapsarbeid) og ekstern juridisk bistand knyttet til varslingssaker.

Omprioriteringer og aktiviteter/tiltak som er innarbeidet innenfor rammen

Seksjonen har innarbeidet helårsvirkning av tiltak som er igangsatt i 2018. Dette utgjør 1,6 millioner og gjelder ressurser til GAT-stilling, administrativ rådgiver på overordnet nivå og stilling til jurist i Avdeling for anskaffelser. Dette er dekket inn gjennom effektivisering og økte inntekter.

Innsparingstiltak/økte inntekter

Vedtatte effektiviseringskrav fra tidligere handlingsplaner (0,4 millioner kroner fra 2019) og endringene gjennom statsbudsjettet (reduert pris- og lønnsvekst) er innarbeidet med generell effektivisering og reduserte driftsutgifter.

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Økte inntekter og reduksjon av generelle driftsutgifter.	-900	-400	-400	-400	- IT-avdelingen utfører flere tjenester for eksterne kunder. - Redusert aktivitet knyttet til innovasjonsarbeid. - Færre søknader de siste årene gjør at potten for tilskudd til humanitære lag og organisasjoner kan reduseres. - Forsinket framdrift for kompetansesenter gir lavere utgifter i 2019.
Stab- og støttefunksjoner - reduksjon av 7 årsverk i løpet av planperioden.	-2 300	-3 500	-4 600	-4 600	Stillingene tas ut fra de største avdelingene. Det vil føre til lenger ventetid for seksjonen på oppfølging, bistand og lederstøtte og redusert servicetilbud til befolkningen.
Dette løses gjennom å					
a) holde stillinger ubesatt					
b) ta ut årsverk gjennom naturlig avgang					
c) effektivisere gjennom digitalisering og robot-teknologi					
Bruk av fond	-1 800	-1 100			Seksjonen har opparbeidet fond som brukes midlertidig i påvente av at effekten av de andre tiltakene kan tas ut (robotisering og forenkling og naturlig avgang).
Sum i anslåtte beløp	- 5 000	-5 000	-5 000	-5 000	

Økonomiske utfordringer og behov det ikke er funnet rom for i planperioden

- Omfanget av innsynsbegjæringer har økt i offentlig forvaltning og kommunen må erkjenne at dette er vedvarende og en del av saksbehandlernes hverdag. Kommunen må over tid styrke dette saksfeltet.
- Det har kommet ny personlovgivning (GDPR). I dag har kommunen en 50 prosent stilling som personvernombud. Seksjonen vil følge med på utviklingen og vurdere om denne stillingen må økes til 100 prosent.

Investeringer

Tall i millioner kroner	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
IT – sentrale investeringer	7,7	0,0	7,7	7,0	0,0	7,0	7,3	0,0	7,3	7,6	0,0	7,6
Eget nett II	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0
Elektronisk eiendomsarkiv	10,0	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Skannere Byarkivet	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,2	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Innkjøpsanalyseverktøy	1,8	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum investeringer	20,6	0,0	20,6	8,3	0,0	8,3	8,6	0,0	8,6	7,6	0,0	7,6

På grunn av endringer i markedet, må kommunen over til lisenser på skyløsninger. Spesielt alvorlig blir det når kommunens hovedleverandør av kontorstøtte- og backofficeløsninger (Microsoft) øker sine priser i forbindelse med denne omleggingen. Sentrale IT-investeringer økes derfor med 1,7 millioner kroner fra 2019 og 0,3 millioner kroner økning hvert år i planperioden. I 2019 er det også avsatt 1,0 million kroner til investeringer knyttet til innovasjon.

Investeringer i skannere ved Byarkivet utgår i 2019. Elektronisk eiendomsarkiv er noe forsinket og 8 av 10 millioner kroner som er avsatt i 2018 vil bli rebudsjettert til 2019. Dette kommer i tillegg til 10 millioner som er budsjettert i 2019. Investeringen er på totalt 20 millioner kroner.

Egenbetalinger og gebyrer

Innfordringskostandene settes på grunnlag av størrelsen på rettsgrunnlaget og er styrt av Stortingets vedtak om rettsgebyr, inkassosatser og forsinkelsesrenter. Det tas forbehold om prisjustering i Stortingets vedtak.

Gebyrer for 2 vitner til vigslingen utenfor normalarbeidstid og utenfor kommunens vigselslokale (Lykkeberg) er foreslått endret til 1 000 kroner per vigsel.

Fredrikstad kirkelige fellesråd

Satsinger og utfordringer

Endringene i relasjonen mellom kirke og stat vil påvirke kirken i lokalsamfunnet i Fredrikstad. Grunnloven har forankret Den norske kirke som folkekirken i Norge og Fredrikstad kirkelige fellesråd vil ha utvikling av folkekirken som sitt hovedfokus i denne planperioden.

Regjeringen har varslet en ny lov om trossamfunn og nye rammebetingelser for finansiering av Den norske kirke. Kirkerådet arbeider med en ny kirkeordning som også vil bety nye rammebetingelser for den lokale kirken. Det for tidlig å si hvilke følger dette får for struktur og økonomi for kirken i Fredrikstad.

I kirkene i Fredrikstad finnes et vidt spekter av kunst og kulturelle tradisjoner som arkitektur, kunsthåndverk, ordkunst, billedkunst, barne- og ungdomsarbeid, samt skapende og utøvende formidling av musikk. Samlet framstår Den norske kirke i Fredrikstad som en større aktør innen kunst og kultur i Fredrikstadsamfunnet, og kirkens «leveranse» på dette området er tydelig og økende. Kirken i Fredrikstad er også oppdragsgiver og arbeidsgiver for kunstnere både innenfor og utenfor kommunegrensene. Frivilligheten i kirken er betydelig og statistikken viser at frivilligheten er økende.

Kirkelig fellesråd i Fredrikstad er inne i slutfasen i arbeidet med en virksomhetsgjennomgang av kirken. Gjennomgangen viser at driftsnivået ligger noe under nivået til andre sammenlignbare fellesråd. Det vil i de neste to – tre årene være behov for å styrke kirkeorganisasjonen i Fredrikstad, spesielt innenfor økonomiforvaltning og gravplassforvaltning. Dette må gjøres for å opprettholde driften, men også for å imøtekomme framtidige utfordringer, endrede rammebetingelser og for å møte kravene om en mer effektiv folkekirke og de organisatoriske utfordringene.

Kirkevergen har inngått kontrakt med dagens gårdeier i Nygaardsgaten 28 for en ny fem-års periode. Det betyr at *Kirkens hus* i Fredrikstad kan realiseres. Leieforholdet utvides slik at det vil være en samlokalisering med flere av stabene i menighetene og det kan etableres et kirketorg eller servicesenter hvor publikum får hjelp til å finne fram når de skal bestille dåp, gifte seg eller har spørsmål knyttet til begravelse, gravplass eller andre forhold som gjelder kirken. Kirketorget vil være plassert ut mot gateplan og Den norske kirke i Fredrikstad oppnår en større synlighet og en helt annen og mer publikumsvennlig kontakt med byens befolkning.

Innenfor trosopplæring 0-18 år satses det på videre utvikling med økt involvering av frivillige og egenfinansierte prosjekter i menighetene for å gi barn og unge en innføring i kristen tro og verdier. Fellesrådet samarbeider med skoleledelsen i kommunen om å utarbeide en felles rammeplan for skolegudstjenester ved høytidene, samarbeid om temaer knyttet til læreplanene og beredskap ved ulykker/dødsfall.

Innenfor kirkens diakoni og omsorgsarbeid ser vi at kirken kan yte mer hjelp og støtte til sårbare og marginaliserte grupper, spesielt innvandrere, men også unge mennesker som sliter med isolasjon og ensomhet. Ved å øke denne delen av kirkens tjenesteproduksjon vil sosial nød kunne avhjelpes og større frivillighet utløses. Ambisjonen er å opprette en stilling som ungdomsdiakon som kan arbeide på tvers av menigheter og bydeler med tiltak for denne målgruppen. Kirkelig fellesråd håper å kunne realisere dette i løpet av planperioden.

Det er en utfordring å kunne sette av mer midler til forebyggende og verdibevarende vedlikehold av orgler, kirke- og kapellbygg. Fredrikstad har store verneverdige kirkebygninger og meget verdifulle instrumenter som det er viktig å ta vare på, også i nasjonal sammenheng.

Den norske kirke i Fredrikstad forsøker å møte innbyggerne med hjelp til livstolkning og livsmestring gjennom sine kjernevirksomheter gudstjenester, begravelser, kultur- og konsertvirksomhet og andre kirkelige handlinger. I løpet av de siste årene er det en tydelig og sterk økning i antall kultur-evenement og konserter i

kirkene. Samtidig synes nedgangen når det gjelder gudstjenestebesøk å flate ute. Tallet på konfirmanter som velger kirkelig konfirmasjon holder seg stabilt og kirkens barne- og ungdomsarbeid viser en positiv utvikling og nyskaping flere steder. Egil Hovland-akademiet for barnekor og orgelelever er en nyskaping i nært samarbeid med Fredrikstad kommune og kulturskolen. Egil Hovland-festivalen utvikles videre som et tilbud både til innbyggerne og tilreisende publikum. Prosjektene *Aksjon dåp* og *Aksjon gudstjeneste* videreføres for å snu tendensen til synkende besøkstall. Arbeidet med å synliggjøre hva kirken kan tilby innenfor tro, livstolkning og livsmestring fortsetter.

Økonomi

Tall i tusen kroner (I 2019-kroner) ¹⁾	2019	2020	2021	2022
Vedtatt ramme 2018	43 348	43 348	43 348	43 348
Netto endringer i vedtatt handlingsplan 2018-2021	-634	-686	-686	-686
<i>Rammeendringer</i>				
Økte utgifter husleie	1 000	1 000	1 000	1 000
Justert pris- og lønnsvekst	-83	-83	-83	-83
Netto ramme	43 631	43 579	43 579	43 579

Note: 1) Alle tall er i 2019-kroner, det vil si justert med pris- og lønnsvekst.

Reduksjonen i rammen er i hovedsak knyttet til bortfall av styrkingen på 0,5 millioner kroner til virksomhetsgjennomgangen som ble gitt i 2017 og 2018 hvor arbeidet nå er i slutfasen. Det er også noe reduksjon av rammen fra tidligere handlingsplaner som gjelder Fredrikstad kirkelige fellesråds andel av forventet effektivisering/omstilling og justert pris- og lønnsvekst.

Fredrikstad kirkelige fellesråd varsler også økte pensjonsutgifter fra 2020. I motsetning til i kommunens regnskap må hele premieinnbetalingen utgiftsføres det året det utbetales, da ordningen med premieavvik ikke gjelder kirken.

Omprioriteringer og aktiviteter/tiltak innarbeidet innenfor rammen

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022
Husleieøkning	900	900	900	900
Sum nye aktiviteter/tiltak i anslåtte beløp	900	900	900	900

Det er inngått en ny leiekontrakt for fem år i dagens lokaler. Leieforholdet utvides til å omfatte tre etasjer og det vil være en samlokalisering med flere av menighetsstabene siden disse må ut fra sine nåværende lokaler. Det gjør det også mulig å etablere et felles kirketorg i sentrum. Merknadene er beregnet til 1,9 millioner kroner som gjelder økt husleie og økte utgifter til blant annet renhold og strøm. Rådmannen har funnet rom for å styrke budsjettrammen med 1,0 million kroner. Det resterende beløpet må Fredrikstad kirkelige fellesråd selv finne innenfor budsjettrammen.

Innsparingstiltak/økte inntekter

Tall i tusen kroner	2019	2020	2021	2022	Konsekvenser/kommentarer
Redusert vedlikehold kirker og kirkegårder	-300	-300	-300	-300	Økt vedlikeholdsetterslep
Økning av festeavgifter	-150	-150	-150	-150	Økte kostnader for pårørende
Økning av stellinntekter graver	-50	-50	-50	-50	Økte kostnader for pårørende
Bruk av pensjonsfond	-400	-400	-400	-400	Pensjonsreserven reduseres
Bedret strømstyring	-134	-134	-134	-134	Mulig økte utgifter til stemming av instrumenter som blir oppbevart i rom med lavere temperatur
Sum i anslåtte beløp	-1 034	-1 034	-1 034	-1 034	

Det er en utfordring å redusere midler til forebyggende og verdibevarende vedlikehold av orgler, kirke- og kapellbygg da det medfører at vedlikeholdsetterslepet øker. Fellesrådet vil bruke av midler avsatt for framtidige pensjonsutgifter til dekning av økt husleie fra 2019.

Økonomiske utfordringer og behov det ikke er funnet rom for i planperioden

- For å opprettholde driften, men også for å imøtekomme framtidige utfordringer og endrede rammebetingelser vil det for de neste to – tre årene være behov for å styrke kirkeorganisasjonen i Fredrikstad noe, spesielt innenfor økonomiforvaltning og gravplassforvaltning.
- En ny og mer enhetlig kirkeorganisering kan på noe sikt bety at Fredrikstad kirkelige fellesråd må gå over på en ny IT-plattform med de kostnader dette medfører.
- Eiendomsoverdragelser og oppdatering av grunnboken. Det er ønskelig å starte opp dette arbeidet i samarbeid med kommunen i form av en prosjektstilling og deling av utgiftene.

Investeringer

Tall i millioner kroner ¹⁾	2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto	Brutto	Tilsk.	Netto
Rammebevilgning	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	6,0	0,0	6,0
Utvivelse av Østre Fr. stad gravlund	3,0	0,0	3,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum investeringer	15,0	0,0	15,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	6,0	0,0	6,0

Note: 1) Beløp uten merverdiavgift.

I 2019 skal utvidelsen ved Østre gravlund fullføres. Innenfor rammebevilgningen skal Borge kapell rehabiliteres, Rolvsøy kapell bygges om for bedre kistehåndtering og det skal kjøpes inn maskiner og kjøretøy. Rehabilitering av Kråkerøy kirke og brannsikring/utbedring av rømningsveier i Onsøy, Glemmen og Gamle Glemmen kirker er også planlagt gjennomført i 2019.

Videre i planperioden vil rammebevilgningen bli brukt til følgende:

- Ny plan for og etablering av uteområde ved Borge kapell og Leie kapell.
- Personalbygg Onsøy kirkegård. Det er behov for å bygge et personalbygg ved Onsøy kirkegård, da nåværende ikke oppfyller dagens krav til opphold, garderobe eller toalettforhold.
- Driftsbygg og parkering Torsnes. Menighetsrådet i Torsnes har spilt inn at det ikke er behov for et eget menighetssenter, men at det er behov for et enkelt driftsbygg som også kan dekke behovet for toalettforhold for publikum.
- Rehabilitering Leie kapell inkludert klokketårn. Leie kapell er arkitektonisk et meget viktig anlegg, også nasjonalt. Bygget trenger en oppgradering primært utvendig.
- Utvidelse av Rolvsøy kirkegård kommer så snart jernbanetrase er bestemt.

I tillegg til investeringene ovenfor påpeker Fredrikstad kirkelige fellesråd at det er behov for midler til ytterligere investeringer i årene framover. Flere kostnadskrevende investeringsprosjekter står på vent og det vil være vanskelige å dekke disse innenfor den generelle investeringsrammen. Rådmannen har ikke funnet rom for å imøtekomme investeringsbehovene nedenfor:

- Innvendig rehabilitering av Domkirken.
- Rehabilitering av Rolvsøy kirke med tårn og fasader.
- Fornyelse og rehabilitering av orglene (11 millioner kroner i perioden 2019-2021).
- Rehabilitering av Leie kapell (til sammen 5 millioner kroner i 2019 og 2020).
- Rehabilitering av Betania Menighetssenter.
- Rehabilitering av bygningene ved Gamle Glemmen kirke både utvendig og innvendig.
- Nytt menighetssenter på Manstad (6 millioner kroner i perioden 2019-2021).

Egenbetalinger og gebyrer

Festeavgiftene har i utgangspunktet vært økt annet hvert år for å dekke normal pris- og lønnsvekst. I årene 2010, 2013, 2017 og 2018 ble avgiftene økt ekstraordinært for å motvirke reduksjoner på kirkegårdsdriften. Av samme grunn foreslås det også å øke avgiften med 20 kroner til 220 kroner per år per grav for 2019.

VEDLEGG

1. Detaljoversikt investeringer
2. Budsjettnotat selvkost
3. Lån
4. Budsjettskjemaer

VEDLEGG 1

Rammefinansierte investeringer

Tall i millioner kroner	Sum		2018			2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk	netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Sentrale investeringer																	
IT- sentrale investeringer	34,6	34,6	5,0	0,0	5,0	7,7	0,0	7,7	7,0	0,0	7,0	7,3	0,0	7,3	7,6	0,0	7,6
Eget nett II	4,4	4,4	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	1,1	0,0	1,1	0,0	0,0	0,0
Mobilt strømaggregat- beredskap/Nedre Glomma ROS	5,0	5,0	5,0	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Trådløst nettverk	1,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Elektronisk eiendomsarkiv	20,0	20,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Skannere Byarkivet	0,6	0,6	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0	0,2	0,2	0,0	0,2	0,0	0,0	0,0
Konkurransegg,føringsverktøy og kontraktsadm.verktøy	0,4	0,4	0,4	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Innkjøpsanalyseverktøy	1,8	1,8	0,0	0,0	0,0	1,8	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum Sentrale investeringer	67,8	67,8	22,7	0,0	22,7	20,6	0,0	20,6	8,3	0,0	8,3	8,6	0,0	8,6	7,6	0,0	7,6
Kultur, miljø og byutvikling																	
Mindre investeringsbehov	3,0	3,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Arena Fredrikstad (tot 644,3 mill)	491,9	491,9	0,3	0,0	0,3	84,3	0,0	84,3	10,3	0,0	10,3	140,1	0,0	140,1	257,0	0,0	257,0
Usikre anslag:																	
Blå Grotte	37,0	28,4	2,0	0,0	2,0	0,0	0,0	0,0	35,0	8,6	26,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Flerbrukshall Trosvik skole (2 mill fra 2017, tot 90 mill)	88,0	88,0	1,0	0,0	1,0	7,4	0,0	7,4	29,9	0,0	29,9	49,7	0,0	49,7	0,0	0,0	0,0
Ridesenter Bekkevold (1 mill kr fra 2016, tot 69,0 mill)	68,0	57,7	2,0	0,0	2,0	5,2	0,0	5,2	41,1	0,0	41,1	19,7	10,3	9,4	0,0	0,0	0,0
Kunstgressbaner	39,7	31,5	27,7	8,2	19,5	12,0	0,0	12,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tårnet på Isegran	6,0	6,0	1,0	0,0	1,0	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tak St.Croix	6,5	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,5	0,0	6,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum Seksjon for kultur, miljø og byutvikling	740,1	713,0	34,0	8,2	25,8	112,4	0,0	112,4	126,3	8,6	117,7	210,5	10,3	200,2	257,0	0,0	257,0
Teknisk drift																	
- Formålsbygg																	
Strategisk eiendomsutvikling	10,3	10,3	1,5	0,0	1,5	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	1,3	0,0	1,3
Byggutvikling	12,3	12,3	2,5	0,0	2,5	3,5	0,0	3,5	2,5	0,0	2,5	2,5	0,0	2,5	1,3	0,0	1,3
SD-anlegg (Sentral Driftsstyring)	20,5	20,5	4,0	0,0	4,0	4,0	0,0	4,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	2,5	0,0	2,5
ENØK	42,0	42,0	0,0	0,0	0,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	6,0	0,0	6,0
Legionellatiltak/radonsanering	2,3	2,3	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,3	0,0	0,3
Behovsanalyse og alternativvurderinger (prosjektering formålsbygg)	11,5	11,5	0,0	0,0	0,0	4,0	0,0	4,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	1,5	0,0	1,5
Universell utforming av skoler og barnehager	12,2	12,2	0,0	0,0	0,0	2,2	0,0	2,2	4,0	0,0	4,0	4,0	0,0	4,0	2,0	0,0	2,0
Paviljonger skole	12,1	12,1	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	3,6	0,0	3,6	5,0	0,0	5,0	2,5	0,0	2,5
Uteanlegg/sikkerhet/lekeutstyr/bh/skole	23,5	23,5	5,0	0,0	5,0	6,0	0,0	6,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	2,5	0,0	2,5
Inneklima / rehab. skole/bhg	23,0	23,0	0,0	0,0	0,0	8,0	0,0	8,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0
Rehabilitering og brannpålegg	60,8	60,8	6,0	0,0	6,0	36,0	0,0	36,0	4,3	0,0	4,3	6,0	0,0	6,0	8,5	0,0	8,5
Nytt kafebygg Foten (tot 13 mill kr)	5,1	5,1	5,1	0,0	5,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Tall i millioner kroner																	
	Sum		2018			2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk	netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Usikre anslag:																	
Møllehjulet Isegran	1,4	1,4	1,4	0,0	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Villa Lykkeberg (tot 4,2 mill kr)	2,2	2,2	0,0	0,0	0,0	2,2	0,0	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Oppgradering Gamlebyen fengsel	5,1	5,1	1,0	0,0	1,0	4,1	0,0	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>- Infrastruktur, samferdsel mm</i>																	
Biler, maskiner	54,5	54,5	13,5	0,0	13,5	13,5	0,0	13,5	12,0	0,0	12,0	10,0	0,0	10,0	5,5	0,0	5,5
Elvebredder, kaier, brygger, broer med mer	21,5	21,5	8,5	0,0	8,5	3,0	0,0	3,0	4,0	0,0	4,0	4,0	0,0	4,0	2,0	0,0	2,0
Parker, grøntområder og lekeplasser	39,9	37,0	6,4	0,0	6,4	16,0	0,5	15,5	8,4	0,7	7,7	5,9	0,7	5,2	3,2	1,0	2,2
Gatelys	42,7	42,7	0,0	0,0	0,0	13,7	0,0	13,7	13,0	0,0	13,0	8,0	0,0	8,0	8,0	0,0	8,0
Trafikksikring	24,0	16,0	0,0	0,0	0,0	6,0	2,0	4,0	6,0	2,0	4,0	6,0	2,0	4,0	6,0	2,0	4,0
Nyasfaltering av veier	85,0	85,0	15,0	0,0	15,0	17,5	0,0	17,5	17,5	0,0	17,5	17,5	0,0	17,5	17,5	0,0	17,5
Sykelplan	20,0	20,0	0,0	0,0	0,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0	5,0	0,0	5,0
Dampskipsbrygga, opprusting av plassen (tot 36,8 mill kr)	35,6	35,6	10,0	0,0	10,0	25,6	0,0	25,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ny elektrisk ferje	19,7	16,2	15,0	0,0	15,0	4,7	3,5	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ny motor gamle ferger	2,5	2,5	0,5	0,0	0,5	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Nytt stupetårn Foten (2,4 mill omdisponert fra Molvigikaia)	4,7	3,9	1,5	0,0	1,5	3,2	0,8	2,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Floaveien (totalt 29,4 mill kr)	27,4	27,4	0,0	0,0	0,0	27,4	0,0	27,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Biogasstasjon	23,9	23,9	0,0	0,0	0,0	23,9	0,0	23,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:																	
Trondalsbassenget	1,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Holmegata og Veumbekken (200 mill kr)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ny bro Isegran	1,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Opprustning av veier Solviken	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rehabilitering Gressvik fergested	6,3	6,3	1,0	0,0	1,0	5,3	0,0	5,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Lettbåt (parkering og transport)	1,2	1,2	1,2	0,0	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
P-plasser Elingaard	1,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Utstyr brannstasjon	1,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nye ferger	20,0	20,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	20,0	0,0	20,0	0,0	0,0	0,0
Sum Seksjon for teknisk drift	677,0	661,8	102,6	0,0	102,6	251,8	6,8	245,0	114,3	2,7	111,6	127,9	2,7	125,2	80,4	3,0	77,4
Helse og velferd																	
Utstyr helse og velferd	15,0	15,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0	3,0	0,0	3,0
Velferdsteknologi	30,8	30,8	4,5	0,0	4,5	7,5	0,0	7,5	7,5	0,0	7,5	7,5	0,0	7,5	3,8	0,0	3,8
Vaskeri (tot 43,6 mill kr)	7,1	7,1	7,1	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Østsiden sykehjem fase 2 (tot 195 mill kr)	150,0	67,0	68,0	0,0	68,0	82,0	83,0	-1,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:																	
Heldøgns omsorg utbygging og rehabilitering	119,5	119,5	2,5	0,0	2,5	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	2,0	5,0	0,0	5,0	110,0	0,0	110,0
Nytt sykehjem i Onsøy (493,2 mill kr)	485,2	277,7	1,6	0,0	1,6	57,0	0,0	57,0	217,4	0,0	217,4	188,6	0,0	188,6	20,6	207,5	-186,9
Personalbaser bofellesskap	5,4	5,4	0,4	0,0	0,4	5,0	0,0	5,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Furutun rehabilitering og tomt (erstatn. Kiæråsen)	52,2	52,2	9,0	0,0	9,0	43,2	0,0	43,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Innredning NAV bygg o.l	12,0	12,0	6,0	0,0	6,0	6,0	0,0	6,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum Seksjon for helse og velferd	877,1	586,6	102,1	0,0	102,1	203,7	83,0	120,7	229,9	0,0	229,9	204,1	0,0	204,1	137,4	207,5	-70,1

Tall i millioner kroner																	
	Sum		2018			2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk	netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Utdanning og oppvekst																	
Inventar elevtallsøkning	4,5	4,5	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,5	0,0	0,5
IKT - investeringer skole	45,0	45,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0	10,0	0,0	10,0	5,0	0,0	5,0
Gudeberg og ny Råkollen skole (tot 219,5 mill kr)	211,0	211,0	0,0	0,0	0,0	7,2	0,0	7,2	82,2	0,0	82,2	92,5	0,0	92,5	29,1	0,0	29,1
Trosvik skole (tot 176 mill kr)	172,0	172,0	77,0	0,0	77,0	95,0	0,0	95,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tilbygg og rehab Gressvik u.skole (tot 52,5 mill kr)	44,4	44,4	22,5	0,0	22,5	21,9	0,0	21,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Haugeåsen (tot 86 mill kr)	81,7	81,7	0,0	0,0	0,0	45,5	0,0	45,5	36,2	0,0	36,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging Ambjørnrød (tot 51,4 mill)	50,3	50,3	3,0	0,0	3,0	32,9	0,0	32,9	14,4	0,0	14,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Usikre anslag:																	
Trollstua barnehage	18,4	18,4	2,0	0,0	2,0	16,4	0,0	16,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Rød skole (Kråkerøy tot 72 mill)	69,8	69,8	0,0	0,0	0,0	3,1	0,0	3,1	20,6	0,0	20,6	30,8	0,0	30,8	15,3	0,0	15,3
Lunde skole (tot 154,1 mill kr)	151,1	151,1	1,0	0,0	1,0	7,2	0,0	7,2	51,4	0,0	51,4	53,5	0,0	53,5	38,0	0,0	38,0
Skole og barnehage rehab og nybygg	221,1	221,1	2,0	0,0	2,0	7,3	0,0	7,3	66,4	0,0	66,4	43,9	0,0	43,9	101,6	0,0	101,6
Møllehjulet Kvernhuset u.skole	10,5	10,5	1,0	0,0	1,0	9,5	0,0	9,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum Seksjon for utdanning og oppvekst	1079,9	1079,9	119,5	0,0	119,5	257,0	0,0	257,0	282,3	0,0	282,3	231,7	0,0	231,7	189,5	0,0	189,5
Kirken																	
Ramme	54,0	54,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	6,0	0,0	6,0
Restfinansiering Østre Fredrikstad Gravlund	7,0	7,0	4,0	0,0	4,0	3,0	0,0	3,0									
Sum kirken	61,0	61,0	16,0	0,0	16,0	15,0	0,0	15,0	12,0	0,0	12,0	12,0	0,0	12,0	6,0	0,0	6,0
Sum investeringer innenfor frie inntekter	3503,0	3170,2	396,9	8,2	388,7	860,3	89,8	770,5	773,0	11,3	761,7	794,8	13,0	781,8	677,9	210,5	467,4

Selvfinansierende investeringer

Tall i millioner kroner																	
	Sum		2018			2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk	netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Vann, avløp, renovasjon, feier, slam																	
Vann	286,0	286,0	50,8	0,0	50,8	62,8	0,0	62,8	56,8	0,0	56,8	56,8	0,0	56,8	58,8	0,0	58,8
Avløp	426,0	426,0	71,2	0,0	71,2	99,2	0,0	99,2	85,2	0,0	85,2	85,2	0,0	85,2	85,2	0,0	85,2
Ledningsnett Frevar (avløp)	60,0	60,0	60,0	0,0	60,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Fellesinvesteringer VA	20,8	20,8	2,1	0,0	2,1	4,9	0,0	4,9	6,0	0,0	6,0	2,0	0,0	2,0	5,8	0,0	5,8
Renovasjon	59,4	59,4	8,7	0,0	8,7	24,3	0,0	24,3	8,3	0,0	8,3	7,0	0,0	7,0	11,1	0,0	11,1
Oppstillingsplasser biler og maskiner Tomteveien (tot 117,6 mill)	113,4	113,4	0,0	0,0	0,0	50,0	0,0	50,0	63,4	0,0	63,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum VARFS	965,6	965,6	192,8	0,0	192,8	241,2	0,0	241,2	219,7	0,0	219,7	151,0	0,0	151,0	160,9	0,0	160,9
Teknisk drift																	
Parkeringstekniske løsninger	1,7	1,7	1,7	0,0	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ombygging automater til billettløs betaling	4,0	4,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Div teknisk	5,7	5,7	2,7	0,0	2,7	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	1,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0
Eiendomsutvikling																	
Næringsarealer, TD	2,3	2,3	0,3	0,0	0,3	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5	0,5	0,0	0,5
Boligarealer, TD	18,9	18,9	8,5	0,0	8,5	0,5	0,0	0,5	3,3	0,0	3,3	3,3	0,0	3,3	3,3	0,0	3,3
Sum	21,2	21,2	8,8	0,0	8,8	1,0	0,0	1,0	3,8	0,0	3,8	3,8	0,0	3,8	3,8	0,0	3,8

Tall i millioner kroner	Sum		2018			2019			2020			2021			2022		
	Brutto	Netto	Brutto	Tilsk	netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto	Brutto	Tilsk	Netto
Boligstrategi																	
Nybygg og kjøpsramme, TD	379,3	299,5	53,4	10,1	43,3	109,0	12,9	96,1	88,0	24,4	63,6	44,1	6,7	37,4	84,8	25,5	59,3
Sum	379,3	299,5	53,4	10,1	43,3	109,0	12,9	96,1	88,0	24,4	63,6	44,1	6,7	37,4	84,8	25,5	59,3
Sum selvfinansierte	1371,7	1292,0	257,7	10,1	247,6	352,2	12,9	339,3	312,5	24,4	288,1	199,9	6,7	193,2	249,5	25,5	224,0

VEDLEGG 2

Kommunale gebyrer - Budsjett 2019

Fredrikstad kommune beregner kommunale gebyrer i tråd med Retningslinjer for beregning av selvkost for kommunale betalings- tjenester (H-3/14, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, februar 2014). Selvkost innebærer at kommunens kostnader med å frembringe tjenestene skal dekkes av gebyrene som brukerne av tjenestene betaler. Kommunen har ikke anledning til å tjene penger på tjenestene. En annen sentral begrensning i kommunens handlingsrom er at overskudd fra det enkelte år skal tilbakeføres til abonnentene eller brukerne i form av lavere gebyrer innen de neste fem årene. Dette betyr at hvis kommunen har avsatt overskudd som er eldre enn fire år, må overskuddet brukes til å redusere gebyrene i det kommende budsjettåret. Eksempelvis må et overskudd som stammer fra 2014 i sin helhet være disponert innen 2019.

Utfordringer med selvkostbudsjettet

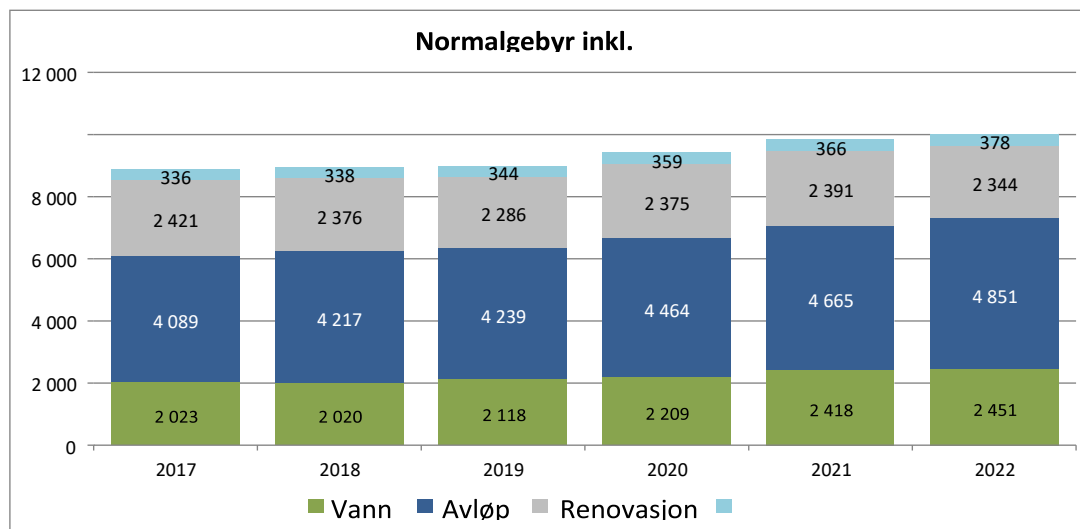
Det er en rekke faktorer som Fredrikstad kommune ikke rår over i forhold til hva selvkostresultatet for det enkelte år vil bli. De viktigste faktorene er budsjettårets forventede kalkylerente (5-årig SWAP-rente + 1/2 %-poeng), gjennomføringsevne på planlagte prosjekter (kapasitetsbegrensninger internt og eksternt), samt (uventede) inntekter fra nye abonnenter eller brukere. I sum fører dette til at det er utfordrende å treffe med budsjettet.

Generelle forutsetninger

Kalkylerenten er for 2019 anslått å være 2,60 %. Lønnsvekst fra 2018 til 2019 er satt til 2,50 % mens generell prisvekst er satt til 2,50%. Budsjettet er utarbeidet den 18. september 2018. Tallene for 2017 er etterkalkyle, tallene for 2018 er prognostiserte verdier og ikke tall fra budsjettet. Tallene for 2019 til 2022 er budsjett/økonomiplan. Ved behov for ytterligere grunnlagstall og beregningsmetoder henvises det til kommunens selvkostmodell Momentum Selvkost Kommune.

Gebyrutvikling vann, avløp, renovasjon og feiing.

Fra 2018 til 2019 foreslås en samlet gebyrøkning på rundt 0 % for å dekke kommunens kostnader på områdene. Gebyret for vann øker med 5 %, mens gebyret for renovasjon reduseres med 4 %. I perioden 2017 til 2022 øker samlet gebyr med kr 1 153,- fra kr 8 869,- i 2017 til kr 10 023,- i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 2 %. I stolpediagrammet under er gebyret for vann og avløp basert på et årlig målt forbruk på 150 kubikkmeter vann. Gebyrsatsene er inkl. mva.



Årlig gebyrendring fra året før	2019	2020	2021	2022
Vann	4,9 %	4,3 %	9,5 %	1,4 %
Avløp	0,5 %	5,3 %	4,5 %	4,0 %
Renovasjon	-3,8 %	3,9 %	0,7 %	-2,0 %
Feiing	1,9 %	4,4 %	2,1 %	3,1 %
Total endring	0,4 %	4,7 %	4,6 %	1,9 %

Dette forslaget til gebyrsatser for 2019 er utarbeidet i samarbeid med EnviDan Momentum AS. Fredrikstad kommune benytter selvkostmodellen Momentum Selvkost Kommune til for- og etterkalkulasjon av kommunale gebyrer. Modellen benyttes for tiden av flere enn 300 norske kommuner og selskap. EnviDan Momentum AS har 15 års erfaring med selvkostproblematikk og bred erfaring rundt alle problemstillinger knyttet til selvkost.

Vann - 2017 til 2022

Vanngebyrsatser

I Fredrikstad kommune er vanngebyret todelt, bestående av et fast abonnementsgebyr og et variabelt forbruksgebyr. Fastgebyret utgjør 30 % av de totale gebyrinntektene. Fra 2018 til 2019 foreslås det at vanngebyret øker med 5 % fra kr 2 020,- til kr 2 118,-. I perioden 2017 til 2022 vil årsgebyret totalt øke med kr 428,-, hvorav kr 99,- er endringen fra 2018 til 2019. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 4 % i årene 2017 til 2022. Samlet gebyrøkning i perioden er fra kr 2 023,- i 2017 til kr 2 451,- i 2022. I tabellen under er vanngebyret basert på et årlig målt forbruk på 150 kubikkmeter vann. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Vanngebyrsatser	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Abonnementsgebyr (kr/abonnent)	kr 799	kr 808	kr 815	kr 844	kr 918	kr 923
Årlig endring		1 %	1 %	4 %	9 %	1 %
Forbruksgebyr (kr/m3)	kr 8,16	kr 8,08	kr 8,69	kr 9,10	kr 10,00	kr 10,19
Årlig endring		-1 %	8 %	5 %	10 %	2 %
Årsgebyr inklusiv mva.	kr 2 023	kr 2 020	kr 2 118	kr 2 209	kr 2 418	kr 2 451
Årlig endring		0 %	5 %	4 %	9 %	1 %

Driftsutgifter Vann

Fra 2018 til 2019 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 11 % fra 52,1 millioner kr til 57,9 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker driftsutgiftene med 8,7 millioner kr, fra 53,6 millioner kr i 2017 til 62,3 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 20 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Vann	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
10** Lønn	10 463 930	11 000 000	11 275 000	11 556 875	11 845 797	12 141 942	20 %
11** Varer og tjenester	3 510 082	3 825 600	3 921 240	4 019 271	4 119 753	4 222 747	7 %
12** Varer og tjenester	10 841 516	7 500 000	7 687 500	7 879 688	8 076 680	8 278 597	15 %
13** Tjenester som erstatter kommunal tjeneste	28 554 179	29 487 000	34 724 175	35 592 279	36 482 086	37 394 139	58 %
14** Overføringsutgifter	220 640	250 000	256 250	262 656	269 223	275 953	0 %
Sum driftsutgifter	53 590 347	52 062 600	57 864 165	59 310 769	60 793 538	62 313 377	100 %
Årlig endring		-3 %	11 %	3 %	3 %	2 %	

Kapitalkostnader Vann

Fra 2018 til 2019 forventes kapitalkostnadene å øke med rundt 8 % fra 41,6 millioner kr til 44,8 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker kapitalkostnadene med 13,9 millioner kr, fra 37,8 millioner kr i 2017 til 51,7 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 6 %. Avskrivningskostnadene utgjør ca. 60 % av de totale kapitalkostnadene.

Kapitalkostnader Vann	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Avskrivningskostnad	24 937 752	25 875 187	25 471 454	25 469 719	25 375 159	23 553 991	55 %
Avskrivningskostnad fremtidige investeringer	0	0	1 296 000	2 880 561	4 003 061	5 125 561	5 %
Kalkulatorisk rente	12 822 919	15 138 411	16 081 374	16 605 228	17 028 641	16 837 862	34 %
Kalkulatorisk rente fremtidige investeringer	0	556 024	1 979 983	3 478 858	4 866 094	6 170 203	6 %
Sum kapitalkostnader	37 760 670	41 569 623	44 828 811	48 434 365	51 272 955	51 687 616	100 %
Årlig endring		10 %	8 %	8 %	6 %	1 %	

Indirekte kostnader Vann

Fra 2018 til 2019 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 2 % fra 2,1 millioner kr til 2,1 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker indirekte kostnader med 0,1 millioner kr, fra 2,1 millioner kr i 2017 til 2,2 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 1 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør ca. 98 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Vann	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Indirekte driftsutgifter (netto)	2 073 540	2 014 000	2 064 350	2 115 959	2 168 858	2 223 079	98 %
Indirekte avskrivningskostnad	33 346	33 725	29 173	27 485	18 633	15 017	1 %
Indirekte kalkulatorisk rente	7 994	9 211	9 373	9 301	9 274	9 061	0 %
Sum indirekte kostnader	2 114 879	2 056 936	2 102 897	2 152 745	2 196 764	2 247 157	100 %
Årlig endring		-3 %	2 %	2 %	2 %	2 %	

Gebyrinntekter Vann

Fra 2018 til 2019 forventes gebyrinntektene å øke med rundt 5 % fra 92,4 millioner kr til 96,8 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker gebyrinntektene med 20,0 millioner kr, fra 93,4 millioner kr i 2017 til 113,4 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 4 %. Konto 1640 KOMMUNALE ÅRSGBEYRER (VAR) MVA utgjør 99 % av de totale gebyrinntektene.

Gebyrinntekter Vann	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
1640 KOMMUNALE ÅRSGBEYRER (VAR) MV	92 886 782	92 020 000	96 262 128	100 760 567	110 855 267	112 870 553	99 %
1641 TILKNYTNINGSavgifter MVA	495 750	330 000	556 900	556 900	556 900	556 900	1 %
Sum gebyrinntekter	93 382 532	92 350 000	96 819 028	101 317 467	111 412 167	113 427 453	100 %
Årlig endring		-1 %	5 %	5 %	10 %	2 %	

Øvrige inntekter Vann

Fra 2018 til 2019 forventes øvrige inntekter å øke med rundt 2 % fra 2,0 millioner kr til 2,1 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker øvrige inntekter med 0,1 millioner kr, fra 2,2 millioner kr i 2017 til 2,2 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 1 %.

Øvrige inntekter Vann	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
16** Øvrige salgsinntekter	1 741 199	1 680 000	1 722 000	1 765 050	1 809 176	1 854 406	82 %
17** Refusjoner	409 401	351 200	359 980	368 980	378 204	387 659	18 %
Sum øvrige inntekter	2 150 600	2 031 200	2 081 980	2 134 030	2 187 380	2 242 065	100 %
Årlig endring		-6 %	2 %	2 %	3 %	3 %	

Selvkostoppstilling Vann

Selvkostregnskap	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Direkte driftsutgifter	53 590 347	52 062 600	57 864 165	59 310 769	60 793 538	62 313 377	63 871 211
Direkte kalkulatoriske rentekostnader	12 822 919	15 694 436	18 061 357	20 084 086	21 894 735	23 008 065	23 407 832
Direkte kalkulatoriske avskrivninger	24 937 752	25 875 187	26 767 454	28 350 279	29 378 220	28 679 551	28 328 970
Indirekte kostnader (drift og kapital)	2 114 879	2 056 936	2 102 897	2 152 745	2 196 764	2 247 157	2 297 609
- Øvrige inntekter	-2 150 600	-2 031 200	-2 081 980	-2 134 030	-2 187 380	-2 242 065	-2 298 116
Gebyrgrunnlag	91 315 297	93 657 959	102 713 893	107 763 849	112 075 877	114 006 085	115 607 507
Gebyrinntekter	93 382 532	92 350 000	96 819 028	101 317 467	111 412 167	113 427 453	115 653 358
Selvkostresultat	2 067 235	-1 307 959	-5 894 865	-6 446 382	-663 710	-578 632	45 851
Selvkost dekningsgrad i %	102 %	99 %	94 %	94 %	99 %	99 %	100 %
Selvkostfond/fremførbart underskudd	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Inngående balanse 01.01	11 791 911	14 113 092	13 121 422	7 491 081	1 164 201	525 461	-45 851
+/- Selvkostresultat	2 067 235	-1 307 959	-5 894 865	-6 446 382	-663 710	-578 632	45 852
+/- Kalkulatorisk rente fond/underskudd	253 945	316 289	264 524	119 501	24 970	7 320	-711
Utgående balanse 31.12	14 113 092	13 121 422	7 491 081	1 164 201	525 461	-45 851	-710
Selvkostgrad i %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Avløp - 2017 til 2022

Avløpgebyrsatser

I Fredrikstad kommune er avløpgebyret todelt, bestående av et fast abonnementsgebyr og et variabelt forbruksgebyr. Fastgebyret utgjør 29 % av de totale gebyrinntektene. Fra 2018 til 2019 foreslås det at avløpgebyret øker med 1 % fra kr 4 217,- til kr 4 239,-. I perioden 2017 til 2022 vil årsgebyret totalt øke med kr 762,-, hvorav kr 22,- er endringen fra 2018 til 2019. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 3 % i årene 2017 til 2022. Samlet gebyrøkning i perioden er fra kr 4 089,- i 2017 til kr 4 851,- i 2022. I tabellen under er avløpgebyret basert på et årlig målt forbruk på 150 kubikkmeter vann. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Avløpgebyrsatser	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Abonnementsgebyr (kr/abonnent)	kr 1 250	kr 1 288	kr 1 279	kr 1 331	kr 1 376	kr 1 414
Årlig endring		3 %	-1 %	4 %	3 %	3 %
Forbruksgebyr (kr/m3)	kr 18,93	kr 19,53	kr 19,74	kr 20,89	kr 21,93	kr 22,91
Årlig endring		3 %	1 %	6 %	5 %	5 %
Årsgebyr inklusiv mva.	kr 4 089	kr 4 217	kr 4 239	kr 4 464	kr 4 665	kr 4 851
Årlig endring		3 %	1 %	5 %	4 %	4 %

Driftsutgifter Avløp

Fra 2018 til 2019 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 3 % fra 80,7 millioner kr til 82,9 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker driftsutgiftene med 3,9 millioner kr, fra 85,4 millioner kr i 2017 til 89,3 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 1 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 24 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Avløp	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
10** Lønn	18 391 234	19 360 000	20 044 000	20 545 100	21 058 728	21 585 196	24 %
11** Varer og tjenester	6 130 056	8 134 900	8 338 273	8 546 729	8 760 398	8 979 407	10 %
12** Varer og tjenester	13 506 354	10 500 000	10 762 500	11 031 563	11 307 352	11 590 035	13 %
13** Tjenester som erstatter kommunal tjeneste	47 167 353	42 300 000	43 357 500	44 441 438	45 552 473	46 691 285	53 %
14** Overføringsutgifter	186 416	411 000	421 275	431 807	442 602	453 667	0 %
Sum driftsutgifter	85 381 413	80 705 900	82 923 548	84 996 636	87 121 552	89 299 591	100 %
Årlig endring		-5 %	3 %	3 %	3 %	2 %	

Kapitalkostnader Avløp

Fra 2018 til 2019 forventes kapitalkostnadene å øke med rundt 19 % fra 56,6 millioner kr til 67,2 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker kapitalkostnadene med 35,3 millioner kr, fra 50,2 millioner kr i 2017 til 85,6 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 11 %. Avskrivningskostnadene utgjør ca. 60 % av de totale kapitalkostnadene.

Kapitalkostnader Avløp	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Avskrivningskostnad	33 407 453	35 054 713	34 842 612	34 325 906	33 810 129	33 732 439	50 %
Avskrivningskostnad fremtidige investeringer	0	0	6 112 727	9 768 318	12 420 818	15 073 318	10 %
Kalkulatorisk rente	16 828 940	19 981 495	21 198 519	21 860 817	22 400 263	22 100 028	30 %
Kalkulatorisk rente fremtidige investeringer	0	1 575 579	5 071 442	8 412 178	11 638 211	14 656 592	10 %
Sum kapitalkostnader	50 236 393	56 611 787	67 225 300	74 367 219	80 269 420	85 562 377	100 %
Årlig endring		13 %	19 %	11 %	8 %	7 %	

Indirekte kostnader Avløp

Fra 2018 til 2019 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 2 % fra 2,6 millioner kr til 2,7 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker indirekte kostnader med 0,1 millioner kr, fra 2,8 millioner kr i 2017 til 2,9 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 1 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør ca. 98 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Avløp	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Indirekte driftsutgifter (netto)	2 709 490	2 561 000	2 625 025	2 690 651	2 757 917	2 826 865	98 %
Indirekte avskrivningskostnad	53 404	54 013	46 779	44 094	29 876	24 115	2 %
Indirekte kalkulatorisk rente	12 864	14 825	15 092	14 981	14 941	14 602	1 %
Sum indirekte kostnader	2 775 758	2 629 838	2 686 895	2 749 726	2 802 734	2 865 582	100 %
Årlig endring		-5 %	2 %	2 %	2 %	2 %	

Gebyrinntekter Avløp

Fra 2018 til 2019 forventes gebyrinntektene å øke med rundt 2 % fra 146,6 millioner kr til 149,3 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker gebyrinntektene med 32,0 millioner kr, fra 141,6 millioner kr i 2017 til 173,6 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 4 %. Konto 1640 KOMMUNALE ÅRSGEBYRER (VAR) MVA utgjør 100 % av de totale gebyrinntektene.

Gebyrinntekter Avløp	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
1640 KOMMUNALE ÅRSGEBYRER (VAR) MV	141 045 227	146 230 000	148 671 844	157 476 886	165 502 604	172 952 275	100 %
1641 TILKNYTNINGSavgifter MVA	526 500	330 000	612 227	612 227	612 227	612 227	0 %
Sum gebyrinntekter	141 571 727	146 560 000	149 284 071	158 089 113	166 114 831	173 564 502	100 %
Årlig endring		4 %	2 %	6 %	5 %	4 %	

Øvrige inntekter Avløp

Fra 2018 til 2019 forventes øvrige inntekter å øke med rundt 2 % fra 1,0 millioner kr til 1,0 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 reduseres øvrige inntekter med 0,3 millioner kr, fra 1,4 millioner kr i 2017 til 1,1 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 5 %.

Øvrige inntekter Avløp	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
16** Øvrige salgsinntekter	773 804	790 000	809 750	829 994	850 744	872 012	74 %
17** Refusjoner	641 369	200 000	205 000	210 125	215 378	220 763	26 %
Sum øvrige inntekter	1 415 173	990 000	1 014 750	1 040 119	1 066 122	1 092 775	100 %
Årlige endringa		-30 %	2 %	2 %	3 %	2 %	

Selvkostoppstilling Avløp

[illegible]

Renovasjon - 2017 til 2022

Renovasjon - gebyrsatser

Fra 2018 til 2019 foreslås det at gebyret for renovasjon reduseres med 4 % fra kr 2 376,- til kr 2 286,-. I perioden 2017 til 2022 vil årsgebyret totalt reduseres med kr 78,-, hvorav kr -90,- er endringen fra 2018 til 2019. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrreduksjon på 1 % i årene 2017 til 2022. Samlet gebyrreduksjon i perioden er fra kr 2 421,- i 2017 til kr 2 344,- i 2022. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Renovasjon - gebyrsatser	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Normalgebyr	kr 2 421	kr 2 376	kr 2 286	kr 2 375	kr 2 391	kr 2 344
Årlig endring		-2 %	-4 %	4 %	1 %	-2 %

Driftsutgifter Renovasjon

Fra 2018 til 2019 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 5 % fra 48,8 millioner kr til 51,2 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker driftsutgiftene med 7,5 millioner kr, fra 48,5 millioner kr i 2017 til 56,1 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 51 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Renovasjon	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
10** Lønn	23 127 352	24 239 600	25 952 401	27 523 554	28 211 643	28 916 934	51 %
11** Varer og tjenester	7 552 907	6 900 000	7 072 500	7 249 313	7 430 545	7 616 309	14 %
12** Varer og tjenester	2 370 356	2 329 000	2 387 225	2 446 906	2 508 078	2 570 780	5 %
13** Tjenester som erstatter kommunal tjeneste	15 496 035	15 375 000	15 759 375	16 153 359	16 557 193	16 971 123	31 %
Sum driftsutgifter	48 546 650	48 843 600	51 171 501	53 373 132	54 707 460	56 075 147	100 %
Årlig endring		1 %	5 %	4 %	2 %	2 %	

Kapitalkostnader Renovasjon

Fra 2018 til 2019 forventes kapitalkostnadene å øke med rundt 18 % fra 4,7 millioner kr til 5,5 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker kapitalkostnadene med 4,0 millioner kr, fra 5,4 millioner kr i 2017 til 9,4 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 12 %. Avskrivningskostnadene utgjør ca. 78 % av de totale kapitalkostnadene.

Kapitalkostnader Renovasjon	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Avskrivningskostnad	4 940 399	4 211 667	3 307 549	2 984 779	2 709 716	2 085 172	45 %
Avskrivningskostnad fremtidige investeringer	0	0	794 000	4 176 373	4 897 573	4 897 573	33 %
Kalkulatorisk rente	410 993	396 524	340 957	279 092	213 610	146 409	4 %
Kalkulatorisk rente fremtidige investeringer	0	105 603	1 105 064	2 170 988	2 298 129	2 222 909	18 %
Sum kapitalkostnader	5 351 391	4 713 793	5 547 570	9 611 232	10 119 028	9 352 063	100 %
Årlig endring		-12 %	18 %	73 %	5 %	-8 %	

Indirekte kostnader Renovasjon

Fra 2018 til 2019 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 2 % fra 2,5 millioner kr til 2,6 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker indirekte kostnader med 0,2 millioner kr, fra 2,5 millioner kr i 2017 til 2,7 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 2 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør ca. 98 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Renovasjon	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Indirekte driftsutgifter (netto)	2 429 516	2 444 000	2 505 100	2 567 728	2 631 921	2 697 719	98 %
Indirekte avskrivningskostnad	57 089	57 644	48 174	44 660	30 815	23 676	2 %
Indirekte kalkulatorisk rente	11 759	13 492	13 551	13 294	13 111	12 704	0 %
Sum indirekte kostnader	2 498 363	2 515 136	2 566 825	2 625 681	2 675 847	2 734 098	100 %
Årlig endring		1 %	2 %	2 %	2 %	2 %	

Gebyrinntekter Renovasjon

Fra 2018 til 2019 forventes gebyrinntektene å reduseres med rundt 1 % fra 56,4 millioner kr til 56,0 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker gebyrinntektene med 4,9 millioner kr, fra 56,7 millioner kr i 2017 til 61,6 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 2 %. Konto 1640 KOMMUNALE ÅRSGEBYRER (VAR) MVA utgjør 100 % av de totale

Gebyrinntekter Renovasjon	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
1640 KOMMUNALE ÅRSGEBYRER (VAR) MV	56 703 982	56 430 000	55 993 599	59 586 201	61 388 746	61 582 919	100 %
	1 800 018	0	0	0	0	0	1 %
Øvrige gebyrinntekter	-1 800 018	0	0	0	0	0	-1 %
Sum gebyrinntekter	56 703 982	56 430 000	55 993 599	59 586 201	61 388 746	61 582 919	100 %
Årlig endring		0 %	-1 %	6 %	3 %	0 %	

Øvrige inntekter Renovasjon

Fra 2018 til 2019 forventes øvrige inntekter å øke med rundt 14 % fra 2,1 millioner kr til 2,5 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 reduseres øvrige inntekter med 0,1 millioner kr, fra 3,0 millioner kr i 2017 til 2,9 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 1 %.

Øvrige inntekter Renovasjon	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
16** Øvrige salgsinntekter	2 054 052	1 477 000	1 763 925	2 058 023	2 109 474	2 162 211	72 %
17** Refusjoner	922 771	670 000	686 750	703 919	721 517	739 555	28 %
Sum øvrige inntekter	2 976 823	2 147 000	2 450 675	2 761 942	2 830 990	2 901 765	100 %
Årlig endring		-28 %	14 %	13 %	2 %	3 %	

Selvkostoppstilling Renovasjon

Selvkostregnskap	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Direkte driftsutgifter	48 546 650	48 843 600	51 171 501	53 373 132	54 707 460	56 075 147	57 477 025
Direkte kalkulatoriske rentekostnader	410 993	502 126	1 446 021	2 450 079	2 511 739	2 369 318	2 169 142
Direkte kalkulatoriske avskrivninger	4 940 399	4 211 667	4 101 549	7 161 152	7 607 289	6 982 746	5 931 825
Indirekte kostnader (drift og kapital)	2 498 363	2 515 136	2 566 825	2 625 681	2 675 847	2 734 098	2 791 774
- Øvrige inntekter	-2 976 823	-2 147 000	-2 450 675	-2 761 942	-2 830 990	-2 901 765	-2 974 309
+/- Andre inntekter og kostnader	0	343 160	0	0	0	0	0
Gebyrgrunnlag	53 419 582	54 268 689	56 835 221	62 848 103	64 671 345	65 259 543	65 395 457
Gebyrinntekter	56 703 982	56 430 000	55 993 599	59 586 201	61 388 746	61 582 919	62 836 233
Selvkostresultat	3 284 400	2 161 311	-841 622	-3 261 902	-3 282 599	-3 676 624	-2 559 224
Selvkost dekningsgrad i %	106 %	104 %	99 %	95 %	95 %	94 %	96 %
Selvkostfond/fremførbart underskudd	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Inngående balanse 01.01	6 774 172	10 225 217	12 652 216	12 128 611	9 160 643	6 103 624	2 559 225
+/- Selvkostresultat	3 284 400	2 161 311	-841 622	-3 261 902	-3 282 599	-3 676 624	-2 559 224
+/- Kalkulatorisk rente fond/underskudd	166 644	265 688	318 017	293 934	225 580	132 225	39 668
Utgående balanse 31.12	10 225 217	12 652 216	12 128 611	9 160 643	6 103 624	2 559 225	39 669
Selvkostgrad i %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Slamtømming - 2017 til 2022

Slamtømming - gebyrsatser

Fra 2018 til 2019 foreslås det at gebyret for slamtømming øker med 97 % fra kr 1 958,- til kr 3 850,-. I perioden 2017 til 2022 vil årsgebyret totalt øke med kr 2 553,-, hvorav kr 1 892,- er endringen fra 2018 til 2019. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 15 % i årene 2017 til 2022. Samlet gebyrøkning i perioden er fra kr 2 453,- i 2017 til kr 5 006,- i 2022. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Slamtømming - gebyrsatser	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Normalgebyr	kr 2 453	kr 1 958	kr 3 850	kr 4 102	kr 4 450	kr 5 006
Årlig endring		-20 %	97 %	7 %	8 %	12 %

Driftsutgifter Slamtømming

Fra 2018 til 2019 forventes driftsutgiftene å reduseres med rundt 10 % fra 1,6 millioner kr til 1,4 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 reduseres driftsutgiftene med 0,5 millioner kr, fra 1,5 millioner kr i 2017 til 1,1 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 7 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 0 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Slamtømming	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
11** Varer og tjenester	0	1 530 000	1 377 000	1 239 300	1 115 370	1 003 833	78 %
12** Varer og tjenester	40 000	50 000	51 250	52 531	53 845	55 191	4 %
13** Tjenester som erstatter kommunal tjeneste	1 498 527	0	0	0	0	0	19 %
Sum driftsutgifter	1 538 527	1 580 000	1 428 250	1 291 831	1 169 215	1 059 024	100 %
Årlig endring		3 %	-10 %	-10 %	-9 %	-9 %	

Indirekte kostnader Slamtømming

Fra 2018 til 2019 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 2 % fra 0,14 millioner kr til 0,15 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker indirekte kostnader med 0,02 millioner kr, fra 0,14 millioner kr i 2017 til 0,16 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 3 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør ca. 99 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Slamtømming	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Indirekte driftsutgifter (netto)	138 977	143 000	146 575	150 239	153 995	157 845	99 %
Indirekte avskrivningskostnad	1 192	1 215	1 215	1 215	771	734	1 %
Indirekte kalkulatorisk rente	473	550	577	587	600	596	0 %
Sum indirekte kostnader	140 641	144 765	148 367	152 042	155 366	159 175	100 %
Årlig endring		3 %	2 %	2 %	2 %	2 %	

Gebyrinntekter Slamtømming

Fra 2018 til 2019 forventes gebyrinntektene å øke med rundt 75 % fra 1,0 millioner kr til 1,7 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 reduseres gebyrinntektene med 0,0 millioner kr, fra 1,3 millioner kr i 2017 til 1,3 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig reduksjon på 0 %. Konto 1640 KOMMUNALE ÅRSGEBYRER (VAR) MVA utgjør de totale gebyrinntektene.

Gebyrinntekter Slamtømming	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
1640 KOMMUNALE ÅRSGEBYRER (VAR) MV	1 326 805	970 000	1 693 090	1 561 869	1 431 670	1 314 989	100 %
Sum gebyrinntekter	1 326 805	970 000	1 693 090	1 561 869	1 431 670	1 314 989	100 %
Årlig endring		-27 %	75 %	-8 %	-8 %	-8 %	

Selvkostoppstilling Slamtømming

Selvkostregnskap	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Direkte driftsutgifter	1 538 527	1 580 000	1 428 250	1 291 831	1 169 215	1 059 024	960 020
Indirekte kostnader (drift og kapital)	140 641	144 765	148 367	152 042	155 366	159 175	163 035
Gebyrgrunnlag	1 679 168	1 724 765	1 576 617	1 443 873	1 324 581	1 218 199	1 123 055
Gebyrinntekter	1 326 805	970 000	1 693 090	1 561 869	1 431 670	1 314 989	1 210 093
Selvkostresultat	-352 363	-754 765	116 473	117 996	107 089	96 790	87 038
Selvkost dekningsgrad i %	79 %	56 %	107 %	108 %	108 %	108 %	108 %
Selvkostfond/fremførbart underskudd	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Inngående balanse 01.01	607 313	263 486	-493 955	-388 811	-280 050	-179 756	-87 038
+/- Selvkostresultat	-352 363	-754 765	116 473	117 996	107 089	96 790	87 038
+/- Kalkulatorisk rente fond/underskudd	8 536	-2 677	-11 329	-9 235	-6 795	-4 072	-1 349
Utgående balanse 31.12	263 486	-493 955	-388 811	-280 050	-179 756	-87 038	-1 349
Selvkostgrad i %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %	100 %

Feiing - 2017 til 2022

Feiing - gebyrsatser

Fra 2018 til 2019 foreslås det at gebyret for feiing øker med 2 % fra kr 338,- til kr 344,-. I perioden 2017 til 2022 vil årsgebyret totalt øke med kr 41,-, hvorav kr 6,- er endringen fra 2018 til 2019. Budsjettet legger opp til en gjennomsnittlig årlig gebyrøkning på 2 % i årene 2017 til 2022. Samlet gebyrøkning i perioden er fra kr 336,- i 2017 til kr 378,- i 2022. Gebyrsatsene er inkl. mva.

Feiing - gebyrsatser	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Normalgebyr	kr 336	kr 338	kr 344	kr 359	kr 366	kr 378
Årlig endring		0 %	2 %	4 %	2 %	3 %

Driftsutgifter Feiing

Fra 2018 til 2019 forventes driftsutgiftene å øke med rundt 5 % fra 8,0 millioner kr til 8,5 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker driftsutgiftene med 2,7 millioner kr, fra 6,7 millioner kr i 2017 til 9,4 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 7 %. Lønnsutgiftene utgjør rundt 83 % av de totale driftsutgiftene.

Driftsutgifter Feiing	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
10** Lønn	5 317 882	6 636 800	7 015 781	7 510 768	7 698 537	7 891 000	83 %
11** Varer og tjenester	947 545	1 055 200	1 081 580	1 108 620	1 136 335	1 164 743	13 %
12** Varer og tjenester	462 264	330 000	338 250	346 706	355 374	364 258	4 %
13** Tjenester som erstatter kommunal tjeneste	0	14 300	14 658	15 024	15 400	15 785	0 %
Sum driftsutgifter	6 727 691	8 036 300	8 450 269	8 981 117	9 205 645	9 435 786	100 %
Årlig endring		19 %	5 %	6 %	3 %	2 %	

Kapitalkostnader Feiing

Fra 2018 til 2019 forventes kapitalkostnadene å øke med rundt 12 % fra 0,25 millioner kr til 0,28 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker kapitalkostnadene med 0,09 millioner kr, fra 0,21 millioner kr i 2017 til 0,30 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 7 %. Avskrivningskostnadene utgjør ca. 82 % av de totale kapitalkostnadene.

Kapitalkostnader Feiing	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Avskrivningskostnad	183 974	212 662	212 662	212 662	194 172	154 395	72 %
Avskrivningskostnad fremtidige investeringer	0	0	20 000	20 000	52 750	85 500	11 %
Kalkulatorisk rente	24 715	28 044	25 498	21 505	16 939	12 101	8 %
Kalkulatorisk rente fremtidige investeringer	0	11 750	25 740	31 745	42 746	47 105	10 %
Sum kapitalkostnader	208 689	252 456	283 900	285 912	306 607	299 100	100 %
Årlig endring		21 %	12 %	1 %	7 %	-2 %	

Indirekte kostnader Feiing

Fra 2018 til 2019 forventes de indirekte kostnadene å øke med rundt 2 % fra 1,3 millioner kr til 1,3 millioner kr. I perioden 2017 til 2022 øker indirekte kostnader med 0,2 millioner kr, fra 1,2 millioner kr i 2017 til 1,4 millioner kr i 2022. Dette tilsvarer en gjennomsnittlig årlig økning på 2 %. De indirekte driftsutgiftene utgjør ca. 99 % av de totale indirekte kostnadene.

Indirekte kostnader Feiing	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Fordeling 2017 - 2022
Indirekte driftsutgifter (netto)	1 223 240	1 253 821	1 285 166	1 317 295	1 350 228	1 383 983	99 %
Indirekte avskrivningskostnad	15 174	15 297	12 324	11 221	7 897	5 742	1 %
Indirekte kalkulatorisk rente	2 603	2 968	2 925	2 820	2 735	2 615	0 %
Sum indirekte kostnader	1 241 017	1 272 086	1 300 415	1 331 337	1 360 859	1 392 340	100 %
Årlig endring		3 %	2 %	2 %	2 %	2 %	

VEDLEGG 3

Oversikt låneportefølje per 22.10.2018

ISIN/lånenummer og lånegiver	Referansenr	Forfallsdato	Restgjeld	Rentevilkår	Neste renteregulering
Flytende lån p.t.-vilkår					
KBN - P.t rente	20100637.B	08.10.2038	102 749 860	1,70	
			102 749 860		

ISIN/lånenummer og lånegiver	Referansenr	Forfallsdato	Restgjeld	Rentevilkår	Neste renteregulering
Lån Husbanken					
HB - Fast 2,88 % 11/21	11513011.40	01.10.2010	76 038 576	2,17	01.11.2021
HB - Fast 2,67 % 12/22	11516864.40	01.09.2011	135 061 979	2,87	01.03.2022
HB - Fast 2,29 % 12/22	11503561.10	01.10.2009	32 805 102	2,48	01.09.2022
HB - Flytende	11528671	05.05.2014	56 000 000	1,46	
HB - Flytende	11505316.20F	03.11.2014	25 909 074	1,45	
HB - Flytende	11505867.10F	03.11.2014	32 601 684	1,46	
HB - Flytende	11507753.20F	03.11.2014	16 172 835	1,46	
HB - Flytende	11495341.10.B	01.01.2016	32 108 530	1,45	
HB - Flytende	11498027.10.B	01.01.2016	22 368 413	1,46	
HB - Flytende	11508899.10.B	01.01.2016	51 389 185	1,46	
HB - Startlån	11520509.30.B	01.12.2016	144 103 099	1,74	01.12.2019
HB - Startlån	11524019.10.B	01.12.2016	73 500 000	1,39	01.12.2019
HB - Startlån	11532055.10.B	01.12.2016	90 300 000	1,39	01.12.2019
HB - Flytende	11535038.10	16.06.2016	40 245 332	1,46	
HB - Flytende	11537564.10	21.04.2017	57 700 000	1,46	
HB - Flytende	11537564.50		80 000 000	1,46	
HB - Flytende			122 400 000		
			1 088 703 809		

ISIN/lånenummer og lånegiver	Referansenr	Forfallsdato	Restgjeld	Rentevilkår	Neste renteregulering
Lån verdipapirmarkedet					
NORDEA OBL - Fast 3,085% - 22.10.18	NO0010692114	22.10.2018	290 000 000	3,09	21.10.2018
DBM - Fast 2,36 - 22.07.19	NO0010715204	22.07.2019	270 000 000	2,36	22.07.2019
DNB - Fast 5 år - 18.11.19	NO0010724222	18.11.2019	220 000 000	2,07	18.11.2019
DANSKE BANK - Fast 4 ÅR - 08.01.20	NO0010755135	08.01.2020	300 000 000	1,64	08.01.2020
DNB - Fast 5ÅR - 1.795% - 27.10.21	NO0010777576	27.10.2021	381 000 000	1,80	27.10.2021
DNB - FAST 5ÅR - 19.05.22	NO0010793532	19.05.2022	451 300 000	1,92	19.05.2022
DNB	NO0010825037	12.06.2019	300 000 000	1,20	12.06.2019
DANSKE BANK	NO0010832348	14.03.2019	190 000 000	1,18	14.03.2019
DNB	NO0010809213	31/10/2022	282 000 000	1,91	31.10.2022
NORDEA	NO0010821424	20.04.2023	400 000 000	2,14	20.04.2023
NORDEA	NO0010834179		300 000 000		
			3 384 300 000		

ISIN/lånenummer og lånegiver	Referansenr	Forfallsdato	Restgjeld	Rentevilkår	Neste renteregulering
Lån Kommunalbanken					
KBN - Fastrente - 5 ÅR - 04.03.20	20150115	04.03.2020	262 000 000	1,61	04.03.2020
KBN - Fast 3 ÅR - 08.01.19	20160011	08.01.2019	270 000 000	1,53	08.01.2019
KBN - Fast 5 ÅR - 17.03.21	20160148	17.03.2021	208 000 000	1,86	17.03.2021
KBN - Fast 5 ÅR - 06.04.21	20160174	06.04.2021	170 000 000	1,72	06.04.2021
KBN - Fast 3 ÅR - 29.10.18	20150517	29.10.2018	240 000 000	1,56	29.10.2018
KBN - Fastrente 5 ÅR - 17.06.20	20150276	17.06.2015	257 000 000	2,055	17.06.2020
			1 407 000 000		

ISIN/lånenummer og lånegiver	Referansenr	Forfallsdato	Restgjeld	Rentevilkår	Neste renteregulering
Lån KLP					
KLP - Fastrente 5 ÅR - 14.09.20	8317.54.06738	14.09.2020	224 000 000	1,90	14.09.2020
			224 000 000		

VEDLEGG 4

Budsjettskjema 1A - drift

	Budsjett 2019	Justert budsjett okt 2018	Opprinnelig budsjett 2018	Regnskap 2017
Skatt på inntekt og formue	2 082 400 000,00	2 041 683 000,00	2 041 683 000,00	1 991 852 097,11
Ordinært rammetilskudd	2 218 700 000,00	2 107 123 000,00	2 107 857 000,00	2 044 820 844,18
Skatt på eiendom	265 000 000,00	259 630 000,00	259 630 000,00	250 857 129,00
Andre direkte eller indirekte skatter	-	-	-	-
Andre generelle statstilskudd	15 124 000,00	16 935 000,00	16 935 000,00	14 418 963,00
Sum frie disponible inntekter	4 581 224 000,00	4 425 371 000,00	4 426 105 000,00	4 301 949 033,29
Renteinntekter og utbytte	37 834 000,00	42 600 000,00	42 600 000,00	30 622 243,26
Gevinst finansielle instrumenter (omløpsmidler)	31 651 000,00	29 316 000,00	29 316 000,00	54 341 330,02
Renteutg.,provisjoner og andre fin.utg.	127 973 000,00	122 428 000,00	122 428 000,00	115 776 675,28
Tap finansielle instrumenter (omløpsmidler)	-	-	-	482 700,00
Avdrag på lån	245 300 000,00	237 560 000,00	238 610 000,00	243 656 448,00
Netto finansinnt./utg.	-303 788 000,00	-288 072 000,00	-289 122 000,00	-274 952 250,00
Til dekning av tidligere regnsk.m. merforbruk	-	-	-	-
Til ubundne avsetninger	31 382 000,00	130 025 000,00	7 665 000,00	160 390 266,70
Til bundne avsetninger	-	-	-	-
Bruk av tidligere regnks.m. mindreforbruk	-	122 360 000,00	-	151 340 266,70
Bruk av ubundne avsetninger	27 500 000,00	21 064 000,00	-	43 761 490,00
Bruk av bundne avsetninger	-	-	-	-
Netto avsetninger	-3 882 000,00	13 399 000,00	-7 665 000,00	34 711 490,00
Overført til investeringsbudsjettet	20 000 000,00	15 000 000,00	15 000 000,00	7 000 000,00
Til fordeling drift	4 253 554 000,00	4 135 698 000,00	4 114 318 000,00	4 054 708 273,38
Sum fordelt til drift (fra skjema 1B)	4 253 554 000,00	4 135 698 000,00	4 114 318 000,00	3 932 349 030,36
Mer/mindreforbruk	-	-	-	122 359 243,02

Budsjettskjema 1B

	Budsjett 2019	Justert budsjett okt. 2018	Opprinnelig budsjett 2018	Regnskap 2017
Seksjoner/tjenesteområder				
Politisk og administrativ ledelse	21 775 000,00	19 772 000,00	19 779 000,00	17 028 750,32
Økonomi og organisasjonsutvikling	180 906 000,00	177 306 000,00	172 976 000,00	159 709 190,54
ØKUS (nettoramme = 0) Tall Ship Races	0,00	0,00	0,00	1 454 101,00
Kultur, miljø og byutvikling	155 968 000,00	168 083 000,00	156 880 000,00	150 315 995,55
Teknisk drift	400 154 000,00	425 443 000,00	422 993 000,00	393 768 974,06
Utdanning og oppvekst	1 651 132 000,00	1 575 217 000,00	1 575 063 000,00	1 498 704 427,73
Helse og velferd	1 885 384 000,00	1 784 540 000,00	1 783 441 000,00	1 558 287 957,55
Kirken	43 630 000,00	42 686 000,00	42 086 000,00	38 062 000,00
Andre trossamfunn	6 180 000,00	6 000 000,00	6 000 000,00	5 770 143,00
Felles ansvar regnskap (899001)	-91 575 000,00	-61 949 000,00	-64 900 000,00	-99 892 073,31
Over- og underskuddsansvar	0,00	-1 400 000,00	0,00	-2 126 000,00
Sum fordelt i drift (til skjema 1a)	4 253 554 000,00	4 135 698 000,00	4 114 318 000,00	3 721 083 466,44

Budsjettskjema 2A - investering

	Budsjett 2019	Just. budsjett 2018	Oppr. budsjett 2018	Regnskap 2017
Investeringer i anleggsmidler	1 252 575 000,00	1 274 850 000,00	1 046 800 000,00	494 275 594,36
Utlån og forskutteringer	140 000 000,00	233 000 000,00	150 000 000,00	125 963 631,99
Kjøp av aksjer og andeler	18 100 000,00	17 600 000,00	17 600 000,00	15 668 429,00
Avdrag på lån	40 100 000,00	38 000 000,00	38 000 000,00	106 388 510,00
Dekning av tidligere års udekket	-	-	-	-
Avsetninger	3 500 000,00	32 700 000,00	29 200 000,00	121 555 371,37
Årets finansieringsbehov	1 454 275 000,00	1 596 150 000,00	1 281 600 000,00	863 851 536,72
Finansiert slik:				
Bruk av lånemidler	1 076 436 000,00	1 030 958 000,00	994 797 000,00	435 172 122,33
Inntekter fra salg av anleggsmidler	4 500 000,00	52 696 000,00	30 000 000,00	77 786 974,61
Tilskudd til investeringer	114 600 000,00	122 642 000,00	32 400 000,00	40 132 245,00
Kompensasjon for merverdiavgift	166 123 000,00	139 453 000,00	127 462 000,00	43 774 497,39
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	40 100 000,00	38 300 000,00	38 000 000,00	110 203 489,59
Andre inntekter	2 000 000,00	2 881 000,00	2 000 000,00	24 192 637,11
Sum ekstern finansiering	1 403 759 000,00	1 386 930 000,00	1 224 659 000,00	731 261 966,03
Overført fra driftsbudsjettet	21 416 000,00	16 341 000,00	16 341 000,00	9 789 703,00
Bruk av tidligere års udisponert	-	-	-	-
Bruk av avsetninger	29 100 000,00	192 879 000,00	40 600 000,00	122 799 867,69
Sum finansiering	1 454 275 000,00	1 596 150 000,00	1 281 600 000,00	863 851 536,72
Udekket/udisponert	-	-	-	-

Budsjettskjema 2B - Investeringsbudsjettet 2019

	Budsjett 2019	Just. budsj. 2018	Oppr. budsj. 2018	Regnskap 2017
Administrasjon og fellesutgifter	131 900 000,00	76 105 000,00	56 000 000,00	17 104 021,53
Oppveksttjenester	278 700 000,00	205 799 000,00	222 900 000,00	34 952 143,00
Omsorgstjenester	224 100 000,00	173 284 000,00	179 100 000,00	115 421 038,21
Helse- og sosiale tjenester	88 600 000,00	111 109 000,00	108 900 000,00	47 866 490,46
Næringsområder og miljø	3 000 000,00	34 131 000,00	11 800 000,00	18 893 119,16
Boligområder	500 000,00	93 504 000,00	8 500 000,00	1 142 196,98
Kultur	116 500 000,00	91 679 000,00	91 300 000,00	33 769 374,58
Kirke	15 000 000,00	16 000 000,00	16 000 000,00	10 000 000,00
Vann, avløp og renovasjon	241 200 000,00	251 089 000,00	224 400 000,00	138 957 945,11
Samferdsel og andre tekniske tjenester	153 075 000,00	222 150 000,00	127 900 000,00	76 169 265,33
Sum investeringsutgifter	1 252 575 000,00	1 274 850 000,00	1 046 800 000,00	494 275 594,36
Avdrag på lån til videreutlån	40 100 000,00	38 000 000,00	38 000 000,00	106 388 510,00
Utlån, kjøp av aksjer og andeler	158 100 000,00	250 600 000,00	167 600 000,00	141 632 060,99
Dekning av tidligere års merforbruk i investering	0,00	0,00	0,00	0,00
Avsatt til disposisjonsfond	0,00	0,00	0,00	0,00
ubundne investeringsfond	3 500 000,00	32 700 000,00	29 200 000,00	59 031 865,00
bundne investeringsfond	0,00	0,00	0,00	62 523 506,37
Styrking av likviditetsreserven	0,00	0,00	0,00	0,00
Sum finansieringsbehov	1 454 275 000,00	1 596 150 000,00	1 281 600 000,00	863 851 536,72
Overføring fra årets driftsregnskap	21 416 000,00	16 341 000,00	16 341 000,00	9 789 703,00
MVA komp investeringer	166 123 000,00	139 453 000,00	127 462 000,00	43 774 497,39
Tilskudd og refusjoner	114 600 000,00	122 642 000,00	32 400 000,00	43 362 884,00
Salg av fast eiendom	0,00	52 696 000,00	30 000 000,00	77 487 720,31
Andre inntekter	6 500 000,00	2 881 000,00	2 000 000,00	24 491 891,41
Mottatte avdrag på utlån, salg av aksjer og andeler	40 100 000,00	38 300 000,00	38 000 000,00	106 972 850,59
Bruk av tidligere års regnskapsmessig mindreforbruk	0,00	0,00	0,00	0,00
Bruk av disposisjonsfond	0,00	55 682 000,00	15 000 000,00	20 198 378,00
ubundne investeringsfond	29 100 000,00	137 149 000,00	25 600 000,00	16 236 107,00
bundne investeringsfond	0,00	48 000,00	0,00	86 365 382,69
Bruk av likviditetsreserven	0,00	0,00	0,00	0,00
Bruk av lån	1 076 436 000,00	1 030 958 000,00	994 797 000,00	435 172 122,33
Sum finansiering	1 454 275 000,00	1 596 150 000,00	1 281 600 000,00	863 851 536,72
Udekket/udisponert	0,00	0,00	0,00	0,00

Intern hovedoversikt budsjett 2019

Tall i 1000 kroner

	Budsjett 2019			Justert budsjett okt. 2018			Regnskap 2017		
	Utg.	Innt.	Netto	Utg.	Innt.	Netto	Utg.	Innt.	Netto
<i>Frie inntekter</i>									
Skatt		2 082 400	-2 082 400		2 041 683	-2 041 683		1 991 852	-1 991 852
Eiendomsskatt		265 000	-265 000		259 630	-259 630		250 857	-250 857
Rammetilskudd		2 218 700	-2 218 700		2 107 123	-2 107 123		2 044 821	-2 044 821
Sum frie inntekter	0	4 566 100	-4 566 100	0	4 408 436	-4 408 436	0	4 287 530	-4 287 530
<i>Finansposter</i>									
Utbytte		17 000	-17 000		21 000	-21 000		11 517	-11 517
Renter	127 973	20 834	107 139	122 428	21 600	100 828	115 777	19 105	96 671
Avdrag	245 300		245 300	237 560		237 560	243 656		243 656
Tap/Gevinst finansielle omløpsmidler		31 651	-31 651		29 316	-29 316	483	54 341	-53 859
Overføring fra FREVAR KF		12 000	-12 000		8 000	-8 000		8 000	-8 000
Kompensasjonstilskudd		15 124	-15 124		16 935	-16 935		14 419	-14 419
Kalkulatoriske inntekstposter	-152 862		-152 862	-141 324		-141 324		119 101	-119 101
Netto kapitalkostnader	220 411	96 609	123 802	218 664	96 851	121 813	359 916	226 484	133 432
Til disposisjon drift	220 411	4 662 709	-4 442 298	218 664	4 505 287	-4 286 623	359 916	4 514 014	-4 154 098
Fellestjenester	139 669	42 500	97 169	110 040	21 064	88 976	392 210	380 368	11 843
Kirken inkl. andre trossamfunn	49 810	0	49 810	48 686		48 686	47 211	0	47 211
Politisk og adm. ledelse	21 915	140	21 775	20 170	398	19 772	20 232	1 771	18 461
Økonomi og organisasjonsutvikling	236 641	55 735	180 906	233 751	56 445	177 306	231 379	62 848	168 531
ØKUS	2 466	2 466	0	2 362	2 362	0	2 400	2 400	0
Tall ships races	0	0	0	0	0	0	208	7	201
Kultur, miljø og byutvikling	280 876	124 908	155 968	298 917	130 834	168 083	324 579	147 035	177 544
Teknisk drift	1 057 138	656 984	400 154	1 088 923	663 480	425 443	1 061 824	653 029	408 795
Utdanning og oppvekst	2 045 027	393 895	1 651 132	1 990 640	415 423	1 575 217	1 993 534	468 087	1 525 446
Helse og velferd	2 538 234	652 850	1 885 384	2 552 193	767 653	1 784 540	2 452 510	778 322	1 674 188
Sum tjenesteområder	6 371 776	1 929 478	4 442 298	6 345 682	2 057 659	4 288 023	6 526 088	2 493 867	4 032 221
Over- og underskuddsansvar	0	0	0	0	1 400	-1 400	0	482	-482
Årets resultat	6 592 187	6 592 187	0	6 564 346	6 564 346	0	6 886 004	7 008 363	-122 359

Note: 1) Positivt avvik = + og negativt avvik = -